

САНГИЙН САЙД, САНХҮҮГИЙН ЗОХИЦУУЛАХ ХОРООНЫ
ДАРГЫН ХАМТАРСАН ТУШААЛ

2023 оны 12 сар 08 өдөр

Дугаар 1/22/528

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.3 Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэгт заасныг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. "Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх аж ахуйн нэгж, байгууллагын дагаж мөрдөх нягтлан бодох бүртгэлийн журам"-ыг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Энэ тушаалын хавсралтаар батлагдсан журмыг 2024 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэх зохион байгуулалтын арга хэмжээ авч, хяналт тавьж ажиллахыг Санхүүгийн зохицуулах хорооны Банк бус санхүүгийн байгууллагын газар (Б.Итгэлсүрэн)-т, Хяналт шалгалт, зохицуулалтын газар (Б.Долгорсүрэн)-т, мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлж ажиллахыг Сангийн яамны Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын газар (Б.Болормаа)-т, үйл ажиллагаандаа мөрдлөг болгон ажиллахыг банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх аж ахуйн нэгж, байгууллагад тус тус үүрэг болгосугай.

Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын
2023 оны ...¹² дугаар сарын ...⁰⁸ өдрийн хамтарсан
...^{1/226} / ⁵²⁸... тушаалын хавсралт

**БАНК БУС САНХҮҮГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ЭРХЛЭХ АЖ АХУЙН НЭГЖ,
БАЙГУУЛЛАГЫН ДАГАЖ МӨРДӨХ НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ЖУРАМ**

**НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ
ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ**

1.1. Санхүүгийн зохицуулах хороо (цаашид “Хороо” гэх)-ноос банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан хуулийн этгээд буюу тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч (цаашид “ТЗЭ” гэх) нь нягтлан бодох бүртгэл хөтлөх, санхүүгийн тайланг бэлтгэхэд энэхүү журмын зорилго оршино.

1.2. Энэ журамд Монгол Улсын банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаанд нийтлэг тохиолддог ажил гүйлгээг хамруулсан. Харин тус журамд тусгагдаагүй ажил гүйлгээ гарсан тохиолдолд холбогдох СТОУС-ын заалтыг мөрдөнө.

1.3. ТЗЭ нь энэхүү журмын нэгдүгээр хавсралтаар баталсан “Санхүүгийн тайлан, тодруулга бэлтгэх аргачлал”, хоёрдугаар хавсралтаар баталсан “Санхүүгийн тайлангийн маягт”, гуравдугаар хавсралтаар баталсан “Дансны жагсаалт”-ыг тус тус дагаж мөрдөнө.

1.4. ТЗЭ нь энэ журамд нийцүүлэн нягтлан бодох бүртгэлийн бодлого, журам, дансны дэлгэрэнгүй жагсаалтыг боловсруулж мөрдөнө. Энэ журамд тусгагдаагүй шинэ бүтээгдэхүүн, арилжааг бүртгэх дансны харилцаа, бүртгэлийн зарчмыг Хороонд урьдчилан мэдэгдэнэ.

**ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ
САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ**

2.1. Өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд аж ахуйн нэгж хяналтдаа оруулсан эдийн засгийн өнөөгийн нөөцийг хөрөнгө гэнэ.

2.2. Санхүүгийн хөрөнгөд мөнгөн хөрөнгө, авлага, зээл, бусад байгууллагын өмчийн хэрэгсэл, санхүүгийн хөрөнгийг авах гэрээний эрх, үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр, тэдгээртэй ижил төстэй гэрээ, хэлцэл багтана.

2.3. Тухайн хөрөнгөтэй холбоотой ирээдүйн эдийн засгийн үр өгөөж нь аж ахуйн нэгжид орох нилээд их магадлалтай, хөрөнгийн өртгийг найдвартайгаар хэмжиж чадах үед хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

2.4. ТЗЭ нь санхүүгийн хэрэгслийн гэрээний нэг тал болсон үед санхүүгийн хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ.

2.5. Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгө, өр төлбөрийг Монголбанкнаас зарласан албан ханшаар үнэлж, ханшийн зөрүүг тайлант хугацааны ашиг, алдагдлаар хүлээн зөвшөөрнө.

2.6. Санхүүгийн хөрөнгө, санхүүгийн өр төлбөрийн хүүг өдөр тутам хуримтлуулж бүртгэнэ. Санхүүгийн хөрөнгө, түүний бүрэлдэхүүн хэсэгтэй холбоотой хүү, ногдол ашиг буюу адилтгах хуваарилалт, олз, гарзыг тухайн тайлант хугацаанд ашиг, алдагдлаар хүлээн зөвшөөрнө.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ МӨНГӨ БА ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ХӨРӨНГӨ

3.1. Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө нь үнэ цэнийн өөрчлөлтийн маш бага эрсдэлтэй, мөнгөний тодорхой дүнд чөлөөтэй хөрвөх боломжтой, богино хугацаат өндөр хөрвөх чадвартай хөрөнгө юм.

3.2. Мөнгөн хөрөнгөд касс дахь бэлэн мөнгө, банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө багтана.

3.3. Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгө нь 90 хоног буюу 3 сарын дотор мөнгөнд хөрвөх чадвартай, ямар нэгэн нөхцөлөөр хязгаарлагдаагүй байна. Энэ шалгуурыг хангаагүй мөнгөтэй адилтгах хөрөнгийг банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө, эсхүл хөрөнгө оруулалтаар бүртгэнэ.

3.4. Монголбанк болон Засгийн газраас бусад этгээдийн гаргасан бонд, вексель зэрэг үнэт цаасанд оруулсан хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнийн бууралтын эрсдэл тодорхойгүй тул мөнгө ба мөнгөтэй адилтгах зүйл гэж үзэхгүй. Ийм төрлийн хөрөнгө оруулалтыг 90 хоногоос богино хугацаатай байсан ч хөрөнгө оруулалтаар бүртгэнэ. Үүний нэгэн адил үнэ цэнийн бууралтын эрсдэлтэй, эсхүл мөнгөн хөрөнгийг хязгаарласан бөгөөд шууд зарцуулах боломжгүй тохиолдолд банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгөөр бүртгэнэ.

3.5. Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгөд дотоод, гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан 3 сараас дээш хугацаатай хадгаламж, анх гаргасан хугацаанаас хойш 3 сараас дээш хугацаагаар хязгаарлагдсан мөнгөн хөрөнгө, мөнгөтэй адилтгах хөрөнгөөс бусад хөрөнгө хамаарна.

3.6. Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө болон банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийг эзэмшиж, захиран зарцуулах эрх нь ТЗЭ-д байгаа үед хүлээн зөвшөөрнө.

3.7. Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр нь бүртгэх ба тайлагналын өдөр хорогдуулсан өртгөөр бүртгэнэ.

3.8. Энэ хөрөнгөтэй холбоотой хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлагыг мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн дансны дүнд оруулж, санхүүгийн тайланд толилуулна.

3.9. Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр бүртгэх ба тайлагналын өдөр хорогдуулсан өртгөөр бүртгэж, тусгана.

3.10. Хугацаа хэтэрсэн буюу үнэ цэнэ буурсан санхүүгийн хэрэгсэл нь мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн тодорхойлолтод нийцэхгүй тул холбогдох ангилалд шилжүүлэн бүртгэх ба хөрөнгийн үнэ цэнэ буурсан санхүүгийн хэрэгсэлд эрсдэлийн сан байгуулна.

3.11.Бэлэн мөнгөнд касс дахь бэлэн мөнгө, замд яваа мөнгө, жижиг мөнгөн сан, тоолж шалгаагүй мөнгө хамаарна.

3.11.1.бэлэн мөнгөний орлогын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Бэлэн мөнгө

Кредит: Холбогдох данс (Харилцах данс)

3.11.2.бэлэн мөнгөний зарлагын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Холбогдох данс (Харилцах данс)

Кредит: Бэлэн мөнгө

3.11.3.бэлэн мөнгөний үлдэгдэл нь бүртгэсэн дүнгээс их байх тохиолдолд:

Дебет: Бэлэн мөнгө

Кредит: Бэлэн мөнгөний илүүдэл, дутагдал

3.11.4.бэлэн мөнгөний илүүдлийн шалтгааныг тогтоож, эзэн тодорхойгүй бол бусад орлогоор, тодорхой эзэнтэй бол буцаан олгохоор бүртгэхэд:

Дебет: Бэлэн мөнгөний илүүдэл, дутагдал

Кредит: Холбогдох данс (Бусад орлого, бэлэн мөнгө)

3.11.5.бэлэн мөнгөний үлдэгдэл нь бүртгэсэн дүнгээс бага байх тохиолдолд:

Дебет: Бэлэн мөнгөний илүүдэл, дутагдал

Кредит: Бэлэн мөнгө

3.11.6.бэлэн мөнгөний дутагдлын шалтгааныг тогтоож, эзэн тодорхойгүй бол бусад зардлаар, харин тодорхой эзэнтэй бол төлүүлэхээр бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох данс (Бусад зардал, Бэлэн мөнгө, Бусдаас авах авлага)

Кредит: Бэлэн мөнгөний илүүдэл, дутагдал

Замд яваа мөнгөтэй холбоотой орлого, зарлагын гүйлгээ хийхэд:

3.12.Салбар нэгжээс төв рүү бэлэн мөнгө тушаахад:

Салбар нэгж нь:

Дебет: Замд яваа мөнгө

Кредит: Бэлэн мөнгө

Төвөөс ирүүлсэн бэлэн мөнгө хүлээн авсан баримтыг үндэслэн:

Дебет: Салбар хоорондын тооцооны авлага

Кредит: Замд яваа мөнгө

Төв нь:

Дебет: Бэлэн мөнгө

Кредит: Салбар хоорондын тооцооны өглөг

3.12.1.төвөөс салбар, нэгж рүү бэлэн мөнгөний зузаатгал хийхэд:

Төв нь:

Дебет: Замд яваа мөнгө

Кредит: Бэлэн мөнгө

Салбар нэгжээс ирүүлсэн бэлэн мөнгөнийг хүлээн авсан баримтыг үндэслэн:

Дебет: Салбар хоорондын тооцооны авлага

Кредит: Замд яваа мөнгө

Салбар нэгж нь:

Дебет: Бэлэн мөнгө

Кредит: Салбар хоорондын тооцооны өглөг

3.13.Банк хоорондын тооцоогоор бэлэн мөнгөний зузаатгал хийхэд дээрхтэй нэгэн адил банк хоорондын тооцооны өглөг, авлагын дансанд бүртгэнэ.

3.14.Жижиг мөнгөн санг зөвхөн үнийн дүн багатай, жижиг зардлуудыг төлөхөд зарцуулна. Жижиг мөнгөн сангийн зардлыг уг санг нөхөн дүүргэх өдөр бүртгэнэ.

3.14.1.жижиг мөнгөн сан байгуулахад:

Дебет: Жижиг мөнгөн сан

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

3.14.2.жижиг мөнгөн санг нөхөн дүүргэхэд:

Дебет: Холбогдох зардлын данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

3.14.3.жижиг мөнгөн сангийн хэмжээг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Жижиг мөнгөн сан

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

3.15.4.жижиг мөнгөн сангийн хэмжээг хорогдуулахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Жижиг мөнгөн сан

3.15.5.жижиг мөнгөн сангийн үлдэгдэл байвал зохих үлдэгдлээс дутагдвал:

Дебет: Бэлэн мөнгөний илүүдэл дутагдал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

3.15.6.жижиг мөнгөн сангийн үлдэгдэл байвал зохих үлдэгдлээс илүүдвэл:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Бэлэн мөнгөний илүүдэл дутагдал

3.16.Тайлант хугацааны эцэс хүртэл мөнгө илүүдсэн, дутагдсан шалтгааныг нь тодруулан бэлэн мөнгөний илүүдэл, дутагдал дансыг холбогдох дансанд (бусад орлого, бусад зардал, эсхүл холбогдох этгээдээс авах авлага) хааж өгнө.

3.17.Салбар нэгжээс тушаасан бэлэн мөнгө, харилцагчаас тушаасан бэлэн мөнгийг тоолж шалгах хүртэл тоолж шалгаагүй мөнгө дансанд бүртгэнэ.

3.17.1.салбар нэгжээс эсхүл харилцагчаас бэлэн мөнгө тушаахад:

Дебет: Тоолж шалгаагүй мөнгө

Кредит: Салбар хоорондын тооцооны өглөг эсхүл харилцагчийн харилцах данс

3.17.2.тухайн бэлэн мөнгийг тоолсны дараа кассад шилжүүлэх тохиолдолд:

Дебет: Бэлэн мөнгө

Кредит: Тоолж шалгаагүй мөнгө

3.17.3.бэлэн мөнгийг тоолж, шалгахад байвал зохих үлдэгдлээс дутагдвал:

Дебет: Салбар хоорондын тооцооны авлага, эсхүл харилцагчийн харилцах данс

Дебет: Бэлэн мөнгө

Кредит: Тоолж шалгаагүй мөнгө

3.17.4.бэлэн мөнгийг тоолж, шалгахад байвал зохих үлдэгдлээс илүүдвэл:

Дебет: Бэлэн мөнгө

Кредит: Салбар хоорондын тооцооны өглөг, эсхүл харилцагчийн харилцах данс
Кредит: Тоолж шалгаагүй мөнгө

3.18.Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгөд дотоод, гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан төгрөг, гадаад валютын харилцах, хадгаламж багтана.

3.19.Банк, санхүүгийн байгууллагад харилцах, хадгаламжийн данс нээхэд холбогдох гэрээ, хэлцэл, удирдлагын шийдвэрийг үндэслэнэ.

3.19.1.банк, санхүүгийн байгууллагад харилцах, хадгаламж байршуулахад:

Дебет: Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө, эсхүл хөрөнгө
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

3.19.2.хүү тооцож, хуримтлуулан бүртгэхэд:

Дебет: Хүүгийн авлагын холбогдох данс
Кредит: Хүүгийн орлогын холбогдох данс

3.19.3.хуримтлуулсан хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө, эсхүл хөрөнгө
Кредит: Хүүгийн авлагын холбогдох данс

3.19.4.харилцах, хадгаламжаас бэлэн мөнгө зарлагдах буюу дансаа хаахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө, эсхүл хөрөнгө

3.20.Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгөд 3 хүртэлх сарын хугацаатай Монголбанкны үнэт цаас, Засгийн газрын үнэт цаас, хадгаламжийн сертификат хамаарна.

3.20.1.үнэт цаас худалдан авахад:

Дебет: Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгө
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

3.20.2.хүү тооцож, хуримтлуулан бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгийн хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага
Кредит: Хөрөнгө оруулалтын хүүгийн орлого

3.20.3.хуримтлуулсан хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгийн хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

3.20.4.үнэт цаасны хугацаа дуусахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгө

3.21.Гадаад валют худалдах, худалдан авах замаар арилжааны зөрүүгээс ашиг олох үйл ажиллагааг гадаад валютын арилжаа гэх бөгөөд валютын нэр төрөл тус бүрээр нэрийн данс нээж, төгрөг, валютаар бүртгэнэ.

3.21.1.гадаад валют худалдан авахад худалдан авсан гадаад валютын хувьд хэлцлийн ханшаар бүртгэж, дансны үнээр нь (Монголбанкнаас зарласан ханшаар) холбогдох мөнгөн хөрөнгийн дансыг бууруулахад:

Дебет: Гадаад валютын холбогдох данс
Кредит: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс
Дебет: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

3.21.2.валютын хөрвүүлэлтийн дансыг орлого, зардлын дансанд хаахад:

Ашигтай үед:

Дебет: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс
Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого

Алдагдалтай үед:

Дебет: Гадаад валютын арилжааны зардал
Кредит: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс

3.21.3.гадаад валют худалдах үед гадаад валютыг худалдахдаа хэлцлийн ханшаар бүртгэж, дансны үнээр нь (Монголбанкнаас зарласан ханшаар) холбогдох мөнгөн хөрөнгийг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс
Дебет: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс
Кредит: Гадаад валютын холбогдох данс

Ашигтай үед:

Дебет: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс
Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого

Алдагдалтай үед:

Дебет: Гадаад валютын арилжааны зардал
Кредит: Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн түр данс

3.21.4.тайлант хугацаа бүрийн эцэст гадаад валютыг Монголбанкнаас зарласан албан ханшаар үнэлж, үүссэн зөрүүг ашиг, алдагдлаар хүлээн зөвшөөрөх тохиолдолд:

Гадаад валютын ханш буурсан бол:

Дебет: Гадаад валютын үнэлгээний зардал
Кредит: Гадаад валютын холбогдох данс

Гадаад валютын ханш өссөн бол:

Дебет: Гадаад валютын холбогдох данс
Кредит: Гадаад валютын үнэлгээний орлого

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

4.1.Хөрөнгө оруулалтад 3 сараас дээш хугацаатай Монголбанкны болон Засгийн газрын үнэт цаас, мөнгөтэй адилтгах хөрөнгийн тодорхойлолтод багтаагүй бусад өрийн үнэт цаас, арилжааны зориулалттай, эсхүл борлуулахад бэлэн хөрөнгө оруулалт хамрагдах ба эрх бүхий этгээдийн шийдвэрийг үндэслэн бүртгэнэ.

4.2.Хөрөнгө оруулалтыг анх хүлээн зөвшөөрсөн дүнгээс байгуулсан эрсдэлийн санг хасаж, хуримтлуулан тооцсон хүүгийн авлагыг нэмсэн дүнгээр толилуулна.

4.3.Хөрөнгө оруулалтыг хадгаламжийн сертификат, үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт гэж хоёр ангилна.

4.4.Хадгаламжийн сертификат нь хүүгийн түвшин, хүчинтэй байх хугацааг нь тусгайлан заасан, хадгаламжаар баталгаажсан, арилжааны банкнаас гаргасан үнэт цаас бөгөөд хугацаанаас нь өмнө борлуулах, өвлүүлэх, гэрээслэх, барьцаалах боломжтой санхүүгийн хэрэгсэл юм.

4.5.Хадгаламжийн сертификат (3 сараас дээш)-ыг эзэмшиж, захиран зарцуулах эрх үүссэн үед хүлээн зөвшөөрнө.

4.6.Хадгаламжийн сертификатыг анх удаа хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр бүртгэнэ. Бодит үнэ цэнэ нь гэрээний дагуу байршуулсан хөрөнгийн дүнтэй тэнцүү байна.

4.7.Хадгаламжийн сертификатын хөнгөлөлт урамшууллыг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцно.

4.8.Санхүүгийн тайланд хадгаламжийн сертификатыг хорогдуулсан өртгөөр хэмжиж, тайлагнана. Хорогдуулсан өртгийг тодорхойлохдоо анх хүлээн зөвшөөрч хэмжсэн бодит үнэ цэнэ дээр тайлант хугацаанд нэмэгдсэн хадгаламжийн сертификатын орлого болон хүүгийн авлагыг нэмж, зарлага болон холбогдох шимтгэлийг хасна.

4.9.Хүүгийн авлагыг гэрээнд заасан хувиар тооцоолж, хуримтлуулан бүртгэнэ.

4.10.Дотоод болон гадаадын банк санхүүгийн байгууллагад байршуулсан 3 сараас дээш хугацаатай хадгаламжийн сертификаттай холбоотой ажил гүйлгээг дараах байдлаар бүртгэнэ:

4.10.1.хадгаламжийн сертификат худалдан авахад:

Дебет: Хадгаламжийн сертификат

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

4.10.2.хадгаламжийн сертификатын хүү тооцож, хуримтлуулахад:

Дебет: Хадгаламжийн сертификатын хүүгийн авлага

Кредит: Хүүгийн орлого

4.10.3.хуримтлагдсан хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хадгаламжийн сертификатын хүүгийн авлага

4.10.4.хадгаламжийн сертификатын хугацаа дуусахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хадгаламжийн сертификат

4.10.5.хөнгөлөлттэй хадгаламжийн сертификат худалдан авахад:

Дебет: Хадгаламжийн сертификат

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хадгаламжийн сертификатын хөнгөлөлт

4.10.6.хөнгөлөлтийг орлогод хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Хадгаламжийн сертификатын хөнгөлөлт

Кредит: Хүүгийн орлого

4.10.7. хадгаламжийн сертификатын хугацаа дуусахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хадгаламжийн сертификат

4.11. Үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт нь өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт, өмчийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт гэсэн хэлбэртэй байна. Бусад хэлцэлд барьцаа болгон ашигласан үнэт цаасыг барьцаанд тавьсан үнэт цаас дансанд тусгаарлан бүртгэнэ.

4.12. Үнэт цаасыг ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх, хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлэх, бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх гэж гурав ангилна.

Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

4.13. Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас нь үнийн өөрчлөлтөөс ашиг хүртэх зорилгоор худалдан авч, богино хугацаанд эргүүлэн худалдах зориулалттай эзэмшиж буй өрийн ба өмчийн үнэт цаас, эсхүл богино хугацаатай багцад багтсан үнэт цаас юм.

4.13.1. ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр буюу худалдан авахад төлсөн мөнгөн дүнгээр илэрхийлнэ.

4.13.2. энэ ангиллын үнэт цаасыг сар бүрийн эцэст бодит үнэ цэнээр нь дахин үнэлэх ба бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ.

4.13.3. үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан арилжааны үнэт цааснаас тооцсон хүүг тухайн тайлант хугацааны орлогоор хүлээн зөвшөөрнө. Хэрэв ногдол ашиг авах эрх үүссэн, авах магадлалтай гэж үзвэл ногдол ашгийн орлогоор бүртгэнэ.

4.13.4. ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасыг данснаас хасах үед дансны үнэ ба борлуулсан үнийн зөрүүгээр арилжааны орлого, зардал бүртгэнэ.

4.13.5. ТЗЭ-ийн удирдлагын шийдвэрийг үндэслэн үнэт цаасны зориулалтыг өөрчилж, бусад ангилалд шилжүүлж болно. Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны ангиллыг өөрчлөх үед тухайн өдрийн бодит үнэ цэнээр бүртгэнэ. Ангилал өөрчлөхөөс өмнө хүлээн зөвшөөрч бүртгэсэн орлого, зардлыг буцаахгүй.

4.13.6. ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны хувьд үнэ цэнийн бууралтыг тусгайлан тооцохгүй.

4.13.7. гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн үнэт цаасны хувьд гадаад валютын ханшийн өөрчлөлтийг бодит үнэ цэнийн орлого, зардлаас салгаж бүртгэхгүй.

4.14. Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасыг худалдан авахад:

Дебет: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

4.14.1.үнэт цаасыг урамшуулалтай худалдан авахад:

Дебет: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас (нэрлэсэн дүнгээр)

Дебет: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал (зөрүүгээр)

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

4.14.2.хэрэв үнэт цаасыг хямдруулалттай худалдан авах тохиолдолд:

Дебет: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас (нэрлэсэн дүнгээр)

Кредит: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны хорогдуулаагүй хямдруулалт (зөрүүгээр)

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

4.14.3.үнэт цаасны хүүг тооцоолж, хуримтлуулахад:

Дебет: Үнэт цаасны хүүгийн авлага

Кредит: Үнэт цаасны хүүгийн орлого

4.14.4.үнэт цаасны хүүг хүлээн авахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Үнэт цаасны хүүгийн авлага

4.14.5.үнэт цаасны хүүг хуримлуулахгүйгээр хүлээн авахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Үнэт цаасны хүүгийн орлого

4.14.6.ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасыг дараагийн тайлант үед хэмжихэд:

Үнэт цаасны ханш өссөн бол зөрүүгээр нь:

Дебет: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт

Кредит: Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

Үнэт цаасны ханш буурсан бол зөрүүгээр нь:

Дебет: Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт

4.14.7.тайлант хугацааны эцэст үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзыг хааж, цэвэр дүнг гаргахад:

Дебет: Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

Кредит: Үнэт цаасны үнэлгээний үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

4.14.8.ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасыг борлуулах үед үнэт цаас худалдсан өдрийн дансны үлдэгдэл ба борлуулсан үнийн зөрүүгээр арилжааны орлого, зардлыг хүлээн зөвшөөрнө.

Ашигтай бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Үнэт цаасны арилжааны орлого

Кредит: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны данс

Алдагдалтай бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Дебет: Үнэт цаасны арилжааны зардал

Кредит: Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны данс

4.14.9.үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзыг үнэт цаасны арилжааны хэрэгжсэн орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэхэд:

Дебет: Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Үнэт цаасны арилжааны орлого

Эсхүл:

Дебет: Үнэт цаасны арилжааны зардал

Кредит: Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

4.14.10.үнэт цаасны арилжааны орлого, зардлыг санхүүгийн тайланд цэвэр дүнгээр толилуулна.

Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас

4.15.Санхүүгийн хөрөнгийг дараах нөхцөл хангагдсан тохиолдолд хорогдуулсан өртгөөр хэмжинэ:

4.15.1.гэрээний мөнгөн гүйлгээг цуглуулан авахын тулд санхүүгийн хөрөнгийг эзэмших зорилготой;

4.15.2.тухайн санхүүгийн хөрөнгийн гэрээний нөхцөл нь тогтоосон өдрүүдэд үндсэн дүн ба хүүгийн төлбөрийн мөнгөн гүйлгээ үүсгэдэг.

4.16.Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаасыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнэ дээр холбогдох шууд зардал(шууд зардал гэдэгт үнэт цаас худалдан авахтай холбогдон гарах хураамж, шимтгэлийн зардал хамаарна)-ыг нэмсэн дүнгээр бүртгэнэ.

4.17.Үнэт цаасны хорогдуулсан өртөг нь анх хүлээн зөвшөөрөх үед хэмжсэн дүнгээс үндсэн төлбөрийн төлөлтийг хасаж, үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан тооцсон хямдруулалт, урамшууллын хорогдуулалтыг нэмэх буюу хасаж, эрсдэлийн сангаар тохируулсан дүн юм. Үнэт цаасны хорогдуулсан өртөгт уг үнэт цаасанд хуримтлуулан тооцсон хүүгийн авлага багтана.

4.18.Үр ашигт хүүгийн аргаар үнэт цаасны урамшуулал, хямдруулалтын хорогдуулалтыг тооцохдоо анхны үнээс тооцсон үр ашигт хүүгийн дүнгээс хүүгийн төлбөрийг хасна. Урамшуулал, хямдруулалтаас тайлант хугацаанд ногдох хорогдуулсан дүнг хүүгийн орлогоор бүртгэнэ.

4.19.Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаасны ангилал өөрчлөгдөх үед бодит үнэ цэнээр нь үнэлж, үүссэн үнэлгээний зөрүүг бусад дэлгэрэнгүй орлогоор бүртгэнэ.

4.20.ТЗЭ нь хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаасны эрсдэлийн санг байгуулахдаа энэ журмын "Зээл" бүлэгт заасны дагуу хэмжиж, бүртгэнэ.

4.20.1.хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаасыг худалдан авахад:

Урамшуулалтай бол:

Дебет: Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас

Дебет: Үнэт цаасны урамшуулал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Хямдруулалттай бол:

Дебет: Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Үнэт цаасны хямдруулалт

4.20.2.үнэт цаасны хүү тооцож, хуримтлуулахад:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

Кредит: Хүүгийн холбогдох орлого

4.20.3.үнэт цаасыг анх урамшуулалтай авсан бол урамшууллыг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцсон хорогдуулалтын дүнгээр хүүгийн орлогыг бууруулахад:

Дебет: Хүүгийн холбогдох орлого

Кредит: Үнэт цаасны урамшуулал

4.20.4.үнэт цаасыг анх хямдруулалттай авсан бол хямдруулалтыг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцсон хорогдуулалтын дүнгээр хүүгийн орлогыг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Үнэт цаасны хямдруулалт

Кредит: Хүүгийн холбогдох орлого

4.20.5.үнэт цаасны хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

4.20.6.үнэт цаасны хугацаа дуусаж, үндсэн төлбөр төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас

4.20.7.үнэт цаасны үнэ цэнийн бууралтыг тооцож, эрсдэлийн сан байгуулахад:

Дебет: Үнэт цаасны эрсдэлийн сангийн зардал

Кредит: Үнэт цаасны эрсдэлийн сан

4.20.8.үнэт цаасны үнэ цэнийн бууралтыг буцаах тохиолдолд:

Дебет: Үнэт цаасны эрсдэлийн сан

Кредит: Үнэт цаасны эрсдэлийн сангийн зардал эсхүл бусад олз

4.21.Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

4.21.1.санхүүгийн хөрөнгийг дараах нөхцөл хангагдсан тохиолдолд бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр хэмжинэ:

4.21.2.гэрээний мөнгөн гүйлгээг цуглуулан авах ба санхүүгийн хөрөнгийг борлуулах гэсэн хоёр зорилготой;

4.21.3.тухайн санхүүгийн хөрөнгийн гэрээний нөхцөл нь тогтоосон өдрүүдэд үндсэн дүн ба хүүгийн төлбөрийн мөнгөн гүйлгээ үүсгэдэг.

4.21.4.ТЗЭ нь өмчийн үнэт цаасыг бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр хэмжих сонголт хийж болно.

4.22.Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасыг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнэ дээр холбогдох шууд зардлыг нэмсэн дүнгээр бүртгэнэ.

4.23.Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан дансанд хуримтлуулан бүртгэж, бусад дэлгэрэнгүй орлогоор тайлагнана.

4.24.Дахин үнэлгээний сан дансанд дараах зүйлсийг бүртгэхгүй ба тайлант хугацааны орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ:

- Үр ашигт хүүгийн аргаар тооцоолсон хүүгийн орлого, зардал;
- Үнэт цааснаас хүлээн авах ногдол ашгийн орлого;
- Эрсдэлийн сангийн зардал.

4.25.Үнэт цаасыг бусад худалдах болон шилжүүлэх, данснаас хасах үед дахин үнэлгээний сан дансны үлдэгдлийг тайлант хугацааны орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэнэ.

4.26.Үнэт цаасны зах зээлийн жишиг үнийг ашиглан бодит үнэ цэнийг тодорхойлох ба харин жишиг үнэ байхгүй тохиолдолд СТОУС 13-д заасан үнэлгээний аргачлалыг ашиглан бодит үнэ цэнийг тодорхойлно. Үнэт цаасны бодит үнэ цэнийг хэмжих боломжгүй тохиолдолд өртгөөр нь бүртгэх бөгөөд энэ нь зөвхөн жишиг үнэгүй өмчийн хэрэгсэл ба түүнд суурилсан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрт хамаарна.

4.27.Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны хүүгийн орлогыг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцно. Хүүгийн орлого, хүүгийн төлбөрийн зөрүүг урамшуулал, хямдруулалтын хорогдуулалтаар бүртгэнэ.

4.28.ТЗЭ нь хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн цаасны эрсдэлийн санг байгуулахдаа энэ журмын "Зээл" бүлэгт заасны дагуу хэмжинэ.

4.29.Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасанд эрсдэлийн сан байгуулахдаа уг үнэт цаастай холбоотойгоор дахин үнэлгээний сан дансанд хуримтлуулж, бүртгэсэн дүнг тухайн тайлант хугацааны эрсдэлийн сангийн зардалд шилжүүлэн бүртгэнэ.

4.30.Өрийн үнэт цаасны эрсдэлийн сангийн зардлын буцаалтыг орлого, зардлын дансанд бүртгэнэ. Жишиг үнэгүй, өртгөөр бүртгэсэн өмчийн үнэт цаасны хувьд эрсдэлийн сангийн зардлыг буцаахгүй.

4.31.Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасыг худалдан авахад:

Дебет: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

4.31.1.үнэт цаасны хүүг тооцоолж, хуримтлуулахад:

Дебет: Үнэт цаасны хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

Кредит: Үнэт цаасны хүүгийн орлого

4.31.2.үнэт цаасны хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Үнэт цаасны хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

4.31.3.үнэт цаасны хүүг хуримтлуулахгүйгээр төлөх үед:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Үнэт цаасны хүүгийн орлого

4.31.4.үнэт цаасны бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг бүртгэхэд:

Үнэт цаасны бодит үнэ цэнэ нь дансны үнээс их бол:

Дебет: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

Кредит: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан

Үнэт цаасны бодит үнэ цэнэ нь дансны үнээс бага бол:

Дебет: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан

Кредит: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

4.31.5.үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан дансанд хуримтлуулсан дүнг эрсдэлийн сангийн зардалд бүртгэхэд:

Дебет: Үнэт цаасны арилжааны зардал

Кредит: Үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан

4.31.6.үнэт цаасыг борлуулсан үед үнэт цаасны дансны үнэ ба борлуулсан үнийн зөрүүг арилжааны орлого, зардлаар бүртгэхэд:

Ашигтай бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Дебет/Кредит: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан

Кредит: Үнэт цаасны арилжааны орлого

Кредит: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

Алдагдалтай бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Дебет/Кредит: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан

Дебет: Үнэт цаасны арилжааны зардал

Кредит: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

4.31.7.бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны ангиллыг өөрчлөх үед:

Дебет: Үнэт цаасны холбогдох данс

Кредит: Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас

4.32.ТЗЭ нь гадаад валютаар хийсэн санхүүгийн хөрөнгө(гадаад валютын хейж хамаарахгүй)-ийг НББОУС 21-ийн дагуу бүртгэнэ.

4.33.Гадаад валютаар хийсэн бүх төрлийн хөрөнгө оруулалтыг анх хүлээн зөвшөөрөх үед албан ханшаар хөрвүүлэн бүртгэнэ.

4.34.Хүүгийн орлого, эрсдэлийн сангийн зардал зэргийг ажил гүйлгээ гарсан өдрийн албан ханшаар хөрвүүлж, хүлээн зөвшөөрнө.

4.35.Гадаад валютаар хийсэн хөрөнгө оруулалтыг ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасаар ангилсан тохиолдолд гадаад валютын ханшийн өөрчлөлтийн зөрүүг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн олз, гарзаас салгаж бүртгэхгүй.

4.36.Гадаад валютаар хийсэн хөрөнгө оруулалтыг ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цааснаас бусад ангиллаар бүртгэсэн тохиолдолд мөнгөн зүйл эсхүл мөнгөн бус зүйлийн хэлбэртэй байгааг харгалзана. Өрийн үнэт цаасыг мөнгөн зүйл, харин өмчийн үнэт цаасыг мөнгөн бус зүйл гэж үзнэ.

4.37.Гадаад валютаар хийсэн мөнгөн зүйлсийн хөрөнгө оруулалтын тайлагналын өдрөөрх үлдэгдлийг тухайн өдрийн хаалтын ханшаар хөрвүүлж, үүссэн ханшийн зөрүүг тайлант үеийн орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ. Мөн ийм хөрөнгө оруулалт эргэн төлөгдөх үед ханшийн зөрүү үүсвэл тайлант үеийн орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ.

4.38.Мөнгөн бус зүйлсийн хөрөнгө оруулалтыг хаалтын ханшаар хөрвүүлэх эсэх нь тэдгээрийг түүхэн өртөг эсхүл бодит үнэ цэнээр бүртгэснээс шалтгаална. Түүхэн өртгөөр бүртгэсэн мөнгөн бус зүйлсийн хөрөнгө оруулалтад ханшийн зөрүүгээр тохируулга хийхгүй. Бодит үнэ цэнээр бүртгэсэн мөнгөн бус зүйлсийн хөрөнгө оруулалтын бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг бүртгэхдээ тухайн өдрийн албан ханшаар хөрвүүлнэ. Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх хөрөнгө оруулалтын хувьд ханшийн зөрүүг үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан дансанд бүртгэнэ.

4.39.Гадаад валютаар хийсэн санхүүгийн хөрөнгийг дахин ангилсан тохиолдолд тухайн хөрөнгө оруулалтын дансны үнийг гадаад валютаар тооцоолон гаргаж, ангилал өөрчилсөн өдрийн албан ханшаар хөрвүүлнэ.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ЗЭЭЛ

5.1.Зээл гэж банк, эрх бүхий хуулийн этгээдээс гэрээний үндсэн дээр тодорхой зориулалт, хугацаа, эргэн төлөгдөх нөхцөлөөр бусад этгээдэд хүүтэй буюу хүүгүй олгосон мөнгөн хөрөнгийг ойлгоно.

5.2.Зээлийг зээлийн гэрээний нэг тал болсон үед санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрч, толилуулна.

5.3.Зээлийн хугацаа дуусан, зээлдэгч гэрээнд заасан төлбөрөө барагдуулж, хүлээсэн үүргээ бүрэн биелүүлсэн, эсхүл гэрээгээр үүссэн эрхээ бусдад бүрэн шилжүүлсэн тохиолдолд зээлийг данснаас хасаж бүртгэнэ.

5.4.Зээлийг анх удаа хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр нь хэмжих ба хэрэв зээл олгохтой шууд холбоотой ажил гүйлгээний зардал гарсан бол уг зардлыг бодит үнэ цэнэ дүн дээр нэмэх эсвэл хасах байдлаар хэмжинэ.

5.5.Санхүүгийн тайланд зээлийг хорогдуулсан өртгөөр хэмжиж, тайлагнана. Зээлийн хорогдуулсан өртөг нь зээлийг анх хүлээн зөвшөөрч хэмжсэн дүнгээс буцаан төлсөн зээлийн үндсэн төлбөрийн төлөлтийг хасаж, хойшлогдсон орлого, зардлыг үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулан хуримтлуулсан дүнг хасах, эсхүл нэмж, зээлийн эрсдэлийн санг хассан дүн байна.

5.6.Зээлдэгч тал үр ашигт хүүгийн салшгүй хэсэг болсон шимтгэл, хураамжийг хойшлуулан бүртгэж, холбогдох эх үүсвэрийн дүнг бууруулна. Үр ашигт хүүгийн салшгүй хэсэг болсон шимтгэл, хураамжийг хоёр төрөлд ангилж болно:

5.6.1.зээл олгохтой холбоотой шимтгэл, хураамж (зээл олголтын хураамж)

5.6.2.хэлцэлд заасан үүрэгтэй холбоотой шимтгэл, хураамж (хүлээсэн үүргийн хураамж).

5.7.Зээл олголтын хураамж нь дараах зүйлсээс бүрдэнэ:

5.7.1.Зээлдэгчийн “урьдчилж төлсөн” хүү эсхүл зээлийн нэрлэсэн хүүгийн түвшнийг бууруулах хураамж, шимтгэл буюу зээлдэгчийн санхүүгийн байдлыг үнэлэх, баталгаа, барьцаа хөрөнгө, бусад хэлцлийг үнэлж, гэрчлэх, нөхцөлийг харилцан зөвшилцөх, баримт боловсруулах зэрэг үйл ажиллагаатай холбоотой бол шимтгэл, хураамжийг зээл олголттой холбоотой гэж үзнэ.

5.7.2.Зээл олгох үйл ажиллагаанд шууд хамаарах бусад шимтгэл, хураамж (зээл олгосны шагналд төлсөн эсхүл хурдан хугацаанд зээл гаргахад зориулан зээлдэгчид төлсөн шимтгэл, хураамж).

5.8.Зээлийн шимтгэлийг хэрхэн бүртгэх нь зээл олгогдох магадлалтай эсэх болон зээлд хамаарах үүрэг нь СТОУС 9-ийн хүрээнд багтсан эсэхээс шалтгаалан тодорхойлогдоно. Хэрэв зээл олгогдох магадлалтай бөгөөд зээлд хамаарах үүрэг нь СТОУС 9-ийн хамрах хүрээнд багтаагүй тохиолдолд шимтгэлийг санхүүгийн хэрэгсэлд зориулагдсан төлбөр гэж үзэх тул хойшлуулан бүртгэж, үр ашигт хүүгийн аргаар тохируулна. Хэрэв зээл олгогдоогүй тохиолдолд шимтгэлийг шийдвэр гарсан өдрөөр зээлдүүлэгч нь орлогод бүртгэнэ.

5.9.Зээлийн шугамыг бүхлээр нь эсхүл хэсэгчлэн ашиглах магадлалтай гэх нотолгоо байгаа бол шимтгэлийг СТОУС 9-д заасны дагуу хойшлуулан бүртгэнэ. Энэ тохиолдолд шимтгэлийг зээл олгох хүртэл хорогдуулж бүртгэхгүй. Зээлийн шугамыг нээж, үүнээс зөвхөн тодорхой хэсгийг ашиглаж, зээл олгосон бол нийт төлсөн хураамжийн жигнэсэн хэсэг нь харгалзах ажил гүйлгээний өртөг болох тул үүнийг зээл олгогдох хүртэл хойшлуулан бүртгэнэ. Зээлийн шугамыг ашиглах магадлалтай гэх нотолгоо байхгүй бол шимтгэл нь зээлийн шугамыг нээх төлбөр болох ба үүнийг хойшлуулан бүртгэж, зээлийн шугамын хүчинтэй байх хугацаанд хорогдуулна.

Зээлийн эрсдэлийн сан (үнэ цэнийн бууралт)

5.10.ТЗЭ нь Санхүүгийн зохицуулах хорооноос баталсан “Банк бус санхүүгийн байгууллагын активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”-ын дагуу сар бүр зээлийн эрсдэлийн санг байгуулна. Түүнчлэн тайлант жилийн эцэст зээлийн үнэ цэнийн бууралтыг СТОУС-9-д нийцүүлэн тооцож болно.

5.11.СТОУС 9-д заасан үнэ цэнийн бууралтын загвар нь хүлээгдэж буй алдагдлын загвар бөгөөд алдагдал үүсэх үйл явдал тохиолдохоос өмнө үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хүлээн зөвшөөрдөг. Иймд ТЗЭ нь зээлийн үнэ цэнийн бууралтыг хүлээгдэж буй зээлийн алдагдлын дүнгээр үнэлж, бүртгэнэ.

5.12.ТЗЭ нь санхүүгийн хөрөнгийн хүлээгдэж буй зээлийн алдагдлыг дараах дүнгээр хүлээн зөвшөөрнө:

5.12.1.санхүүгийн хөрөнгийн зээлийн эрсдэл нь анхны хүлээн зөвшөөрөлтөөс хойш мэдэгдэхүйц нэмэгдээгүй тохиолдолд 12 сарын хугацаанд хүлээгдэж буй зээлийн алдагдалтай тэнцүү дүнгээр;

5.12.2.санхүүгийн хөрөнгийн зээлийн эрсдэл нь анхны хүлээн зөвшөөрөлтөөс хойш мэдэгдэхүйц нэмэгдсэн тохиолдолд нийт хугацаанд хүлээгдэж буй зээлийн алдагдалтай тэнцүү дүнгээр.

5.13.Хүлээгдэж буй зээлийн алдагдал нь санхүүгийн хөрөнгийн төлбөр барагдуулахаар хүлээгдэж буй хугацаанд зээлийн алдагдлын магадлалаар жинлэсэн тооцоолол буюу бүх мөнгөн алдагдлын өнөөгийн үнэ цэнэ бөгөөд мөнгөн алдагдал нь гэрээний дагуу ТЗЭ-д төлөгдөх ёстой мөнгөн гүйлгээ ба тухайн ТЗЭ-ийн авахаар хүлээж буй мөнгөн гүйлгээний хоорондох зөрүү юм.

5.14.Тайлагналын өдрөөр зээлийн үнэлэмж буурсан бол ТЗЭ нь тухайн хөрөнгийн эрсдэлийн санг хасаагүй хорогдуулсан өртөг ба анхны үр ашигт хүүгийн түвшнээр дискаунтчилж тооцоолсон ирээдүйн мөнгөн гүйлгээний өнөөгийн үнэ цэнийн хоорондын зөрүүгээр хүлээгдэж буй зээлийн алдагдлыг хэмжинэ. Түүнд хийх аливаа тохируулгыг эрсдэлийн сангийн зардал эсвэл бусад орлогоор хүлээн зөвшөөрнө.

5.15.Гадаад валютаар зээл олгосон тохиолдолд зээлийн ирээдүйн мөнгөн гүйлгээг гадаад валютаар тооцоолон, тухайн өдрийн албан ханшаар төгрөгт хөрвүүлнэ. Зээлийн өнөөгийн үнэ цэнийг төгрөгт хөрвүүлсэн дүн ба дансны үнийн зөрүүг эрсдэлийн сангийн зардалд бүртгэнэ.

5.16.Зээл олгох үед түүнтэй шууд холбогдох зардлыг зээлийн хойшлогдсон орлого дансанд хойшлуулан бүртгэж, зээлийн хугацаанд хорогдуулна.

5.16.1.зээл олгох үед зээлийн гэрээний дүн буюу нэрлэсэн дүнгээр:

Дебет: Зээлийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

5.16.2.зээлд шууд хамаарах шимтгэл, хураамжийг хойшлуулан бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Зээлийн хойшлогдсон орлого

5.16.3.хойшлуулсан орлогыг үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулж, хүүгийн орлогыг нэмэгдүүлж тохируулахад:

Дебет: Зээлийн хойшлогдсон орлого

Кредит: Зээлийн хүүгийн орлого

5.16.4.зээл төлөгдөхөд:

Дебет: Зээлдэгчийн харилцах данс

Кредит: Зээлийн холбогдох данс

5.17.Санхүүгийн зохицуулах хорооноос баталсан журмын дагуу зээлийг хугацаа болон чанарын үзүүлэлтээр нь хэвийн, анхаарал хандуулах, хэвийн бус, эргэлзээтэй, муу зээл гэж ангилна.

5.17.1.хэвийн зээлийн ангиллаас анхаарал хандуулах зээл рүү шилжүүлэн ангилал бууруулахад:

Дебет: Анхаарал хандуулах зээл

Кредит: Хэвийн зээл

5.17.2.зээлийн чанар сайжирвал дээрх бичилтийн урвуу бичилт хийнэ:

Дебет: Хэвийн зээл

Кредит: Анхаарал хандуулах зээл

5.18.Зээлийн хүүгийн орлогыг зээлийн гэрээ, холбогдох заавар, журамд заасан хувиар тооцоолж, хуримтлуулан бүртгэнэ.

5.18.1.зээлийн хүүг хуримтлуулан тооцоход:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон зээлийн хүүгийн авлага

Кредит: Зээлийн хүүгийн орлого

5.18.2.хуримтлуулан тооцсон зээлийн хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон зээлийн хүүгийн авлага

5.18.3.зээлийн хүүг хуримтлуулан тооцолгүйгээр шууд суутгахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Зээлийн хүүгийн орлого

5.19.Зээлийн үндсэн өр, хүүгийн төлбөрийн аль нэг нь зээлийн гэрээнд заагдсан төлөгдөх хугацаанаас хойш 90 хоногийн дотор төлөгдөөгүй бол 91 дэх хоногоос эхлэн хүүг хуримтлуулан бүртгэхийг зогсоон, өмнө нь хуримтлуулсан хүүг буцааж, тэнцлийн гадуурх хуримтлуулж тооцохыг зогсоосон зээлийн хүү дансанд бүртгэнэ. Цаашид зээлд тооцох хүүг энэ дансанд нэмж бүртгэн, төлүүлэх арга хэмжээг үргэлжлүүлнэ.Төлөгдсөн зээлийн дүнгээр тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадана. Бусад төрлийн санхүүгийн хөрөнгө, 90 хүртэлх хоног хугацаа хэтэрсэн хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлагыг дараах зарчмын дагуу бүртгэнэ.

5.19.1.өмнө нь хуримтлуулсан хүүг буцаахад:

Дебет: Зээлийн хүүгийн орлогын буцаалт

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон зээлийн хүүгийн авлага

5.19.2.тэнцлийн гадуур бүртгэлтэй хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Зээлийн хүүгийн орлого

5.20.Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал (үнэ цэнийн бууралт)-ыг тооцохдоо Санхүүгийн зохицуулах хорооноос батлагдсан “Банк бус санхүүгийн байгууллагын активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”-ыг баримтална.

5.20.1.зээлийн эрсдэлийн сан байгуулахад:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал

Кредит: Зээлийн эрсдэлийн сан

5.20.2.илүү байгуулсан зээлийн эрсдэлийн санг буцаахад:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сан

Кредит: Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал

5.20.3.хэрэв зээлийн эрсдэлийн санг буцаах дүн нь тухайн өдрөөрх зээлийн эрсдэлийн зардлын үлдэгдлээс хэтэрсэн бол зээлийн эрсдэлийн зардлыг хаагаад үлдсэн зөрүүг бусад орлогоор бүртгэхэд:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сан

Кредит: Бусад орлого - Зээлийн эрсдэлийн сангаас буцаасан орлого

5.20.4.зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал данс хангалттай үлдэгдэлтэй болсон тохиолдолд зээлийн эрсдэлийн сангаас буцаасан орлогыг зээлийн эрсдэлийн сангийн зардалд эргүүлэн хаахад:

Дебет: Бусад орлого - Зээлийн эрсдэлийн сангаас буцаасан орлого

Кредит: Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал

5.20.5.хаасан зээлийн дүнгээр тэнцлийн гадуурх зээлийн эрсдэлийн сангаас хаасан зээлийн дансанд бүртгэж, зээлийг эргүүлж төлүүлэх ажиллагааг үргэлжлүүлнэ. Зээлийн эрсдэлийн сангаас зээл хаахад:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сан

Кредит: Зээлийн холбогдох данс

5.20.6.хэрэв хаагдсан зээл бүтнээрээ буюу хэсэгчлэн эргэн төлөгдөхөд (төлөгдсөн зээлийн дүнгээр тэнцлийн гадуурх данснаас мөн зарлагадна):

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Бусад орлого-Зээлийн эрсдэлийн сангаас хаагдсан зээлийн эргэн төлөлт

5.21.Холбогдох активын ангиллын журмаар тооцоолсон зээлийн эрсдэлийн сангийн дүн нь СТОУС-ын дагуу байгуулах эрсдэлийн сангаас бага гарвал СТОУС-ын дагуу тооцоолсон дүнгээр эрсдэлийн сангийн зардлыг бүртгэх ба түүнээс илүү гарсан дүнгээр эрсдэлийн сангийн нөөцөд бүртгэнэ.

5.21.1.ТЗЭ нь удирдлагын үйл ажиллагааны зорилгоор СТОУС-ын дагуу активын эрсдэлийн санг байгуулахад:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал

Кредит: Зээлийн эрсдэлийн сан

5.21.2.хэрэв холбогдох активын ангиллын журмаар тооцоолсон эрсдэлийн сангийн дүн СТОУС-ын дагуу байгуулах эрсдэлийн сангаас өндөр гарвал эдгээрийн зөрүүг өөрийн хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн нөөц дансанд бүртгэхэд:

Дебет: Хуримтлагдсан ашиг

Кредит: Эрсдэлийн сангийн нөөц

5.22.Гадаад валютаар олгосон зээлийг албан ханшаар тооцож төгрөгт хөрвүүлэн төгрөг, гадаад валютаар давхар бүртгэх ба ханшийн хэлбэлзлээс үүсэх зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар бүртгэнэ.

5.22.1.ханш өссөн бол:

Дебет: Зээлийн холбогдох данс

Кредит: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз

5.22.2.ханш буурсан бол:

Дебет: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний гарз

Кредит: Зээлийн холбогдох данс

5.23.Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзыг хооронд нь хааж, цэвэр дүнгээр санхүүгийн тайланд толилуулна.

5.24.Гадаад валютаар олгосон зээлийн эрсдэлийн санг сар бүр хаалтын ханшаар хөрвүүлэх ба үүссэн ханшийн зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар бүртгэнэ. Зээлийн чанар муудсан, эсхүл сайжирснаас бусад тохиолдолд буюу тухайлбал гадаад валютын албан ханш өөрчлөгдсөнөөр зээлийн эрсдэлийн санг нэмэгдүүлэх буюу бууруулж бүртгэхгүй.

5.24.1.ханш өссөн бол:

Дебет: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний гарз

Кредит: Зээлийн эрсдэлийн сан

5.24.2.ханш буурсан бол:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сан

Кредит: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз

5.25.Гадаад валютын ханшийн өөрчлөлттэй уялдуулан СТОУС-ын дагуу тооцоолсон эрсдэлийн сангийн зардлыг өөрчлөх шаардлагатай болсон бол дараах байдлаар бүртгэнэ:

5.25.1.хэрэв зээлийн эрсдэлийн санг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал

Кредит: Зээлийн эрсдэлийн сан

5.25.2.хэрэв зээлийн эрсдэлийн санг бууруулахад:

Дебет: Зээлийн эрсдэлийн сан

Кредит: Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал

5.26.ТЗЭ өөрийн зээлийг, эсхүл зээлийн багцыг бусад банк, санхүүгийн байгууллага, хуулийн этгээдэд гэрээний дагуу худалдан борлуулах буюу шилжүүлж болно. Харилцагч зээлээ эргүүлэн төлөхгүй тохиолдолд эрхийг шилжүүлж авсан тал бүх хяналтыг хүлээн авсан бол тухайн хөрөнгийг данснаас хасах бөгөөд харин эрхээ бүрэн шилжүүлээгүй, хяналтыг хэсэгчлэн тогтоож байгаа нөхцөлд эрсдэлд харгалзах хөрөнгийн хэсгийг бүртгэлдээ тусгаж, үлдсэн хэсгийг данснаас хасна.

5.26.1.зээлийг шаардах эрхийн хамт худалдаж байгаа тохиолдолд тухайн зээл, түүний хуримтлуулсан хүүгийн дансыг хааж, худалдан авагч талд шилжүүлэх үед:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Дебет: Үйл ажиллагааны бусад зардал
Кредит: Зээлийн холбогдох данс

5.26.2.зээлийг худалдахдаа шаардах эрхээ шилжүүлээгүй, зээлийн эрсдэлийг ТЗЭ хүлээх тохиолдолд худалдсан зээлийг данснаас хасалгүйгээр зээлийн бүртгэлийг үргэлжлүүлж, худалдсан өдрөөр өр төлбөр үүсгэн бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Дебет: Үйл ажиллагааны бусад зардал
Кредит: Бусад санхүүгийн өр төлбөр

5.26.3.зээл худалдан авсан талд зээлийн төлбөрийг шилжүүлэх үед өр төлбөрийг бууруулан бүртгэхэд:

Дебет: Бусад санхүүгийн өр төлбөр
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

5.27.ТЗЭ зээлийн шаардах эрхээ гэрээний үндсэн дээр тусгай зориулалтын компанид шилжүүлж, хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас гаргаж болох ба ТЗЭ нь үйлчилгээ үзүүлэгчийн үүргийг хэрэгжүүлж байгаа тохиолдолд хөрөнгөөс олох орлогыг баталгаат үнэт цаасны хөрөнгийн багц тус бүрээр, багцын тодорхой хэсгээр тусдаа дансанд хуримтлуулна.

5.27.1.зээлийн шаардах эрхийг тусгай зориулалтын компанид шилжүүлж, хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас гаргахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Зээлийн холбогдох данс (Багцын дүнгээр)

5.27.2.хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цааснаас үүсэх мөнгөн төлбөрийн шаардах эрхийг буюу үйлчилгээ үзүүлэгчийн үүргийг хэрэгжүүлэхэд:

Дебет: Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны авлага (Зээлийн холбогдох данс - Багцын дүнгээр)
Кредит: Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны өглөг

5.27.3.зээл, хүүгийн төлбөрийг цуглуулахад:

Дебет: Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны хүүгийн авлага
Кредит: Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны хүүгийн орлого
Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны авлага

5.27.4.үйлчилгээний шимтгэл, хураамж тооцоход:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Үйлчилгээний шимтгэлийн орлого - Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас

5.27.5.хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтаас олгосон зээл болон түүнтэй холбогдон үүсэх аливаа хүүгийн орлого, хүүгийн авлагыг үндсэн зээлийн данснаас тусгаарлан бүртгэж, гэрээнд заасан хугацаанд холбогдох төлбөр тооцоог тусгай зориулалтын компанид шилжүүлнэ.Зээл, хүүгийн төлбөрийг гэрээнд заасан дүнгээр шилжүүлэхэд:

Дебет: Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны өглөг
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

5.28.ТЗЭ харилцагчийн нэрийн өмнөөс зээлийн баталгаа, батлан даалт гаргаж болно.

5.28.1.батлан даалтын хугацаа дуусаж, харилцагч зээлээ төлж чадаагүйгээс ТЗЭ зээлийг төлж барагдуулах нөхцөлд зээлийн төлбөрийг хийхийн өмнө зээлийн хувийн хэрэг, төлбөр тооцоо хийсэн баримт болон холбогдох баримт материалыг тухайн зээлийг олгосон эрх бүхий этгээдээс эх хувиар нь хүлээн авсны эцэст зээлд бүртгэхэд:

Дебет: Зээлийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

5.28.2.ТЗЭ харилцагчид зээл олгосноор зээлдэгч өрөө барагдуулах чадваргүй болж болзошгүй тул зээл олгосны дараа зээлийн үнэ цэнийн бууралтыг тооцоолно.

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ САНХҮҮГИЙН ТҮРЭЭС

6.1.Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны тухай хууль болон холбогдох бусад хууль, тогтоомжоор эрх олгосон тохиолдолд ТЗЭ нь санхүүгийн түрээсийн үйл ажиллагааг эрхэлж болно.

6.2 Санхүүгийн түрээсийг хүлээн зөвшөөрч бүртгэхдээ СТОУС 16-г дагаж мөрдөнө.

ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ ФАКТОРИНГИЙН ТООЦООНЫ АВЛАГА

7.1.Факторингийн үйл ажиллагаа гэж бэлтгэн нийлүүлэгч, зээлдүүлэгчээс борлуулсан бараа, ажил, үйлчилгээ болон хэлцлээс хүлээгдэж буй шаардах эрхээ шилжүүлэх, эрхийг хүлээн авагч нь бэлтгэн нийлүүлэгч, зээлдүүлэгчтэй харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр санхүүжилт олгох болон худалдан авагч, зээлдэгчээс нэхэмжлэлийн дагуу шаардах эрхээ хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг хэлнэ. Факторингийн үйл ажиллагаа нь урьдчилгаа санхүүжилтийн, авлагын удирдлагыг хэрэгжүүлэх төрөлтэй байж болно.

7.2.Факторингийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн өр төлбөрийг хүлээн авахад холбогдох эрсдэл, өгөөжийг бүгдийг хүлээн авах эсэхийг тогтоох ба шаардах эрхийг бүрэн хүлээн авсан бол уг санхүүгийн хэрэгслийг холбогдох дансанд бүртгэнэ. Харин эрсдэл өгөөжийг бүрэн хүлээн аваагүй бол хүлээн авсан хяналтын хэмжээгээр бүртгэнэ.

7.3.Факторингийг шаардах эрхийн хамт худалдан авч байгаа тохиолдолд тухайн факторинг, түүний хуримтлуулсан хүүгийн дансыг бүрэн шилжүүлж авна. Хэрэв фактор эрсдэлийг хэсэгчлэн хүлээх бол (харилцагч эрсдэлийн үлдсэн хэсгийг хүлээнэ) хүлээж буй эрсдэлд харгалзах хөрөнгийн хэсгийг бүртгэлдээ тусгаж, үлдсэн хэсгийг холбогдох дансанд бүртгэнэ. Хэрэв харилцагч факторингийн авлагыг эргүүлэн төлөхгүй бол алдагдлыг хүлээх талыг гэрээгээр харилцан тохиролцсон байна.

7.4.Харилцагч факторингийн үйл ажиллагаагаар шилжүүлж буй хөрөнгийг худалдахдаа шаардах эрхээ шилжүүлээгүй бөгөөд эрсдэлийг харилцагч өөрөө хүлээх тохиолдолд ТЗЭ нь өр төлбөр үүсгэн бүртгэнэ.

7.5.Факторингийн үйл ажиллагаагаар санхүүжилт олгож, авлага, түүнтэй адилтгах санхүүгийн хөрөнгийг хүлээн авахад:

Дебет: Факторингийн тооцооны авлага

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

7.6.Факторингийн үйл ажиллагаа үзүүлснээс шимтгэлийн орлого хүлээн авахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Факторингийн тооцооны шимтгэлийн орлого

7.7.Факторингийн үйлчилгээнд хүү тооцож, хуримтлуулахад:

Дебет: Факторингийн тооцооны хүүгийн авлага

Кредит: Факторингийн тооцооны хүүгийн орлого

7.8.Факторингийн тооцооноос үүссэн хүүгийн авлага эргэн төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон факторингийн тооцооны хүүгийн авлага

7.9.Факторингийн тооцооноос үүссэн авлагыг цуглуулахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Факторингийн тооцооны авлага

7.10.Факторингийн тооцоогоор үүссэн авлагын ангиллыг зохих журмын дагуу ангилал бууруулахад:

Дебет: Анхаарал хандуулах факторингийн тооцооны авлага

Кредит: Хэвийн факторингийн тооцооны авлага

7.11.Хэрэв факторингийн тооцооны авлагын чанар дараа үеүдэд сайжирвал:

Дебет: Хэвийн факторингийн тооцооны авлага

Кредит: Анхаарал хандуулах факторингийн тооцооны авлага

7.12.Факторингийн тооцооны авлагад зээлийн нэгэн адил эрсдэлийн сан байгуулах бөгөөд холбогдох бүртгэлийг “Зээл” бүлгээс үзнэ үү.

НАЙМДУГААР БҮЛЭГ ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР

8.1.Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр гэж бусад төрлийн ижил төстэй гэрээтэй харьцуулахад анхны хөрөнгө оруулалт бага буюу эсхүл огт шаардагддаггүй, ирээдүйд хэрэгжихээр хүлээгдэж буй, үнэлгээ нь суурь хүчин зүйлийн үнээс хамаарч өөрчлөгддөг гэрээ, хэлцлийг хэлнэ.

8.2.Хүүгийн түвшин, санхүүгийн хэрэгслийн үнэ, барааны үнэ, гадаад валютын ханш, үнийн индекс, зээлийн зэрэглэл, эсхүл зээлийн индекс гэх мэт үзүүлэлтийг үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн суурь хүчин зүйлээр тодорхойлно.

8.3.ТЗЭ нь гэрээ, хэлцэлд тал болон оролцож, хэлцэл хүчин төгөлдөр болсноор хэлцлээр үүссэн авлага, өглөгийг нийт дүнгээр нь хэлцлийн дуусах хугацаа хүртэл тэнцлийн гадуур бүртгэнэ. Харин санхүүгийн тайланд үүсмэл

санхүүгийн хэрэглүүрийг хэлцлийн хугацаа дуусах хүртэл хэлцлийг бодит үнэ цэнээр үнэлж, бүртгэнэ.

8.4.Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн үнэлгээгээр орлого хүлээн зөвшөөрсөн тохиолдолд үүсмэл санхүүгийн хөрөнгө, зардал хүлээн зөвшөөрсөн үед үүсмэл санхүүгийн өглөгийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

8.5.Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзыг санхүүгийн тайланд цэвэр дүнгээр толилуулах ба мөн үүний нэгэн адил арилжааны орлого, зардлыг цэвэр дүнгээр тайлагнана.

8.6.Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг анх удаа хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр нь үнэлэх ба бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг орлого, зардлаар бүртгэнэ. Хэлцэл хийсэн өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийг тэг гэж үнэлсэн бол санхүүгийн тайланд харуулахгүйгээр нэрлэсэн дүнг тэнцлийн гадуурх дансанд бүртгэнэ. Хэрэв үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг үнэлэх тусгайлсан аргачлал байхгүй бол Монголбанкнаас зарласан ханш эсхүл зах зээлийн ханшийг үнэлгээний сууриар тооцож, үнэлгээ хийнэ. Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн хэлцлийн хугацаа дуусах үед эсхүл тухайн арилжааны позици хаагдах хүртэл сард нэгээс доошгүй удаа уг хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээг дахин хийж, бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөр тохируулан бүртгэнэ.

8.7.Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ эерэг утгатай гарвал санхүүгийн хөрөнгө, сөрөг утгатай гарвал санхүүгийн өр төлбөр үүснэ.

8.8.Санхүүгийн хэрэгсэл, санхүүгийн бус хэлцэлд агуулагдсан нөхцөл, заалт нь бие даасан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн нэгэн адил шинжийг хадгалсан бол нуугдмал үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр болно. Санхүүгийн хэрэгсэлд агуулагдсан боловч тухайн хэрэгслээс салган бусдад шилжүүлэх боломжтой эсхүл энэ нь гуравдагч талтай байгуулсан хэлцэл бол бие даасан тусдаа үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр болно. Хэрэв нуугдмал үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг салгаж бүртгэсэн бол бусад үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн дансанд бүртгэж, санхүүгийн тайланд тусад нь харуулна.

Хейж

8.9.Дараах шалгууруудыг бүгдийг хангасан гэрээ, хэлцлийг хейжээр бүртгэж, тайлагнана:

8.9.1.хейжийн эхний өдөр хейжийг тодорхойлж, баримтжуулах ба уг хейжийг хэрэгжүүлэх эрсдэлийн удирдлагын зорилго, стратегийг гаргасан байна. Баримтжуулалтад хейжийн хэрэгслийг тодорхойлсон байдал, хейжээр хамгаалагдсан зүйл эсхүл ажил гүйлгээ, хамгаалагдсан эрсдэл, хейжийн үр өгөөжийг хэрхэн үнэлэх талаар;

8.9.2.тодорхой хейжтэй холбогдуулан анх баримтжуулсан эрсдэлийн удирдлагын стратегийн дагуу хейж хийсэн эрсдэлд хамаарах бодит үнэ цэнэ, мөнгөн гүйлгээний өөрчлөлтийг тухайн хейж үр өгөөжтэйгөөр нөхөж чадна гэж таамагласан;

8.9.3.мөнгөн гүйлгээний хейжийн хувьд түүнд хамаарах төлөвлөгөөт ажил гүйлгээ хэрэгжих магадлал өндөртэй байх;

8.9.4.хейжийн үр өгөөж, бодит үнэ цэнийг найдвартай хэмжих боломжтой байх.

8.9.5. хейжийг бүртгэх өдөр хейжийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнэ нь тэгээс ялгаатай утгатай байх.

8.10. Хейжийн үр өгөөжийг тодорхойлохдоо хейжийн хэрэгсэл ба хейжээр хамгаалагдсан зүйлийн бодит үнэ цэнэ буюу мөнгөн гүйлгээний өөрчлөлтийг хооронд нь харьцуулна. Хейжээр хамгаалагдсан зүйл ба хейжийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнийг үнэлэх арга, загварыг ТЗЭ боловсруулж, мөрдөнө.

8.11. Хейжийг бодит үнэ цэнийн хейж, мөнгөн гүйлгээний хейж, гадаад үйл ажиллагааны цэвэр хөрөнгө оруулалтын хейж гэсэн гурван төрөлд ангилна.

8.12. Бодит үнэ цэнийн хейж нь хүүгийн түвшин, гадаад валютын ханш, зах зээлийн үнэ гэх мэт зарим үзүүлэлт өөрчлөгдсөнөөс шалтгаалан хейжээр хамгаалагдсан зүйлийн бодит үнэ цэнэ өөрчлөгдөх эрсдэлд хейж хийж, дериватив хэлцэл хийх буюу хейжийн хэрэгсэл гаргахыг хэлнэ.

8.13. Бодит үнэ цэнийн хейжийн хувьд хейжээр хамгаалагдсан зүйл ба хейжийн хэрэгслийн аль алиных нь бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг тайлант үеийн орлого, зардлаар бүртгэх замаар үүсэх орлого, зардлыг тэнцвэржүүлнэ.

8.14. Бодит үнэ цэнийн хейжийг дараах гурван үе шатаар бүртгэнэ:

8.14.1. хейжийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг тайлант хугацааны ашиг, алдагдалд хүлээн зөвшөөрнө. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод толилуулахаар сонголт хийсэн өмчийн хэрэглүүрийн хувьд уг хейжийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрнө.

8.14.2. хейжээр хамгаалсан эрсдэлд хамаарах бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг хейжийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөр хааж, тайлант үеийн орлого, зардлаар бүртгэнэ;

8.14.3. хейжээр хамгаалсан эрсдэлд хамаарах бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг хейжийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөр хааж, ашиг, алдагдалд эсвэл бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод толилуулахаар сонголт хийсэн өмчийн хэрэглүүр байвал уг хейжийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрнө.

8.14.5. үр өгөөжгүй хэсгийг тайлант хугацааны орлого, зардлаар бүртгэнэ.

8.15. Мөнгөн гүйлгээний хейж нь хейжээр хамгаалагдсан зүйлийн ирээдүйн мөнгөн гүйлгээ өөрчлөгдөх эрсдэлд хейж хийж, дериватив хэлцэл хийх буюу хейжийн хэрэгсэл гаргахыг хэлнэ.

8.16. Мөнгөн гүйлгээний хейжийн хувьд хейжийн хэрэгслийн орлого, зардлын үр өгөөжтэй хейж гэж тодорхойлогдсон хэсгийг үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан дансанд, харин үр өгөөжгүй хэсгийг тайлант үеийн орлого, зардалд хүлээн зөвшөөрнө.

8.17. Мөнгөн гүйлгээний хейжийн хувьд хейжийн бүртгэлийг зогсоосон бол дахин үнэлгээний санд хуримтлуулсан дүнг орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэнэ.

8.18. Гадаад үйл ажиллагааны цэвэр хөрөнгө оруулалтын хейж нь гадаад валютын ханш өөрчлөгдөхөд гадаад үйл ажиллагааны цэвэр хөрөнгө оруулалтын дансны үнэ өөрчлөгдөх эрсдэлд хейж хийхийг хэлнэ. Энэ хейжийг

гадаад дахь охин компанид оруулсан хөрөнгө оруулалтыг гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн зээлээр санхүүжүүлэхэд ашиглана.

8.19.ТЗЭ-ийн гаргасан өөрийн өмчийн хэрэгсэл нь санхүүгийн өр төлбөр болохгүй тул хейжийн хэрэгсэл болохгүй. Санхүүгийн хэрэгслийг хэсэгчлэн үзэж, тодорхой нэг хэсгийг хейжийн хэрэгсэл гэж тодорхойлж болно. Хүүгийн түвшний свопын нэг хэсгийг өр төлбөрийн хүүгийн түвшний эрсдэлд хамаарах мөнгөн гүйлгээний хейж гэж тодорхойлсон тохиолдолд хейжээр тодорхойлсон хэсэгт харгалзах бодит үнэ цэнийн өсөлт, бууралтыг өмчийн хэсэгт сан байгуулан тусгах ба харин үлдсэн хэсэгт харгалзах өсөлт, бууралтыг тайлант хугацааны орлого, зардалд бүртгэнэ.

8.20.Дараах тохиолдолд хейжийн бүртгэлийг зогсооно:

8.20.1.хейжийн хэрэгслийн хугацаа дууссан, хэрэгслийг худалдсан, хэрэгжүүлсэн эсхүл зогсоосон;

8.20.2.тухайн хейж нь хейжийн шалгуурыг хангахаа больсон;

8.20.3.мөнгөн гүйлгээний хейжийн хувьд төлөвлөж буй ажил гүйлгээ хэрэгжихээ больсон;

8.20.4.тухайн хэрэгслийг хейж гэж үзэхээ больсон.

8.21.Форвард хэлцэл

8.21.1.хэлцлээр хүлээсэн үүргийн дагуу үүсэх форвард арилжааны хөрөнгө, өр төлбөрийн нэрлэсэн дүнг хэлцэл хийсэн өдөр тэнцлийн гадуур бүртгэнэ. Форвард хэлцлийн хугацаа дуусах хүртэл форвард хэлцлээр үүсэх үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг бодит үнэ цэнээр үнэлж, санхүүгийн байдлын тайланд, холбогдох орлого, зардлыг орлогын тайланд толилуулна. Форвард хэлцлийг биелүүлэх буюу хэлцлийн хугацаа дуусахад форвард арилжааны үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг хааж, тэнцлийн гадуур бүртгэсэн форвард арилжааны хөрөнгө, өр төлбөрийн дансыг зарлагадан, арилжааны орлого, зардлыг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

8.21.2.гадаад валютыг форвард хэлцлээр худалдан авах арилжаа хийхэд форвард хэлцлийг байгуулсан өдрөөр тэнцлийн гадуур форвард хэлцлийн авлага, өглөгийг бүртгэх ба форвард хэлцлийн хугацаа дуусах буюу позици хаагдахад тэнцлийн гадуурх авлага, өглөгийг зарлагадна. Санхүүгийн тайлагналын өдрөөр форвард хэлцлийн бодит үнэ цэнийг үнэлж, бодит үнэ цэнэ эерэг гарсан тохиолдолд хөрөнгө, сөрөг гарсан тохиолдолд өр төлбөр бүртгэнэ.

Санхүүгийн тайлагналын өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ сөрөг гарсан тохиолдолд форвард хэлцлийн өр төлбөр хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет:Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Форвард арилжаа (өр төлбөр)

Санхүүгийн тайлагналын өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ эерэг гарсан тохиолдолд форвард хэлцлийн хөрөнгө хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Форвард арилжаа (хөрөнгө)

Кредит:Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

8.21.3.форвард хэлцлийн хугацаа дуусахад худалдан авах валютын хэлцлийн дүнгээр холбогдох гадаад валютын дансыг нэмэгдүүлж, худалдах

валютын гэрээнд заасан ханшаар илэрхийлсэн дүнгээр холбогдох мөнгөн хөрөнгийн дансыг бууруулахад:

Худалдан авах валютын хувьд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн гадаад валютын холбогдох данс

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Худалдах валют буюу төгрөгийн хувьд:

Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

8.21.4.форвард арилжаа дансны үлдэгдлийг дээрх гүйлгээнээс үүссэн валют хөрвүүлэлтийн түр дансанд хаахад:

Форвард арилжааны данс кредит үлдэгдэлтэй бол:

Дебет: Форвард арилжаа

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Форвард арилжааны данс Дебет үлдэгдэлтэй бол:

Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Кредит: Форвард арилжаа

8.21.5.дээрх бичилтүүд хийгдсэний дараа валют хөрвүүлэлтийн түр дансны үлдэгдлээр арилжааны үр дүнг тодорхойлоход:

Хэрэв ашигтай бол:

Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого

Хэрэв алдагдалтай бол:

Дебет: Гадаад валютын арилжааны зардал

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Дээрх гүйлгээнүүдийн үр дүнд валют хөрвүүлэлтийн түр данс болон тухайн хэлцэлтэй холбоотой үүссэн форвард арилжааны данс үлдэгдэлгүй болно.

8.21.6.арилжааны позицийг хаах үед гадаад валютын хэрэгжээгүй (цэвэр) орлого, зардалд бүртгэсэн үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг гадаад валютын арилжааны хэрэгжсэн орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэхэд:

Хэрэгжээгүй цэвэр орлогын хувьд:

Дебет: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз (хэрэгжээгүй)

Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого (хэрэгжсэн)

Хэрэгжээгүй цэвэр зардлын хувьд:

Дебет: Гадаад валютын арилжааны зардал (хэрэгжсэн)

Кредит: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз (хэрэгжээгүй)

8.21.7.гадаад валютыг форвард хэлцлээр худалдах, арилжаа хийхэд дээрх худалдан авах арилжааны бичилтийн урвуугаар бүртгэнэ.

8.22.Своп хэлцэл

8.22.1.гадаад валютын своп хэлцлийн эхний арилжааг спот арилжааны нэгэн адил бүртгэж, үүссэн арилжааны зөрүүг орлого, зардлаар бүртгэнэ. Своп хэлцлийн хугацаа дуусах хүртэл хэлцлээр үүсэх үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг бодит үнэ цэнээр үнэлж, санхүүгийн хөрөнгө эсхүл санхүүгийн өр төлбөрөөр тайлагнах ба холбогдох орлого, зардлыг ашиг, алдагдлаар хүлээн зөвшөөрнө. Своп хэлцлээр хийгдэх хоёр дахь арилжааг форвард арилжааны нэгэн адил бүртгэхэд:

Своп хэлцлийн дагуу эхний арилжааг бүртгэхдээ худалдсан валютын дүнгээр:

Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Худалдан авсан валютын дүнгээр:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

8.22.2.своп позици хаах хүртэл хэлцлийн хоёр дахь арилжаагаар төлөгдөхөөр зөвшөөрсөн ирээдүйн мөнгөн гүйлгээний нэрлэсэн дүнг тэнцлийн гадуур бүртгэнэ.

8.22.3.тайлагналын өдөр (сарын эцэст) своп хэлцлийн бодит үнэ цэнийг тооцоолж, үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнээр хөрөнгө, өр төлбөр хүлээн зөвшөөрч, бүртгэхэд:

Санхүүгийн тайлагналын өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ сөрөг гарсан тохиолдолд валютын своп хэлцлийн үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг өр төлбөрөөр хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Валютын своп арилжаа

Санхүүгийн тайлагналын өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ эерэг гарсан тохиолдолд валютын своп хэлцлийн үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Валютын своп арилжаа

Кредит: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

8.22.4.своп хэлцлийн дагуу хоёр дахь арилжааг бүртгэхдээ хэлцлийн гэрээгээр худалдан авах валютын дүнгээр:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Хэлцлээр худалдах гадаад валютын дүнгээр:

Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

8.22.5.своп арилжаа дансны үлдэгдлийг дээрх гүйлгээнээс үүссэн валют хөрвүүлэлтийн түр дансанд хаах үед:

Своп арилжааны данс кредит үлдэгдэлтэй бол:
Дебет: Валютын своп арилжаа
Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Своп арилжааны данс Дебет үлдэгдэлтэй бол:
Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс
Кредит: Валютын своп арилжаа

Дээрх бичилтүүд хийгдсэний дараа валют хөрвүүлэлтийн түр дансны үлдэгдлээр арилжааны үр дүн тодорхойлогдоно:

Хэрэв ашигтай бол:
Дебет: Валютын своп арилжааны түр данс
Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого

Хэрэв алдагдалтай бол:
Дебет: Гадаад валютын арилжааны зардал
Кредит: Валютын своп арилжааны түр данс

Хоёр дахь арилжааны үед нэрлэсэн дүнгээр тэнцлийн гадуур бүртгэсэн дансыг зарлагадна.

8.22.6.гадаад валютын хэрэгжээгүй орлого, зардалд бүртгэсэн үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнд гарсан өөрчлөлтийг гадаад валютын арилжааны хэрэгжсэн орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэнэ:

Хэрэгжээгүй цэвэр орлогын хувьд:
Дебет: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз
Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого

Хэрэгжээгүй цэвэр зардлын хувьд:
Дебет: Гадаад валютын арилжааны зардал
Кредит: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

8.23. Опцион хэлцэл

8.23.1. хэлцэл байгуулсан өдрөөр опцион хэлцэлд заасан худалдах ба худалдан авах дүнгээр тэнцлийн гадуурх дансанд өглөг, авлага бүртгэнэ. Хэлцэл хийсэн өдрөөр опцион арилжааны премиумыг үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрээр бүртгэж (премиум төлсөн бол хөрөнгө, премиум авсан бол өр төлбөр бүртгэнэ), хэлцлийн хугацаа дуусах буюу тухайн опцион хэрэгжих хүртэл дахин үнэлж, үнэлгээний зөрүү (үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт)-г тайлант хугацааны орлого, зардалд бүртгэнэ. Хэлцлийн хугацаа дуусах буюу тухайн опцион хэрэгжих үед опционы үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг хааж, арилжааны эцсийн үр дүнг орлого, зардалд хүлээн зөвшөөрч, тэнцлийн гадуурх дансанд бүртгэсэн дүнг зарлагадна.

8.23.2. гадаад валют арилжааны эрхийг худалдахдаа дараах байдлаар бүртгэнэ:

Хэрэв гадаад валютын опцион хэлцлийн эрхийг худалдсан бол авсан дүнгээр опцион арилжааны дансанд бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Опцион арилжаа

Хэрэв опционыг дахин үнэлэх үед бодит үнэ хэлцлийн үнээс давсан бол:

Дебет: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Опцион арилжаа

Хэрэв опционыг дахин үнэлэх үед бодит үнэ хэлцлийн үнээс бага бол:

Дебет: Опцион арилжаа

Кредит: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

8.23.3.хэлцэл биелсэн үед гэрээгээр худалдан авах валютын дүнгээр:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Худалдах валют, үнэт металлын дүнгээр:

Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Валютын опцион арилжааны дансыг валют хөрвүүлэлтийн түр дансанд хаах үед:

Дебет: Опцион арилжаа

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Дээрх гүйлгээ хийгдсэний дараа тухайн арилжааны үр дүнг тооцох үед:

Хэрэв ашигтай бол:

Дебет: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого

Хэрэв алдагдалтай бол:

Дебет: Гадаад валютын арилжааны зардал

Кредит: Валют хөрвүүлэлтийн түр данс

8.23.4.хэлцэл биелээгүй бол зөвхөн премиумын дансыг орлогод хааж хэрэгжээгүй орлого, зардлыг хэрэгжсэн орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэхэд:

Дебет: Опцион арилжаа

Кредит: Гадаад валютын арилжааны орлого

8.23.5.гадаад валют арилжааны эрхийг худалдан авахад дээрх худалдах бичилтийн урвуугаар бүртгэнэ.

8.24.Хейж

8.24.1.хейжийн үр нөлөөгөөр тодорхойлогдсон хөрөнгө, өр төлбөрийг бодит үнэ цэнээр хэмжиж, бүртгэнэ:

Хейжийн хэрэгсэл болгон гаргасан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр нь санхүүгийн хөрөнгө бол:

Дебет: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (хөрөнгө)

Кредит: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

Хейжийн хэрэгсэл болгон гаргасан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр нь санхүүгийн өр төлбөр бол:

Дебет: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (өр төлбөр)

8.24.2. бодит үнэ цэнийн хейжийн хувьд санхүүгийн тайлагналын өдөр хейжийн хэрэгслийн үнэлгээний өөрчлөлтийг тайлант хугацааны орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрнө:

Хэрэв санхүүгийн тайлагналын өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ буурсан бол:

Дебет: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (хөрөнгө)

Хэрэв санхүүгийн тайлагналын өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ өссөн бол:

Дебет: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (хөрөнгө)

Кредит: Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

Хэрэв үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг анх хүлээн зөвшөөрөх үед санхүүгийн өр төлбөр үүссэн бол дээрх бичилтийн урвуугаар бүртгэнэ.

8.24.3. мөнгөн гүйлгээний хейжийн хувьд санхүүгийн тайлагналын өдөр хейжийн хэрэгслийн үнэлгээний өөрчлөлтийн үр өгөөжтэй ба үр өгөөжгүй хэсгийг ялгаатай бүртгэнэ:

Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ буурсан бол уг бууралтын үр өгөөжтэй хэсгийг бусад дэлгэрэнгүй орлогод тусган, хейжийн дахин үнэлгээний санд бүртгэж, өөрийн хөрөнгөөр тайлагнахад:

Дебет: Өмчийн бусад хэсэг (Хейжийн дахин үнэлгээний сан)

Кредит: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (хөрөнгө)

Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн бууралтын үр өгөөжгүй хэсгийг зардалд бүртгэхэд:

Дебет: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний гарз эсхүл холбогдох зардлын данс

Кредит: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (хөрөнгө)

8.24.4. хэрэв үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ өссөн бол уг өсөлтийн үр өгөөжтэй хэсгийг бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (хөрөнгө)

Кредит: Өмчийн бусад хэсэг (Хейжийн дахин үнэлгээний сан)

Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн өсөлтийн үр өгөөжгүй хэсгийг бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн данс (хөрөнгө)

Кредит: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз эсхүл холбогдох орлогын данс

8.24.5.хэрэв үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг анх хүлээн зөвшөөрөх үед санхүүгийн өр төлбөр үүссэн бол дээрх бичилтийн урвуугаар бүртгэнэ.

ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ БУСАД САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ

9.1.Бусад санхүүгийн хөрөнгө гэж бусад аж ахуйн нэгжээс мөнгө болон бусад санхүүгийн хөрөнгийг авах гэрээний эрхийг хэлнэ. Хэрэв мөнгө болон санхүүгийн бусад хөрөнгийг авах гэрээний эрх үүсээгүй тохиолдолд уг хөрөнгийг бусад санхүүгийн бус хөрөнгө гэж үзнэ.

9.2.Зээлээс бусад тооцооны авлага, хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны авлага, салбар хоорондын тооцоо, өмчлөх бусад хөрөнгө (зээлдэгчээс зээлийн төлбөрт авсан үнэт цаас гэх мэт санхүүгийн хөрөнгө), бусад санхүүгийн хөрөнгийг хамруулна.

9.3.Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны авлага, санхүүгийн хөрөнгө хэлбэртэй өмчлөх бусад хөрөнгийг энэ журмын "Хөрөнгө оруулалт" бүлэгт заасны дагуу хэмжиж, бүртгэнэ.

9.4.Авлагыг эрсдэлийн санг хассан цэвэр дүнтэй тэнцэх хорогдуулсан өртгөөр хэмжинэ.

9.5.Гадаад валютаар төлөгдөх авлагыг Монголбанкнаас зарласан албан ханшаар төгрөгт хөрвүүлэн төгрөг, гадаад валютаар давхар бүртгэх ба ханшийн хэлбэлзлээс үүсэх зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар хүлээн зөвшөөрнө.

9.6.Иргэн, хуулийн этгээд тус бүрээр нэрийн данс нээж хөтөлнө. Авлагын дансны үлдэгдэл нь түр хугацааны шинж чанартай бөгөөд эцсийн тооцоо хийгдэхэд хаагдана:

9.6.1.авлагыг хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Авлагын холбогдох данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгө эсхүл холбогдох данс

9.6.2.авлага төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгө эсхүл холбогдох данс

Кредит: Авлагын холбогдох данс

9.6.3.авлагад эрсдэлийн сан байгуулахад:

Дебет: Авлагын эрсдэлийн зардал

Кредит: Авлагын эрсдэлийн сан

9.6.4.авлага төлөгдсөн дүнгээр түүнд байгуулсан эрсдэлийн санг буцаахад:

Дебет: Авлагын эрсдэлийн сан

Кредит: Авлагын эрсдэлийн сангийн зардал эсхүл Бусад орлого

9.6.5.авлагыг төлүүлж авч чадахгүй бол холбогдох журам, удирдлагын шийдвэрийг үндэслэн эрсдэлийн сангаас хаахад:

Дебет: Авлагын эрсдэлийн сан

Кредит: Авлагын холбогдох данс

9.6.6.эрсдэлийн сангаас хасагдсан авлага төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгө эсхүл холбогдох данс

Кредит: Бусад орлого - Эрсдэлийн сангаас хаагдсан авлагын эргэн төлөлт

9.7.Салбар хоорондын тооцоог төв, салбар хооронд хийгдсэн дүнгээр хэмжинэ. Тайлагналын өдрөөр төв болон салбар хоорондын авлага, өглөгийг хооронд нь хааж, цэвэр дүнгээр тайлагнана.

9.8.Салбар хоорондын тооцоо нь зөвхөн төвөөр дамжиж хийгдэнэ. Салбар хоорондын тооцоо нь бэлэн ба бэлэн бус хэлбэртэй байж болно. Салбар хоорондын тооцоогоор үүссэн өглөг, авлагыг салбар нэгж бүр дээр нэрийн данс нээж бүртгэнэ. Салбар хоорондын тооцооны данс Дебет, кредит хоёр үлдэгдэлтэй байвал үлдэгдлүүдийг хооронд нь хааж, цэвэр дүнгээр тайлагнана.

9.8.1.харилцагчийн болон дотоодын төлбөрийг салбар хоорондын тооцоогоор шилжүүлэхэд:

Дебет: Харилцагчийн харилцах данс ба холбогдох данс

Кредит: Салбар хоорондын тооцооны авлага

9.8.2.төлбөрийг хүлээж авсан нэгж нь:

Дебет: Салбар хоорондын тооцооны өглөг

Кредит: Харилцагчийн харилцах данс ба холбогдох данс

АРАВДУГААР БҮЛЭГ САНХҮҮГИЙН БУС ХӨРӨНГӨ

10.1.Санхүүгийн бус хөрөнгө гэж үйл ажиллагааны хувьд туслах чанартай бөгөөд нийт хөрөнгийн дүнд бага хувь хэмжээтэй, санхүүгийн хөрөнгийн тодорхойлолтыг хангахгүй хөрөнгийг хэлнэ.

10.2.Санхүүгийн бус хөрөнгөд урьдчилж төлсөн зардал, тооцоо, бараа материал, үнэ бүхий зүйлс, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлага, тайлант үеийн татварын авлага, хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өмчлөх бусад хөрөнгө (хөдлөх ба үл хөдлөх хөрөнгө), үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгө, хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө, борлуулах зориулалттай хөрөнгө зэрэг хамаарна.

10.3.Татвар, НДШ-ийн авлагыг татвар, нийгмийн даатгалын байгууллагад тайлагнасан дүнгээр бүртгэнэ. Тайлагналын өдрөөр татварын төрлөөр авлага, өглөгийг хооронд нь хааж, цэвэр дүнгээр тайлагнана. Тайлант хугацааны татварын илүү төлөлт (авлага) болон хойшлогдсон татварын хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрч, хэмжих талаар энэ журмын "Орлогын албан татвар" бүлгээс үзнэ үү.

10.4.Урьдчилгаа нь урьдчилж төлсөн зардал болон урьдчилж төлсөн тооцооноос бүрдэнэ. Урьдчилгааг төлсөн мөнгөн дүнгээр хэмжинэ.

10.5.Хөрөнгийг худалдан авч, олж бэлтгэхтэй холбоотой урьдчилгаа төлбөр болон томилолтын зардлыг урьдчилж төлсөн тооцоо дансанд бүртгэнэ. Хөрөнгийг хүлээж авсан, томилолтын тооцоог хийсэн үед урьдчилгаа тооцоог хааж, холбогдох хөрөнгө эсхүл зардлыг хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ:

10.5.1.ажилтнууд албан үүрэг гүйцэтгэх, сургалт, семинарт хамрагдахаар гадаад, дотоодод томилолтоор явахад удирдлагын шийдвэрийн дагуу гарах зардлыг урьдчилан олгоход:

Дебет: Дараа тайлангийн тооцоо

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

10.5.2.томилолтын тайлан, зардлын баримтыг үндэслэн тооцоо хийж, холбогдох зардлаар хаахад:

Дебет: Зардлын холбогдох данс

Кредит: Дараа тайлангийн тооцоо

Томилолтын тооцоогоор урьдчилгаанаас илүү, дутуу зарцуулсан бол зөрүүг нэмж олгох буюу буцааж авна.

10.5.3.бараа, үйлчилгээг хүлээн аваагүй тохиолдолд төлбөрийг буцаахад:

Дебет: Урьдчилж төлсөн тооцоо

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

10.5.4.бараа, үйлчилгээг хүлээж авсан үед урьдчилгаа тооцоог хааж, хүлээн авсан хөрөнгийн дүнгээр:

Дебет: Холбогдох хөрөнгө эсхүл зардал

Кредит: Урьдчилж төлсөн тооцоо

10.6.Хөрөнгийг худалдан авч, олж бэлтгэх урьдчилгаа төлсөн тооцоо үүссэн тохиолдолд бэлтгэн нийлүүлэгч тал үүргээ биелүүлэхгүй нөхцөл байдал үүсвэл урьдчилж төлсөн тооцоо дансны ангиллыг өөрчилж, авлагаар бүртгэнэ:

Дебет: Авлагын холбогдох данс

Кредит: Урьдчилж төлсөн тооцоо

10.7.Зардлыг урьдчилан төлсөн тохиолдолд урьдчилж төлсөн зардал дансанд бүртгэх ба хэрэгжсэн үед нь холбогдох тайлант хугацааны зардлаар бүртгэнэ:

10.7.1.байгууллага, хүмүүстэй хийсэн гэрээгээр үйл ажиллагааны зардлыг урьдчилан төлбөл урьдчилж төлсөн зардлаар бүртгэхэд:

Дебет: Урьдчилж төлсөн зардал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

10.7.2.зардал хэрэгжсэн үед урьдчилж төлсөн зардлыг бууруулахад:

Дебет: Зардлын холбогдох данс

Кредит: Урьдчилж төлсөн зардал

10.8.Үйлчилгээ үзүүлэхэд ашиглан зарцуулах хангамжийн зүйлс хэлбэрээр байгаа, хуваарилах зорилгоор эзэмшиж байгаа хөрөнгө бараа материалд хамрагдана.

10.9.Бараа материалд бэлэн бүтээгдэхүүн, бараа, хангамжийн материал, нөөцийн бараа, бусад бараа материал багтана.

10.10.Бараа материалыг өртөг ба цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар нь хэмжиж, бүртгэнэ. Цэвэр боломжит үнэ цэнэ гэж хэвийн үйл ажиллагааны явцад борлуулахаар тооцсон үнээс түүнийг иж бүрдэл болгох ба борлуулах, сольж

арилжих, хуваарилахад шаардлагатай тооцоолсон өртөг, зардлыг хассан дүнг хэлнэ. Цэвэр боломжит үнэ цэнийн үнэлгээг тайлагналын өдрөөр гүйцэтгэнэ.

10.11.Бараа материал, үнэ бүхий зүйлийн зарцуулалтыг эхэлж авсныг эхэлж зарлагадах эсхүл дундаж өртгийн аргаар тооцно.

10.12.Гадаад валютаар худалдан авсан материал хангамжийн зүйлийг бүртгэлд тусгах өдрийн Монголбанкнаас зарласан албан ханшаар төгрөгт хөрвүүлэн бүртгэнэ. Мөнгөн бус зүйлийн хувьд ханшийн зөрүүгээр тохируулга хийхгүй.

10.13.Материал, үнэ бүхий зүйлс худалдаж авахад:

Дебет: Материал, үнэ бүхий зүйл

Кредит: Мөнгөн хөрөнгө эсхүл тооцооны холбогдох данс

10.14.Материал, үнэ бүхий зүйлийн зарцуулалтын тайланг үндэслэн түүнийг зардалд бүртгэхэд:

Дебет: Зардлын холбогдох данс

Кредит: Материал, үнэ бүхий зүйл

10.15.Хэрэв материал, хангамжийн зүйлсийг ашиглалтад шууд тавьж олгосон бол шууд зардалд бүртгэхэд:

Дебет: Үйл ажиллагааны зардал – Материал хангамжийн зардал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгө эсхүл тооцооны холбогдох данс

Өмчлөх бусад хөрөнгийн хүлээн зөвшөөрөлт, хэмжилт

10.16.Зээлдэгч гэрээний нөхцөлийг зөрчиж, барьцаа хөрөнгийг өмчлөх эрхийг ТЗЭ-д шилжүүлсэн буюу зээл, авлагыг барагдуулах зорилгоор ТЗЭ нь зээлдэгчтэй байгуулсан гэрээнд барьцаа болгон заасан хөрөнгийн эзэмших, өмчлөх, захиран зарцуулах эрхийг шилжүүлэн авсан бол өмчлөх бусад хөрөнгөөр бүртгэнэ.

10.17.Өмчлөх бусад хөрөнгийг холбогдох зээл, хуримтлуулсан хүүгийн авлагын нийт дүн ба (барьцаат хөрөнгийг борлуулаад орох орлогыг зээлийн дүнгээр хязгаарласан нөхцөлд) уг хөрөнгийн тухайн үеийн борлуулах зардлыг хассан бодит үнэ цэнийн аль багаар нь анх үнэлж, бүртгэнэ.

10.18.Зээл, түүнд хамаарах авлагын (хүү ба шимтгэл) дүн нь өмчлөх бусад хөрөнгийн зах зээлийн үнээс их байгаа тохиолдолд өмчлөх бусад хөрөнгийг бодит үнэ цэнээс борлуулах зардлыг хассан дүнгээр бүртгэж, зээл, түүнд хамаарах авлагын дүнг мөн энэ хэмжээ хүртэл бууруулна. Эдгээрийн зөрүүг өмчлөх бусад хөрөнгийн зардалд бүртгэж, орлогын тайланд толилуулна.

10.19.ТЗЭ өмчлөх бусад хөрөнгийн төрөл, ангиллаас шалтгаалан хөрөнгийг данснаас хасах шалгуурыг хангасан эсэхийг шалгана. Өмчлөх бусад хөрөнгийг борлуулах, засварлах, хадгалах, хамгаалахтай холбогдон гарах урсгал зардлыг тайлант үеийн зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

10.20.Өмчлөх бусад хөрөнгийг засварласны үр дүнд түүний хүчин чадал, чанар сайжирч, үнэ цэнэ нь материаллаг дүнгээр өсөж байвал холбогдох засварын зардлыг хөрөнгийн өртөгт шингээж бүртгэнэ.

10.21.Өмчлөх бусад хөрөнгийг борлуулахад үүсэх олз, гарзыг гарсан тайлант хугацаанд хүлээн зөвшөөрнө.

10.22.ТЗЭ нь хөдлөх ба үл хөдлөх хөрөнгийн хэлбэртэй өмчлөх бусад хөрөнгийг худалдан борлуулах, өөрөө ашиглах эсхүл эдийн засгийн өгөөж авах зорилгоор эзэмших эсэхээ хараахан шийдээгүй тохиолдолд өмчлөх хөрөнгийн харгалзах дансанд бүртгэнэ.

10.23.Үл хөдлөх хөрөнгийг (барилга байгууламж) ашиглахаар шийдвэрлэсэн бол өмчлөх бусад хөрөнгийг үндсэн хөрөнгийн дансанд шилжүүлж, ангиллыг өөрчилнө. Хэрэв өөрөө ашиглалгүйгээр бусдад түрээслүүлэх болон капиталын өгөөж хүртэх зорилгоор барилга байгууламжийг эзэмшилдээ үлдээхээр шийдвэрлэсэн бол өмчлөх бусад хөрөнгийг хөрөнгө оруулалтын зориулалттай хөрөнгийн дансанд шилжүүлж, ангиллыг өөрчилнө.

10.24.Өмчлөх бусад хөрөнгө байдлаар олж эзэмшсэн хөдлөх ба үл хөдлөх хөрөнгийг худалдан борлуулахаар шийдвэрлэсэн бол уг хөрөнгийг борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө дансанд шилжүүлж, ангиллыг өөрчилнө. Хэрэв борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгөд бүртгэсэн хөрөнгө нь холбогдох тодорхойлолтын шаардлагыг хангахгүй тохиолдолд уг хөрөнгийг өмчлөх бусад хөрөнгөнд буцаан бүртгэнэ.

10.25.Өмчлөх бусад хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт буюу эрсдэлийн санг энэ холбогдох активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журмын дагуу хэмжиж, бүртгэнэ.

10.26.Барьцаа хөрөнгийг эзэмшсэн тохиолдолд тэнцлийн гадуурх барьцаа хөрөнгө данснаас уг хөрөнгийг зарлагадаж, өмчлөх бусад хөрөнгөөр бүртгэхэд:

Дебет: Өмчлөх бусад хөрөнгө

Кредит: Холбогдох зээл, авлагын данс

10.27.Өмчлөх бусад хөрөнгөнд эрсдэлийн сан байгуулахад:

Дебет: Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал

Кредит: Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сан

10.28.Өмчлөх бусад хөрөнгийг борлуулах, засварлах, хадгалах, хамгаалахтай холбогдон гарах урсгал зардлыг бүртгэхэд:

Дебет: Өмчлөх бусад хөрөнгийн урсгал зардал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгө эсхүл бусад холбогдох данс

10.29.Өмчлөх бусад хөрөнгийг засварлах зардлыг өртөгт шингээхэд:

Дебет: Өмчлөх бусад хөрөнгө

Кредит: Мөнгөн хөрөнгө эсхүл бусад холбогдох данс

10.30.Өмчлөх бусад хөрөнгийг худалдахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Дебет: Өмчлөх бусад санхүүгийн хөрөнгийн эрсдэлийн сан

Дебет: Эрсдэлийн сангийн нөөц

Кредит: Өмчлөх бусад хөрөнгө

10.31.Өмчлөх бусад хөрөнгийг олзтой худалдсан тохиолдолд дансны үнээс хэтэрсэн зөрүүг бусад орлого-хөрөнгө борлуулалтын олз дансанд бүртгэнэ. Өмчлөх бусад хөрөнгийг гарзтай худалдсан үед дансны үнийн хэтэрсэн зөрүүг бусад зардал-хөрөнгө борлуулалтын гарз дансанд бүртгэнэ.

10.32 Худалдсан өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн санг буцаахад:

Дебет: Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сан

Кредит: Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал эсхүл бусад орлого

10.33.Өмчлөх бусад хөрөнгийг борлуулах боломжгүй бол холбогдох журамд заасны дагуу удирдлагын шийдвэрээр данснаас хасахад:

Дебет: Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сан

Кредит: Өмчлөх бусад хөрөнгө

АРВАН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ

11.1.Үндсэн хөрөнгө гэж бараа, үйлчилгээний үйлдвэрлэл буюу нийлүүлэлтэд ашиглах, бусдад түрээслэх эсхүл удирдлагын хэрэгцээнд ашиглах зорилгоор эзэмшиж байгаа, нэг жилээс дээш тайлант үед ашиглагдахаар хүлээгдэж буй, биет хөрөнгө юм.

11.2.Үндсэн хөрөнгийг нийтлэг шинж чанар, зориулалтаар нь барилга байгууламж, компьютер дагалдах хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэл, тавилга эд хогшил, тоног төхөөрөмж, бусад үндсэн хөрөнгө гэж ангилна.

11.3.Хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрөх шалгуурыг хангаж, үндсэн хөрөнгийн тодорхойлолтод нийцсэн бөгөөд худалдан борлуулах зориулалтгүй хөрөнгийг үндсэн хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

11.4.Үндсэн хөрөнгийг анх хүлээн зөвшөөрөхдөө өртгөөр нь хэмжинэ. Үндсэн хөрөнгийн өртөг нь хөнгөлөлт ба үнийн бууралтыг хассан үнэ, импортын татвар ба буцаан үл олгогдох худалдан авалтын татвар, хөрөнгийг ашиглах боломжтой байршил болон нөхцөл байдалд авчрахтай шууд хамааралтай зардал, үндсэн хөрөнгийг буулгаж задлах, холдуулж зайлуулах ба түүний байрлаж байсан газар талбайг хэвийн байдалд оруулах тооцоолсон зардал зэргээс бүрдэнэ.

11.5.Үндсэн хөрөнгийг өртгийн загвар ба дахин үнэлгээний загварын аль нэгээр бүртгэнэ. Өртгийн загвар нь хөрөнгийг анхны өртгөөс хуримтлагдсан элэгдэл, үнийн цэнийн бууралтыг хассан цэвэр дүнгээр санхүүгийн тайланд толилуулна. Дахин үнэлгээний загвар нь хөрөнгийг дахин үнэлсэн дүнгээс хуримтлагдсан элэгдэл, үнийн цэнийн бууралтыг хассан цэвэр дүнгээр санхүүгийн тайланд толилуулна.

11.6.Хөрөнгийн өгөөжийг хэрхэн хүртэхийг харгалзан үзсэний үндсэн дээр удирдлагын бодлого, шийдвэрээр үндсэн хөрөнгийг ашиглах зохистой хугацааг тогтоож, элэгдэл тооцох тохиромжтой аргыг сонгоно. Хөрөнгийн элэгдүүлэх дүнг тооцохдоо хөрөнгийн ашиглалтын хугацааны эцэст үлдэх үнэ цэнийг хасаж тодорхойлно:

11.6.1.хөрөнгийн элэгдүүлэх дүнг түүний ашиглалтын хугацааны туршид системчилсэн сууриар хуваарилна;

11.6.2.элэгдлээрээ анхны өртгөө бүрэн нөхсөн хөрөнгөнд элэгдэл байгуулахгүй;

11.6.3.үндсэн хөрөнгийн үлдэгдэл өртөг, ашиглалтын хугацаа, элэгдүүлэх арга өөрчлөгдвөл нягтлан бодох бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлт гэж үзээд гүйцээх горимоор бүртгэнэ;

11.6.4.үндсэн хөрөнгийн элэгдэл байгуулах бүртгэлийн бодлого нь татварын хуулиар тогтоосон хувь хэмжээнээс зөрүүтэй бол зөрүүг хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өр төлбөрөөр бүртгэж, тайлагнана.

11.7.Санхүүгийн тайлангийн өдрөөр үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнэ буурсан эсэхийг тогтооно. Хэрэв үнэ цэнэ буурсан гэх нотолгоо байгаа бол тухайн хөрөнгийн нөхөгдөх дүнг тооцоолж, дансны үнэтэй харьцуулан, үнэ цэнийн бууралтыг тодорхойлно. Хөрөнгийн нөхөгдөх дүн гэж хөрөнгийн буюу мөнгө бий болгогч нэгжийн бодит үнэ цэнээс борлуулалтын зардлыг хассан дүн ба ашиглалтын үнэ цэнийн аль ихийг хэлнэ. Хөрөнгийн дансны үнэ нөхөгдөх дүнгээс хэтэрсэн тохиолдолд үнэ цэнийн бууралтын гарзыг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ. Хэрэв үнэ цэнийн бууралтын алдагдал байхгүй гэх нотолгоо байгаа бол үнэ цэнийн бууралтыг буцааж болох ба буцаалт нь хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралтаас хэтрэхгүй.

Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээ

11.8.Үндсэн хөрөнгийн тодорхой бүлэгт багтсан хөрөнгийг дахин үнэлж байгаа тохиолдолд тухайн бүлэгт багтсан үндсэн хөрөнгийг дахин үнэлнэ. Үндсэн хөрөнгийн бүлэг гэж хөрөнгийг ижил төстэй шинж чанар, үйл ажиллагаанд ашиглагдах байдлаар нь бүлэглэхийг хэлнэ. Үндсэн хөрөнгийн дараах бүлгүүд байж болно. Үүнд: газар, барилга, тавилга эд хогшил, оффисын төхөөрөмж гэх мэт.

11.9.Дахин үнэлгээний үед хөрөнгийг хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралтыг тусгасан бодит үнэ цэнийг илтгэх дүнгээр үнэлнэ. Энэ тохиолдолд тодорхой хугацааны давтамжтайгаар дахин үнэлгээг үргэлжлүүлэн хийх ба дахин үнэлгээг хийх үйл явц нь хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөс шалтгаална. Хөрөнгийн дансны үнэ ба бодит үнэ цэнийн хооронд материаллаг зөрүү үүсэж байвал зайлшгүй дахин үнэлгээг хийнэ. Зах зээлийн үнэ харьцангуй тогтвортой байдаг нөхцөлд 3-5 жил тутамд хөрөнгийн дахин үнэлгээг хийнэ.

11.10.Үндсэн хөрөнгийн бодит үнэ цэнээр үнэлэх боломжгүй тохиолдолд өртгийн загвараар бүртгэнэ.

11.11.Үндсэн хөрөнгийг худалдан авахад өртгөөр нь бүртгэх ба хэд хэдэн үндсэн хөрөнгийг багцаар худалдан авсан бол харгалзах бодит үнэ цэнээр нь өртгийг хуваарилахад:

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

11.12.Барилга, байгууламжийг өөрөө барьж байгуулж байгаа тохиолдолд холбогдох өртгийг дуусаагүй барилга дансанд хуримтлуулахад:

Дебет: Үндсэн хөрөнгө - Дуусаагүй барилга

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

11.13.Дуусаагүй барилгаа үндсэн хөрөнгийн данс руу шилжүүлэхэд:

Дебет: Үндсэн хөрөнгө - Барилга байгууламж

Кредит: Үндсэн хөрөнгө - Дуусаагүй барилга

11.14.Зээлийн эх үүсвэрээр олж бэлтгэсэн хөрөнгийн өртгийг капиталжуулахад:

Дебет: Дуусаагүй барилга эсхүл Биет бус хөрөнгө

Кредит: Хүүгийн зардал

11.15.Хэрэв хөрөнгийн солилцоо арилжааны шинж чанартай бол авсан хөрөнгийн бодит үнэ цэнийг найдвартай хэмжих боломжтой тохиолдолд уг хөрөнгийг тухайн өдрийн бодит үнэ цэнээр хэмжинэ. Харин авсан хөрөнгийн бодит үнэ цэнийг найдвартай хэмжих боломжгүй тохиолдолд уг хөрөнгийг өгсөн хөрөнгийн дансны үнээр хэмжинэ. Мөн солилцооны ажил гүйлгээ нь арилжааны бус шинж чанартай бол авсан хөрөнгийг өгсөн хөрөнгийн дансны үнээр хэмжиж, бүртгэхэд:

Дебет: Үндсэн хөрөнгө (авсан хөрөнгө)

Дебет: Хуримтлагдсан элэгдлийн данс

Кредит: Үндсэн хөрөнгө (өгсөн хөрөнгө)

11.16.Үндсэн хөрөнгийн үнэ, холбогдох зардлыг урьдчилж төлсөн боловч үндсэн хөрөнгийг биетээр хүлээж аваагүй бол санхүүжилтийн дансанд бүртгэх ба хөрөнгийг хүлээн авахад уг дансыг хааж бүртгэхэд:

11.16.1.хөрөнгийн төлбөрийг урьдчилж төлөхөд:

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн санхүүжилт

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

11.16.2.үндсэн хөрөнгийг хүлээж авахад:

Дебет: Үндсэн хөрөнгө

Кредит: Үндсэн хөрөнгийн санхүүжилт

11.17.Санхүүгийн түрээсийн гэрээгээр хөрөнгө авсан нөхцөлд хөрөнгийг хүлээн авахаар гэрээнд заасан өдөр холбогдох үндсэн хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ. Харин түрээсийн хугацаанд хөрөнгийг ашиглах эрхтэй хөрөнгөөр бүртгэж, тайлагнана.

11.17.1.санхүүгийн түрээсийн гэрээгээр хөрөнгө авахад:

Дебет: Ашиглах эрхтэй хөрөнгө

Кредит: Санхүүгийн түрээсийн өглөг

11.17.2.түрээсийн төлбөрийг төлөх үед:

Дебет: Санхүүгийн түрээсийн өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

11.17.3.ашиглах эрхтэй хөрөнгөд элэгдэл тооцох үед:

Дебет: Элэгдэл, хорогдлын зардал

Кредит: Хуримтлагдсан хорогдол (ашиглах эрхтэй хөрөнгө)

11.18.Үндсэн хөрөнгийн ашиглалтын явцад гарсан зардал нь хөрөнгийн ерөнхий чанарыг сайжруулж, анх тогтоосон бүтээмжийг дээшлүүлж, ирээдүйд хүртэх өгөөжийг нэмэгдүүлж байвал ийм зардлыг үндсэн хөрөнгийн өртөгт капиталжуулж бүртгэнэ. Энэ шинжийг агуулаагүй бусад бүх засвар, үйлчилгээний урсгал зардлыг тайлант үеийн зардалд бүртгэнэ.

11.18.1.үндсэн хөрөнгөтэй холбоотой гарсан зардлыг капиталжуулахад:

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Мөнгөн хөрөнгө ба тооцооны холбогдох данс

11.18.2.үндсэн хөрөнгөтэй холбоотой зардлыг тайлант үеийн зардлаар бүртгэхэд:

Дебет: Засвар, үйлчилгээний урсгал зардал
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

11.19.Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл, үнэ цэнийн бууралтыг бүртгэх үед дараах байдлаар бүртгэнэ:

11.19.1.үндсэн хөрөнгийн элэгдлийг бүртгэхдээ:

Дебет: Элэгдлийн зардал
Кредит: Хуримтлагдсан элэгдлийн данс

11.19.2.үнэ цэнийн бууралтын зардлыг бүртгэхэд:

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардал
Кредит: Хуримтлагдсан элэгдлийн данс

11.19.3.хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт нь дахин үнэлгээний нэмэгдлээс хэтэрсэн бол хэтэрсэн зөрүүг бүртгэхэд:

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардал
Кредит: Хуримтлагдсан элэгдлийн данс

11.20.Дахин үнэлгээний үр дүнд хөрөнгийн үнэлгээ өссөн тохиолдолд уг өсөлтийг өмчийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл дансанд бүртгэнэ.

11.20.1.хуримтлагдсан элэгдлийг хөрөнгийн дансны үнийн өөрчлөлттэй хувь тэнцүүлэн дахин тооцоход:

Дебет: Холбогдох үндсэн хөрөнгө
Кредит: Холбогдох хуримтлагдсан элэгдэл
Кредит: Дахин үнэлгээний нэмэгдэл

11.20.2.дахин үнэлсэн хөрөнгийг шинэ хөрөнгөөр бүртгэхээр сонгосон бол эхлээд хуримтлагдсан элэгдлийн дансаа хааж, дараа нь үндсэн хөрөнгийн өсөлтийг бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох хуримтлагдсан элэгдэл
Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

Дебет: Холбогдох үндсэн хөрөнгө
Кредит: Дахин үнэлгээний нэмэгдэл

11.20.3.өмнө нь дахин үнэлсэн хөрөнгийн хувьд дараагийн дахин үнэлгээгээр дансны үнэ буурвал холбогдох дахин үнэлгээний нэмэгдлийг бууруулах ба хэтэрсэн дүнг хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардалд бүртгэхэд:

Дебет: Дахин үнэлгээний нэмэгдэл
Дебет: Үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардал (хэтэрсэн дүнгээр)
Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

11.21.Дахин үнэлгээний үр дүнд хөрөнгийн дансны үнэ буурсан бол бууралтыг үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардлаар бүртгэнэ.

11.21.1.хуримтлагдсан элэгдлийг хөрөнгийн дансны үнийн өөрчлөлттэй хувь тэнцүүлэн дахин тооцох үед:

Дебет: Холбогдох хуримтлагдсан элэгдэл

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардал

Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

11.21.2.үндсэн хөрөнгийг шинээр бүртгэхээр сонгосон бол эхлээд хуримтлагдсан элэгдлийн дансаа хааж, үндсэн хөрөнгийн бууралтыг бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох хуримтлагдсан элэгдэл

Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардал

Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

11.21.3.өмнө нь дахин үнэлсэн хөрөнгийн хувьд дараагийн дахин үнэлгээгээр дансны үнэ өсвөл өмнө хүлээн зөвшөөрсөн зардалтай тэнцэхүйц орлого хүлээн зөвшөөрөөд давсан дүнгээр хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

Кредит: Үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын орлого

Кредит: Дахин үнэлгээний нэмэгдэл (хэтэрсэн зөрүүгээр)

11.22.Үндсэн хөрөнгийг данснаас хасах, шилжүүлэх, худалдан борлуулах үед үндсэн хөрөнгө, түүний хуримтлагдсан элэгдэл, үнэ цэнийн бууралтын дансны үлдэгдлийг хааж бүртгэнэ.

11.22.1.хэрэв үндсэн хөрөнгөөс эдийн засгийн өгөөж хүртэхгүй болсон буюу хөрөнгийн ашиглалтыг хугацаа дуусаж, данснаас хасахад:

Дебет: Холбогдох хуримтлагдсан элэгдэл

Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

11.22.2.үндсэн хөрөнгийг ашиглалтын хугацаа дуусахаас өмнө данснаас хассан бол түүний өртгийг гарзаар бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох хуримтлагдсан элэгдэл

Дебет: Үндсэн хөрөнгө данснаас хассаны гарз

Кредит: Үндсэн хөрөнгө

11.22.3.үндсэн хөрөнгийг худалдан борлуулах үед хүлээн авсан мөнгөн дүн ба дансны үнийн зөрүүг олз, гарзаар бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Дебет эсхүл Кредит: Үндсэн хөрөнгө данснаас хассаны гарз эсхүл олз

Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

11.23.Үндсэн хөрөнгийг салбар, нэгжүүдийн хооронд дотооддоо шилжүүлэх үед шилжүүлсэн хөрөнгийг дансны үнээр шинээр бүртгэх эсхүл анхны өртгөөр бүртгэж, хуримтлагдсан элэгдэл ба хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралтыг нь давхар бүртгэх эсэхийг бүртгэлийн бодлогоор тогтоож, тууштай мөрдөнө.

11.23.1.үндсэн хөрөнгийг салбар, нэгжүүдийн хооронд дотооддоо шилжүүлэх үед үндсэн хөрөнгийг авч байгаа нэгж нь:

Дебет: Холбогдох үндсэн хөрөнгө
Кредит: Салбар хоорондын тооцоо

11.23.2.үндсэн хөрөнгийг өгсөн нэгж нь:
Дебет: Салбар хоорондын тооцоо
Кредит: Холбогдох үндсэн хөрөнгө

АРВАН ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ
ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ЗОРИУЛАЛТТАЙ ҮЛ ХӨДЛӨХ ХӨРӨНГӨ,
БОРЛУУЛАХ ЗОРИЛГООР ЭЗЭМШИЖ БУЙ ЭРГЭЛТИЙН БУС ХӨРӨНГӨ

12.1.Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө нь ТЗЭ-ийн үйл ажиллагаанд ашиглаагүй, түрээсийн орлогоор эсхүл хөрөнгийн үнийн өсөлтөөр эсхүл энэ хоёрын аль алианаар ашиг олохын тулд эзэмшиж буй үл хөдлөх хөрөнгийг хэлнэ.

12.2.Борлуулах зориулалттай хөрөнгө гэж эргэлтийн бус хөрөнгийг үргэлжлүүлэн ашиглах замаар биш, харин борлуулах ажил гүйлгээгээр түүний дансны үнийг нөхөх эргэлтийн бус хөрөнгийг хэлнэ.

12.3.Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийг анхны удаад өртгөөр хэмжинэ. Түүнд шууд хамааралтай ажил гүйлгээний зардлыг хөрөнгийн өртөгт оруулна. Худалдан авсан хөрөнгө оруулалтын зориулалттай хөрөнгийн өртөгт худалдан авсан үнэ, бусад шууд холбоотой зардал багтана. Шууд холбоотой зардалд хуулийн үйлчилгээний төлбөр, хөрөнгийг шилжүүлэхэд төлөх татвар, бусад зардал хамаарна.

12.4.Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийг бодит үнэ цэнийн загвар ба өртгийн загварын аль нэгийг сонгож, бүртгэнэ. Сонгосон загвараа үйл ажиллагааны түрээсийн хөрөнгөөс бусад хөрөнгө оруулалтын зориулалттай бүх үл хөдлөх хөрөнгөнд ашиглана. Өртгийн загвараар бүртгэхээр сонгосон хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийг энэ журмын "Үндсэн хөрөнгө" бүлэгт заасан өртгийн загварын дагуу бүртгэнэ.

12.5.Хөрөнгийг худалдааны хэвийн нөхцөлөөр одоогийн байдлаар нь худалдан борлуулах боломжтой бөгөөд хөрөнгийг худалдан авах магадлал өндөр байх үед борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ. Ийм хөрөнгө нь борлуулалтын хувьд хэвийн нөхцлөөр, нэн даруй борлогдох боломжтой бөгөөд хөрөнгийг борлуулах өндөр магадлалтай байна. Хөрөнгийг энэ ангилалд бүртгэснээс хойш нэг жилийн дотор худалдан борлуулсан байх ба хөрөнгийг худалдан борлуулах үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлсэн байна.

12.6.Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгийг дансны үнэ ба борлуулах зардлыг хассан бодит үнэ цэнийн аль багаар хэмжиж, тайлагнана. Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгөнд элэгдэл тооцохгүй.

12.7.Зогсоосон үйл ажиллагаатай холбоотой хөрөнгө, өр төлбөрийг борлуулаагүй бол СТОУС 5-ын шалгуур хангагдсан нөхцөлд үүнийг борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө ба борлуулах өр төлбөрт тус тус бүртгэнэ.

12.8.ТЗЭ үйл ажиллагааныхаа тодорхой хэсгийг хаах эсхүл худалдан борлуулахаар болсон бол зогсоосон үйл ажиллагаа гэж үзэх ба энэ нь:

12.8.1.үйл ажиллагааны нэг гол төрөл буюу үйл ажиллагааны газар зүйн бүс нутгийг илэрхийлнэ,

12.8.2.үйл ажиллагааны нэг гол төрөл буюу үйл ажиллагааны газар зүйн бүс нутгийг данснаас хасах нэгдсэн төлөвлөгөөний бүрэлдэхүүн хэсэг, эсхүл

12.8.3.зөвхөн буцаан борлуулах зорилгоор олж эзэмшсэн охин компани байна.

12.9.Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийг дараах байдлаар бүртгэнэ:

12.9.1.хөрөнгийг худалдан авахад өртгөөр нь бүртгэхэд:

Дебет: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

12.9.2.үндсэн хөрөнгийг хөрөнгө оруулалтын зориулалттай ангилалд шилжүүлэн бүртгэхэд:

Үндсэн хөрөнгийг өртгийн загвараар бүртгэж байсан бол:

Дебет: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө (өртгөөр)

Кредит: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл

Кредит: Үндсэн хөрөнгийн анхны өртөг

Үндсэн хөрөнгийг дахин үнэлгээний загвараар бүртгэж байсан бол:

Дебет: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл

Кредит: Үндсэн хөрөнгийн анхны өртөг

12.9.3.бодит үнэ цэнийн загвараар бүртгэхээр сонгосон хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийг тайлагналын өдрөөр бодит үнэ цэнээр үнэлж, үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзаар тохируулан бүртгэнэ.

Хөрөнгийг үнэлгээг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө

Кредит: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

Хөрөнгийг үнэлгээг бууруулахад:

Дебет: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө

12.9.4.хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийг худалдан борлуулахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө

12.10.Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгийн хувьд өмчлөх бусад хөрөнгийг борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгийн ангилалд

шилжүүлж бүртгэсэн бол бодит үнэ цэнээс борлуулах зардлыг хассан дүн ба дансны үнийн аль багаар хэмжиж, бүртгэнэ.

12.10.1.хөрөнгийн дансны үнэ бага байх тохиолдолд:

Дебет: Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө

Кредит: Өмчлөх бусад хөрөнгө (Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө)

12.10.2.хөрөнгийн бодит үнэ цэнээс борлуулах зардлыг хассан дүн бага байх тохиолдолд:

Дебет: Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө

Дебет: Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сан

Кредит: Өмчлөх бусад хөрөнгө (Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө)

12.10.3.борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгийн дансны үнэ нь борлуулах зардлыг хассан бодит үнэ цэнээс бага болсон тохиолдолд эдгээрийн зөрүүгээр хөрөнгийн үнэлгээг бууруулан бүртгэхэд:

Дебет: Хөрөнгийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралт

АРВАН ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ

13.1.Биет бус хөрөнгө гэж биет шинж чанаргүй, тодорхойлж болох мөнгөн бус зүйлсийн хөрөнгө юм. Нэгээс дээш жилийн хугацаанд үйл ажиллагаа, удирдлагын зориулалтаар ашиглах, биет шинж чанаргүй программ хангамж, гүүдвил болон бусад биет бус хөрөнгүүд хамаарна.

13.2.Хөрөнгө нь дараах дараах шалгуурын аль нэгийг хангаж байвал тодорхойлж болох хөрөнгө гэж үзнэ:

13.2.1.Салган хувааж болох ба ТЗЭ тийм зорилготой эсэхээс үл хамааран холбогдох гэрээ, тодорхойлж болох хөрөнгө, өр төлбөрөөс бие даасан байдлаар эсхүл хамтад нь борлуулах, шилжүүлэх, лицензээр эзэмшүүлэх, түрээслэх, солилцох боломжтой байх; эсхүл

13.2.2.Гэрээний болон бусад хуулийн эрхийг шилжүүлж болох буюу тухайн ТЗЭ-ээс эсхүл өөр бусад эрх, үүргээс салган тусгаарлаж болох эсэхээс үл хамааран тухайн гэрээний буюу бусад хуулийн эрхээс үүссэн байх.

13.3.Биет бус хөрөнгийг тухайн хөрөнгөд хамаарах хүлээгдэж буй ирээдүйн эдийн засгийн үр өгөөж нь уг аж ахуйн нэгжид орох магадлалтай, хөрөнгийн өртгийг найдвартай хэмжиж чадах шалгуурыг хангаж байвал хүлээн зөвшөөрнө.

13.4.Хэрэв тухайн хөрөнгө нь бусад хөрөнгийн хамтаар ирээдүйн эдийн засгийн үр өгөөж өгдөг тохиолдолд тухайн хөрөнгөнөөс хүртэх өгөөжийг тусад нь тооцох боломжтой бол тодорхойлж болох хөрөнгө гэж үзэж хөрөнгөөр бүртгэх ба харин боломжгүй бол бусад хөрөнгийн хамт бүртгэнэ.

13.5.Худалдаж авсан биет бус хөрөнгийг хөрөнгийг өртгөөр нь үнэлж, бүртгэнэ.

13.6.Бизнесийн нэгдэл болон хөрөнгийн солилцоогоор авсан биет бус хөрөнгийг бодит үнэ цэнээр хэмжинэ.

13.7.ТЗЭ нь дотооддоо бий болгосон биет бус хөрөнгө хүлээн зөвшөөрөх шалгуурыг хангаж байгаа эсэхийг үнэлэхийн тулд хөрөнгийг бий болгох үе шатыг судалгааны ба хөгжүүлэлтийн үе шат гэж ангилаад дараах байдлаар хүлээн зөвшөөрнө:

13.7.1.судалгааны зардлыг гарсан тухай бүрд нь зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

13.7.2.хэрэв биет бус хөрөнгийг бий болгох судалгааны үе шатыг хөгжүүлэлтийн үе шатнаас ялгаж чадахгүй байгаа бол зарцуулсан зардлыг зөвхөн судалгааны үе шатанд гарсан гэж үзээд зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

13.7.3.биет бус хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрөх шалгуурыг хангаагүй хөгжүүлэлтийн зардлыг гарсан тухай бүрд зардлаар, харин шалгуурыг хангасан тохиолдолд биет бус хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрнө.

13.8.Дараах шаардлагыг бүрэн хангасан тохиолдолд хөгжүүлэлтээс бий болох биет бус хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрнө:

13.8.1.хөгжүүлэлтийг бүрэн дуусгах техникийн үндэслэлтэй байх;

13.8.2.биет бус хөрөнгийг бүрэн дуусгах ба түүнийг ашиглах эсхүл борлуулах зорилготой байх;

13.8.3.ашиглах эсхүл борлуулах боломжтой байх;

13.8.4.ирээдүйн магадлалт эдийн засгийн өгөөж буюу үйлчилгээний чадавхыг хэрхэн бий болгох;

13.8.5.хөгжүүлэлтийг бүрэн дуусгах ба тухайн биет бус хөрөнгийг ашиглах эсхүл борлуулах зохих техникийн, санхүүгийн болон бусад нөөц бэлэн боломжтой байх;

13.8.6.хөгжүүлэлтийн явцад уг биет бус хөрөнгөнд хамаарах зарлагыг найдвартай хэмжих чадвар боломжтой байх.

13.9.Санхүүгийн түрээсээр хөрөнгө авсан бол түрээсэлсэн хөрөнгийн бодит үнэ цэнэ ба түрээсийн төлбөрийн өнөөгийн үнэ цэнийн аль багаар түрээсийн хөрөнгийг хэмжинэ. Түрээсийн төлбөрийн өнөөгийн үнэ цэнийг тооцоолоход ашиглах үр ашигт хүү нь түрээслэгчийн ашиглаж буй өсөн нэмэгдэх хүү байна. Санхүүгийн түрээсийн хугацаанд хөрөнгийг ашиглах эрхтэй хөрөнгөөр бүртгэж, тайлагнах ба үүнийг энэ журмын “Үндсэн хөрөнгө” бүлгээс үзнэ үү.

13.10.Биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацаа тодорхой бол ашиглалтын хугацаанд тохиромжтой аргаар хорогдуулна. Хэрэв тохиромжтой аргыг тодорхойлоогүй бол шулуун шугамын аргаар хорогдуулна.

13.11.Биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацаа тодорхойгүй бол хорогдуулахгүй, үнэ цэнийн бууралтыг үнэлж бүртгэнэ. НББОУС 36-д заасан үнэ цэнэ буурсан шинж тэмдэг байгаа эсэхээс үл хамааран ашиглалтын хугацаа тодорхойгүй биет бус хөрөнгийн дансны үнийг нөхөгдөх дүнтэй нь харьцуулах замаар үнэ цэнийн бууралтыг жил бүр үнэлнэ.

13.12.Гэрээ болон бусад хууль эрхээс үүссэн биет бус хөрөнгийн ашиглагдах хугацаа нь тухайн гэрээний буюу бусад хуулийн эрхийн хугацаанаас хэтрэхгүй боловч хөрөнгийг ашиглахаар хүлээж буй хугацаанаас хамааран дээрх хугацаанаас арай богино байж болно. Хэрэв эрхийг дахин сунгаж болох хязгаартай хугацаатай олгодог бол мэдэгдэхүйц зардал гаргахгүйгээр дахин сунгах нотолгоо байгаа тохиолдолд биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацаанд дахин сунгах хугацааг оруулна.

13.13. Биет бус хөрөнгийг ашигласнаар цэвэр мөнгөн орлого бий болгохоор хүлээгдэж буй хугацааг урьдчилан тодорхойлох боломжгүй бол тухайн биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацааг тодорхойгүй гэж үзнэ.

13.14. Биет бус хөрөнгөнд хорогдуулга тооцоогүй үед ашиглалтын хугацааг тайлант жилийн төгсгөлд хянаж, тухайн хөрөнгийн тодорхойгүй ашиглагдах хугацааг хэвээр үлдээх шалтгаан байгаа эсэхийг тогтооно. Ийм шалтгаан байхгүй бол тодорхойгүй ашиглалтын хугацааг тодорхой хугацаагаар сольж, өөрчлөлтийг нягтлан бодох бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлт гэж үзээд, бүртгэлд тусгана.

13.15. Хөрөнгийн бодит үнэ цэнийг найдвартай хэмжих боломжтой тохиолдолд биет бус хөрөнгийг дахин үнэлгээний загвараар бүртгэж болно.

13.16. Биет бус хөрөнгийг олж бэлтгэх, санхүүгийн түрээсээр авах, бусад хөрөнгөөр солилцох, холбогдох дараа үеийн зардал, дахин үнэлгээний загвар, үнэ цэнийн бууралт, данснаас хасах зэргийг энэ журмын “Үндсэн хөрөнгө” бүлэгт заасны дагуу хэмжиж, бүртгэнэ.

13.17. Биет бус хөрөнгийг худалдан авахад:

Дебет: Холбогдох биет бус хөрөнгө

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

13.18. Биет бус хөрөнгийн (элэгдэл) хорогдуулгыг бүртгэхэд:

Дебет: Биет бус хөрөнгийн хорогдуулгын зардал

Кредит: Биет бус хөрөнгийн хуримтлагдсан хорогдуулга

13.19. Биет бус хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтыг бүртгэхэд:

Дебет: Биет бус хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын зардал

Кредит: Биет бус хөрөнгийн хуримтлагдсан хорогдуулга

13.20. Биет бус хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын буцаалтыг бүртгэхэд:

Дебет: Биет бус хөрөнгийн хуримтлагдсан хорогдуулга

Кредит: Бусад орлого - Биет бус хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын орлого

13.21. Биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацаа дуусаж, данснаас хасахад:

Дебет: Холбогдох хуримтлагдсан хорогдуулга

Кредит: Холбогдох биет бус хөрөнгө

13.22. Хэрэв биет бус хөрөнгийг ашиглалтын хугацаа дуусаагүй бөгөөд хорогдуулах өртгийг хараахан бүрэн нөхөөгүй үед данснаас хасах бол хорогдуулаагүй үлдсэн өртгийн дүнг гарзаар бүртгэхэд:

Дебет: Биет бус хөрөнгө данснаас хассаны гарз

Кредит: Холбогдох биет бус хөрөнгө

13.23. Хэрэв биет бус хөрөнгийг бусдад худалдан борлуулж, данснаас хассан бол хөрөнгийн дансны үнэ ба борлуулсан үнийн зөрүүгээр олз, гарз үүснэ.

13.23.1. биет бус хөрөнгийг олзтой борлуулсан бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгө болон тооцооны холбогдох данс (хүлээн авсан цэвэр дүнгээр)

Кредит: Биет бус хөрөнгө данснаас хассаны олз (зөрүүгээр)

Кредит: Холбогдох биет бус хөрөнгө (дансны үнээр)

13.23.2.биет бус хөрөнгийг гарзтай борлуулсан бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгө болон тооцооны холбогдох данс (хүлээн авсан цэвэр дүнгээр)

Дебет: Биет бус хөрөнгө данснаас хассаны гарз (зөрүүгээр)

Кредит: Холбогдох биет бус хөрөнгө (дансны үнээр)

АРВАН ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ САНХҮҮГИЙН ӨР ТӨЛБӨР

14.1.Санхүүгийн өр төлбөр гэж эдийн засгийн өгөөж бүхий нөөцийн гадагшлах урсгалаар төлөгдөхөөр хүлээгдэж буй өнгөрсөн үйл ажиллагааны үр дүнд үүссэн ТЗЭ-ийн одоогийн үүрэг хариуцлагыг хэлнэ.

14.2.ТЗЭ-ийн санхүүгийн өр төлбөрт итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр, банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр, бусад эх үүсвэр, үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн өр төлбөр, бусад санхүүгийн өр төлбөр, хоёрдогч өглөг, өр төлбөрөөр толилуулах давуу эрхийн хувьцаа хамрагдана.

14.3.Одоогийн үүргийг барагдуулснаар эдийн засгийн өгөөж бүхий нөөцийг зарцуулах магадлалтай бөгөөд төлөх дүнг найдвартайгаар хэмжиж чадах өр төлбөрийг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрч, толилуулна.

14.4.ТЗЭ нь санхүүгийн хэрэгслийн гэрээний нэг тал болсон үед санхүүгийн байдлын тайландаа санхүүгийн өр төлбөрийг хүлээн зөвшөөрнө.

14.5.Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн өр төлбөрийг Монголбанкнаас зарласан албан ханшаар тооцож төгрөгт хөрвүүлэн, төгрөг, гадаад валютаар давхар бүртгэх ба ханшийн хэлбэлзлээс үүсэх зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар хүлээн зөвшөөрнө.

14.6.Санхүүгийн өр төлбөрийн хүүг өдөр тутам хуримтлуулж, бүртгэнэ.

АРВАН ТАВДУГААР БҮЛЭГ ИТГЭЛЦЛИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЭХ ҮҮСВЭР

15.1.Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр гэж байгууллага, иргэдээс үр шим амласан болон бусад нөхцөлтэй гэрээгээр байршуулсан эх үүсвэр, хуримтлуулан тооцсон үр шим хамаарах ба итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэрийг хугацаагаар ангилж харуулна.

15.2.Итгэлцлийн үйл ажиллагааны гэрээ, хэлцлийн дагуу харилцагч эх үүсвэрийг байршуулж, санхүүгийн хөрөнгийг буцааж өгөх үүрэг хүлээсэн үед итгэлцлийн үйл ажиллагаагаар татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

15.3.Итгэлцлийн үйлчилгээгээр татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийг анх удаа хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр үнэлнэ. Бодит үнэ цэнэ нь гэрээний дагуу байршуулсан эх үүсвэрийн дүнтэй тэнцүү байна.

15.4.Санхүүгийн тайланд итгэлцлийн үйлчилгээгээр татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийг хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, тайлагнана. Итгэлцлийн үйлчилгээгээр татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн хорогдуулсан өртөг нь анх хүлээн зөвшөөрч хэмжсэн дүн дээр тайлант хугацаанд нэмэгдсэн итгэлцлийн үйлчилгээний орлого, итгэлцлийн үйлчилгээгээр татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн үлдэгдэлд тооцсон үр шимийн өглөгийг нэмж, тайлант хугацаанд хийсэн зарлагын гүйлгээ, холбогдох шимтгэлийг хасаж тодорхойлогдоно.

15.5.Итгэлцлийн үйлчилгээгээр татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн үр шимийг гэрээнд заасан хувиар тооцоолж, хуримтлуулан бүртгэнэ.

15.6.Итгэлцлээр хөрөнгө татан төвлөрүүлж, орлогын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр

15.7.Итгэлцлээр байршуулсан хөрөнгийн үлдэгдэлд үр шим тооцож, хуримтлуулахад:

Дебет: Итгэлцлийн үйлчилгээний үр шимийн зардал

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон үр шимийн өглөг

15.8.Харилцагч итгэлцлээр байршуулсан хөрөнгөө буцаан татаж, зарлагын гүйлгээ хийхэд:

Дебет: Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

15.9.Харилцагчийн итгэлцлээр байршуулсан хөрөнгөөс үйлчилгээний шимтгэл суутгасан бол:

Дебет: Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр

Кредит: Итгэлцлийн үйлчилгээний шимтгэлийн орлого

15.10.Харилцагч итгэлцлээр хөрөнгө байршуулахад үйлчилгээний шимтгэл тооцоход:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Итгэлцлийн үйлчилгээний шимтгэлийн орлого

АРВАН ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ БАНК, САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГААС ТАТСАН ЭХ ҮҮСВЭР

16.1.Банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр нь дотоод, гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл, тэдний байршуулсан харилцах, хадгаламж, уг эх үүсвэрт хуримтлуулан тооцсон хүүгийн өглөгөөс бүрдэнэ. Харин дотоод, гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээлд дотоод, гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагаас тодорхой зориулалт, хүү, хугацаа, эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр зээлсэн эх үүсвэр хамрагдана.

16.2.Холбогдох заавар, журам, гэрээ, хэлцлийн дагуу бусад банк, санхүүгийн байгууллагаас эх үүсвэр татан төвлөрүүлж, санхүүгийн хөрөнгийг буцааж өгөх үүрэг хүлээсэн үед эх үүсвэрийг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрч, толилуулна.

16.3.Бусад банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэрийг анх удаа хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр хэмжинэ.

16.4.Санхүүгийн тайланд бусад банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан эх үүсвэрийг хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, тайлагнана. Эх үүсвэрийн хорогдуулсан өртгийг зээлийн анх хүлээн зөвшөөрч хэмжсэн дүнгээс буцаан төлсөн зээлийн үндсэн төлбөр ба хойшлогдсон зардлын үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулан хуримтлуулсан дүнг хасаж тодорхойлно. Үр ашигт хүүгийн түвшинг тооцохдоо тухайн санхүүгийн хэрэгслийн гэрээний бүх нөхцөлийг харгалзан үзэж, мөнгөн гүйлгээг үнэлнэ. Энэ тооцоололд үр ашигт хүүгийн салшгүй хэсэг болсон гэрээний талуудын хооронд төлөгдөх бүх хураамж, шимтгэл, бусад бүх урамшуулал, хямдруулалтыг багтаана.

16.5.Санхүүгийн хэрэгслийн үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулах шимтгэлийг хойшлуулан бүртгэх бол үзүүлсэн үйлчилгээнд хамаарах шимтгэл, тодорхой үйл ажиллагаатай холбогдуулан авах төлбөр, хураамжийг тайлант үеийн ашиг, алдагдлаар бүртгэнэ.

16.6.Банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл, тэдгээрт төлсөн хүүгийн зардлыг гэрээнд заасан нөхцөл, хувь хэмжээгээр тооцоолж, хуримтлуулан бүртгэнэ.

16.7.Гадаад валютаар байршуулсан харилцах, хадгаламж, авсан зээлийг Монголбанкны албан ханшаар тооцож төгрөгт хөрвүүлэн, төгрөг, гадаад валютаар давхар бүртгэх ба ханшийн хэлбэлзлээс үүсэх зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар хүлээн зөвшөөрнө.

16.8.Татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэр (итгэлцэл, зээл, хоёрдогч өглөг болон бусад эх үүсвэр)-ийг зах зээлийн хүүгийн түвшинд эсхүл зах зээлийн нөхцөлөөс мэдэгдэхүйц ялгаатай хүүтэйгээр авсан эсэхийг үнэлнэ. Татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэрийг зах зээлийн хүүгийн түвшинд олж авсан эсэхийг шинжилж, үнэлэхдээ зэрэгцүүлэгдэх ажил гүйлгээ (ижил валют, дуусгавар хугацаа, барьцаатай) болон тухайн санхүүгийн хэрэгслийг анх гаргаж байх үеийн зах зээлийн нөхцөлд үндэслэнэ.

16.9.Банк, санхүүгийн байгууллагаас зээл авахад гэрээний дүнгээр эх үүсвэрийн дансанд бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээлийн эх үүсвэр

16.10.Зээлийн эх үүсвэрт багтсан шууд холбоотой материаллаг дүнтэй зардлыг бүртгэхэд:

Дебет: Эх үүсвэрийн хойшлогдсон төлбөр

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

16.11.Хойшлогдсон зардлыг зээлийн хугацаанд үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулахад:

Дебет: Зээлийн хүүгийн зардал

Кредит: Эх үүсвэрийн хойшлогдсон төлбөр

16.12.Зээлийн хүүг хуримтлуулж бүртгэхэд:

Дебет: Зээлийн хүүгийн зардал

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон зээлийн хүүгийн өглөг

16.13.Хүү төлөгдөх тохиолдолд:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон зээлийн хүүгийн өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

16.14.Зээлийг буцааж төлөхөд:

Дебет: Банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээлийн эх үүсвэр

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

16.15.Хэрэв хаагдсан эх үүсвэрийн дансанд хамаарах хойшлогдсон зардлын данс нь үлдэгдэлтэй бол үүнийг хүүгийн зардлын дансанд хаана.

АРВАН ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ БУСАД ЭХ ҮҮСВЭР

17.1.Бусад эх үүсвэрт харилцагчид, банк, санхүүгийн байгууллагаас бусад зээлдүүлэгчдээс тодорхой зориулалт, нөхцөлтэй байршуулсан эх үүсвэр болон төлбөр тооцооны бусад хэрэгслийн эх үүсвэр болгон ашиглахаар байршуулсан зээлдүүлэгчээс авсан төслийн зээлийн санхүүжилт, гаргасан өрийн бичиг, үнэт цаас баталгаа, батлан даалтын барьцаа, хөрвөх эрхтэй зээлийн өр төлбөр болох хэсэг хамрагдана.

17.2.Төслийн зээлийн эх үүсвэрт дотоод, гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагаас хэрэгжүүлэх тодорхой зориулалт, хүү, хугацаа, эргэн төлөгдөх нөхцөлтэйгөөр мөнгөн хөрөнгийг дамжуулан зээлдүүлэх төслийн зээлийн эх үүсвэр хамрагдана.

17.3.Холбогдох заавар, журам, гэрээ, хэлцлийн дагуу бусад эх үүсвэрийг байршуулж, түүнийг эргүүлэн төлөх үүрэг хүлээсэн үед тусгай зориулалттай бусад эх үүсвэрийг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрч, толилуулна.

17.4.Төслийн зээлийн эх үүсвэрийг хорогдуулсан өртгөөр бүртгэнэ. Төслийн зээлийн эх үүсвэрт төлөх хүүг гэрээнд заасан хувь хэмжээгээр, өдөр бүр хуримтлуулан тооцож тухайн тайлант хугацааны зардалд бүртгэнэ. Гэхдээ үр ашигт хүүгийн түвшин нь гэрээнд заасан нэрлэсэн хүүгийн түвшнээс ялгаатай байж болох тул сар бүр үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан хүүгийн зардлыг тооцоолж, шаардлагатай тохиолдолд холбогдох тохируулгыг хийнэ.

17.5.Гадаад валютаарх эх үүсвэрийг Монголбанкнаас зарласан албан ханшаар тооцож төгрөгт хөрвүүлэн төгрөг, валютаар давхар бүртгэх ба ханшийн хэлбэлзлээс үүсэх зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар бүртгэнэ.

17.6.Төслийн зээлийн санхүүжилт авахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Төслийн зээлийн санхүүжилт

17.7.Төслийн зээлийн хүүг хуримтлуулж тооцох үед:

Дебет: Төслийн зээлийн санхүүжилтийн хүүгийн зардал

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөгийн холбогдох данс

17.8. Хүүг төлөх үед:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөгийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн данс

17.9.Төслийн зээлийн санхүүжилтийг гэрээний дагуу барагдуулах үед:

Дебет: Төслийн зээлийн санхүүжилт

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн данс

Бонд, өрийн бичгийн хүлээн зөвшөөрөлт, хэмжилт

17.10.Бонд, өрийн бичигт хүүтэй бөгөөд дуусгавар болох хугацаа заасан, хугацааны эцэст эргүүлэн төлөх үүрэг хүлээсэн эх үүсвэр хамрагдана.

17.11.Өрийн бичгийг анхны удаа хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээс шууд холбогдох зардлыг хассан дүнгээр үнэлнэ. Санхүүгийн өр төлбөрийн хувьд (гаргасан бонд ба бусад үнэт цаас) ажил гүйлгээний өртгийг анх хүлээн зөвшөөрсөн дүнгээс хасна. Энэ нь уг үнэт цаасыг гаргаад татан төвлөрүүлсэн цэвэр мөнгөн дүнгээр илэрхийлэгдэнэ.

17.12.Өрийн бичгийг хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, санхүүгийн тайланд толилуулна. Хорогдуулсан өртгийг тодорхойлохдоо анхны үнээс үндсэн төлбөрийн төлөлтийг хасаж, үр ашигт хүүгийн аргаар тооцоолсон урамшууллын хорогдуулалтыг хасах буюу хямдруулалтын хорогдуулалтыг нэмнэ.

17.13.ТЗЭ нь бонд, өрийн бичиг гаргасан бол үнэт цаасны нэрлэсэн үнээр холбогдох үнэт цаасны дансанд бүртгэх ба нэрлэсэн үнэ, бодит үнийн зөрүүгээр урамшуулал, хямдруулалтын дансанд бүртгэнэ:

Урамшуулалтай бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Хорогдуулаагүй урамшуулал

Кредит: Бонд, өрийн бичгийн өглөг

Хямдруулалттай бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Дебет: Хорогдуулаагүй хямдруулалт

Кредит: Бонд, өрийн бичгийн өглөг

17.14.Өрийн бичиг, бондын хүүг хуримтлуулахад:

Дебет: Үнэт цаасны хүүгийн зардал

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг

17.15.Хуримтлуулсан хүүг төлөхөд:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

17.16.Хэрэв өрийн бичиг, бондыг анх урамшуулалтай гаргасан бол урамшууллыг хорогдуулах дүнгээр хүүгийн зардлыг бууруулахад:

Дебет: Хорогдуулаагүй урамшуулал

Кредит: Үнэт цаасны хүүгийн зардал

17.17.Хэрэв өрийн бичиг, бондыг анх хямдруулалттай гаргасан бол хямдруулалтыг хорогдуулах дүнгээр хүүгийн зардлыг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Үнэт цаасны хүүгийн зардал

Кредит: Хорогдуулаагүй хямдруулалт

17.18.Өрийн бичиг, бондын хугацаа дуусаж, төлбөрийг барагдуулахад:

Дебет: Өрийн бичиг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

17.19.Өрийн бичиг, бондын нэрлэсэн хугацаа дуусахаас өмнө эргүүлэн худалдан авсан бол өрийн бичгийн дансны үлдэгдэл ба төлсөн мөнгөний дүнгийн зөрүүгээр олз, гарз үүсэх тохиолдолд:

Үндсэн дүнгээр:

Дебет: Өрийн бичиг

Дебет эсхүл Кредит: Бонд, өрийн бичиг барагдуулсны олз, гарз

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Урамшуулалтай бол:

Дебет: Хорогдуулаагүй урамшуулал

Кредит: Үнэт цаасны хүүгийн зардал/Бонд, өрийн бичиг барагдуулсны олз, гарз

Хямдруулалттай бол:

Дебет: Үнэт цаасны хүүгийн зардал/Бонд, өрийн бичиг барагдуулсны олз, гарз

Кредит: Хорогдуулаагүй хямдруулалт

17.20.Түрээсийн өр төлбөрийг санхүүгийн тайланд “Бусад эх үүсвэр”-ээр харуулах ба үүнд банк, санхүүгийн байгууллагатай хийсэн санхүүгийн түрээсийн хэлцэл болон ТЗЭ-ийн үйл ажиллагааны үр дүнд байгуулсан түрээсийн хэлцлийн өглөг багтана.

17.21.Түрээсийн гэрээ хүчин төгөлдөр болж, түрээсийн хөрөнгийг хүлээн авснаар түрээсийн өглөгийг хүлээн зөвшөөрнө.

17.22.Түрээсийн өглөгийг түрээсэлсэн хөрөнгийн бодит үнэ цэнэ ба түрээсийн төлбөрийн өнөөгийн үнэ цэнийн аль багаар хэмжинэ.

17.23.Түрээсийн төлбөрийн өнөөгийн үнэ цэнийг тооцоолоход ашиглах үр ашигт хүү нь түрээсийн гэрээнд заасан буюу эсхүл түрээслэгчийн ашиглаж буй өсөн нэмэгдэх хүү эсхүл зах зээлийн дундаж хүү байна. Түрээсийн хамгийн бага төлбөрийг санхүүгийн зардал ба төлөгдөөгүй өр төлбөрийг бууруулж хуваарилна. Тайлант хугацааны өр төлбөрийн үлдэгдлээс хүүгийн үечилсэн тогтмол түвшингөөр тооцоолж, санхүүгийн зардлыг түрээсийн хугацаанд хуваарилна.

17.24.Ашиглах эрхтэй хөрөнгийг НББОУС 38 “Биет бус хөрөнгө”-ийн дагуу бүртгэж, элэгдэл хорогдлыг тооцоолно. Хэрэв түрээсийн хугацааны эцэст түрээсийн хөрөнгийг өмчлөх эрх түрээслэгчид шилжих нь тодорхой бус тохиолдолд хөрөнгийг түрээсийн хугацаа ба ашиглалтын хугацааны аль богино хугацаанд элэгдүүлнэ. Түрээсийн хөрөнгийн элэгдүүлэх өртгийг уг хөрөнгийг ашиглахаар таамаглаж буй хугацаанд системтэйгээр хуваарилна.

17.25.Борлуулаад буцаан түрээслэх ажил гүйлгээ нь хөрөнгөө шилжүүлсэн тал буцаагаад тухайн хөрөнгөө түрээслэхийг хэлнэ. Уг ажил гүйлгээ нь суурь хөрөнгийн борлуулалт эсэхийг тодорхойлохдоо СТОУС 15-ыг дагаж мөрдөнө.Хэрэв уг ажил гүйлгээг борлуулалт гэж үзвэл:

17.25.1.түрээслэгч нь хөрөнгө ашиглах эрхийг хэмжихдээ түрээслэгчид үлдсэн хөрөнгө ашиглах эрхэд хамаарах хөрөнгийн өмнөх дансны үнэтэй хувь тэнцүүлэн хэмжинэ. Харин хөрөнгө шилжүүлсний олз, гарзыг хүлээн зөвшөөрнө.

17.25.2.хөрөнгийн борлуулалтыг бодит үнэ цэнээр хэмжээгүй эсхүл түрээсийн төлбөр нь зах зээлийн үнээр илэрхийлэгдээгүй бол хөрөнгийг худалдсан тал (түрээслэгч) тохируулга хийнэ.

17.25.3.уг ажил гүйлгээг борлуулалт биш гэж үзвэл хөрөнгийг худалдсан тал хөрөнгийн бүртгэлийг үргэлжлүүлэн хөтлөх бөгөөд төлөгдсөн хөрөнгийг санхүүгийн өр төлбөрөөр хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

17.26.Түрээсийн гэрээгээр хөрөнгө авахад:

Дебет: Үндсэн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Түрээсийн өглөг

17.27.Түрээсийн гэрээний хүүгийн зардлыг хуримтлуулахад:

Дебет: Хүүгийн зардал

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг

17.28.Түрээслүүлэгчид түрээсийн төлбөр шилжүүлэхэд:

Дебет: Түрээсийн өглөг

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

АРВАН НАЙМДУГААР БҮЛЭГ БУСАД САНХҮҮГИЙН ӨР ТӨЛБӨР

18.1.Бусад санхүүгийн өр төлбөр гэж үйл ажиллагааны хувьд туслах чанартай бөгөөд нийт өр төлбөрийн дүнд бага хувь хэмжээтэй, санхүүгийн өр төлбөрийн тодорхойлолтыг хангаж буй өр төлбөр буюу ихэнхдээ бусад этгээдэд мөнгө ба бусад санхүүгийн хөрөнгийг шилжүүлэхээр хүлээсэн гэрээний үүргийг ойлгоно. Санхүүгийн хөрөнгийн дэлгэрэнгүй тодорхойлолтыг НББОУС 32.11-д заасан бөгөөд нийтлэг тохиолдол, нөхцөл байдлыг энэ зааврын дагуу өр төлбөрийн ангиллыг тогтоох боломжгүй тохиолдолд уг стандартыг ашиглана.

18.2.Бусад санхүүгийн өр төлбөрт хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны өглөг, бусдад өгөх өглөг, салбар хоорондын тооцоо, мөнгөн гуйвуулгын өглөг, цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг, ногдол ашгийн өглөг, мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опцион, хөрвөх өр төлбөр хамрагдана.

18.3.Мөнгөн гуйвуулгын өглөгт бусдын мөнгөн хөрөнгийг банкин дахь өөрийн харилцах дансаар дамжуулан шилжүүлэх, төлбөр тооцоог гүйцэтгэх ажиллагааг буюу хүлээн авагчид олгогдоогүй байгаа мөнгөн төлбөрийн үүргийг бүртгэнэ.

18.4.Цахим мөнгө гаргах-төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг гэж Монгол Улсын мөнгөн тэмдэгт болох төгрөгтэй адил үнэ цэнэ бүхий, Монголбанкны зөвшөөрөлтэй гаргасан бэлэн бус төлбөрийн хэрэгслийг ойлгоно.

18.5.Ногдол ашгийн өглөг гэж ногдол ашиг олгохоор зарласны дараа хувьцаа эзэмшигчдэд олгохоор хуваарилж, бүртгэсэн ногдол ашгийг ойлгоно.

18.6.Санхүүгийн хэрэгсэл нь өр төлбөр ба өмчийн бүрэлдэхүүн хэсгийн аль алиныг агуулж байвал нийлмэл санхүүгийн хэрэгсэл болох ба хувьцаанд хөрвөх

үнэт цаас, хувьцаанд хөрвөх эх үүсвэр зэрэг хамаарна. Хэрэв өр төлбөрийг өөрийн хөрөнгөд хөрвүүлэх нөхцөлийн улмаас өр төлбөрийн үнэ цэнэ өөрчлөгдөж байгаа бол хөрвөх өр төлбөрийн дүнг өр төлбөр ба өөрийн хөрөнгийн хэсэг гэж салгаж, бүртгэнэ.

18.7.Өр төлбөрийн хэсгийг өр төлбөрийн зах зээлийн хүүгийн хувийг ашиглан хүү болон үндсэн өрийн дүнг дискаунтчилж, тооцоолно.

18.1.Өр төлбөрийг анх удаа хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр үнэлнэ. Санхүүгийн өр төлбөрийн хувьд ажил гүйлгээний зардлыг анх хүлээн зөвшөөрсөн дүнгээс хасна.

18.2.Өр төлбөрийг барагдуулахаар таамаглаж буй ирээдүйн мөнгөн гүйлгээг дискаунтчилсан өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлсэн үед өр төлбөр үүсгэж хүлээн авсан хөрөнгийн дүнгээр эсхүл уг өр төлбөрийг барагдуулахад төлөх мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн дүнгээр өр төлбөрийг үнэлнэ.

18.3.Бусад санхүүгийн өр төлбөрийг үр ашигт хүүгийн аргаар тооцоолсон хорогдуулсан өртгөөр үнэлж, санхүүгийн тайланд толилуулна. Хүүтэй өр төлбөрийн хувьд хорогдуулсан өртгийг банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийн хорогдуулсан өртгийн адил тооцоолох ба харин хүүгүй өр төлбөрийн хувьд хорогдуулсан өртөг нь анх хүлээн зөвшөөрсөн төлөгдөөгүй өр төлбөрийн дүнтэй тэнцүү байна.

18.4.Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны өглөгийг энэ журмын “Бусад эх үүсвэр” бүлэгт зааснаар бүртгэх ба салбар хоорондын тооцооны бүртгэлийг энэ журмын “Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө” бүлэгт заасан тул бусдад өгөх өглөг, цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг, ногдол ашгийн өглөгийн бүртгэлийг энэ бүлэгт харуулав.

Бусдад өгөх өглөг

18.5.1.бараа, үйлчилгээг зээлээр худалдан авахад:

Дебет: Хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Бусдад өгөх өглөг

18.5.2.зардал хуримтлуулж өглөгт бүртгэхэд:

Дебет: Зардлын холбогдох данс

Кредит: Бусдад өгөх өглөг

18.5.3.бараа, үйлчилгээний үнэ болон хуримтлуулсан өглөгийг төлөх үед:

Дебет: Бусдад өгөх өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Мөнгөн гуйвуулгын өглөг

18.6.1.гуйвуулгаар ирсэн мөнгийг бүртгэж авахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгөн гуйвуулгын өглөг

18.6.2.гуйвуулгын мөнгийг олгоход:

Дебет: Мөнгөн гуйвуулгын өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

18.6.3.үйлчилгээний шимтгэлийг бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгөн гуйвуулгын үйлчилгээний шимтгэлийн орлого

Цахим мөнгө гаргах-төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг

18.7.1.харилцагч цахим хэтэвчиндээ мөнгөн хөрөнгө байршуулахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг

18.7.2.харилцагч цахим хэтэвчнээсээ төлбөр тооцоо гүйцэтгэхэд:

Дебет: Цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

18.7.3.үйлчилгээний шимтгэлийг бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээний шимтгэлийн орлого

Ногдол ашгийн өглөг

18.8.1.ногдол ашиг зарласан үед ногдол ашгийн өглөгийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэхэд:

Дебет: Хуримтлагдсан ашиг

Кредит: Ногдол ашгийн өглөг

18.8.2.ногдол ашгийг мөнгөөр олгоход:

Дебет: Ногдол ашгийн өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Хөрвөх өр төлбөр

18.9.1.хөрвөх өр төлбөрийг анх хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Дебет: Хөрвөх өр төлбөрийн хямдруулалт (өр төлбөр болох хэсэг)

Кредит: Хөрвөх өр төлбөр (өр төлбөр болох хэсэг)

Кредит: Хөрвөх өр төлбөрийн өмчийн хэсэг

18.9.2.тайлант хугацааны эцэст хүү төлөгдөхөд:

Дебет: Хүүгийн зардал

Кредит: Хөрвөх өр төлбөрийн хямдруулалт (өр төлбөр болох хэсэг)

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

18.9.3.өмчийн хэсгийг хувьцаа гэж үзэх бөгөөд уг өрийг хувьцаанд хөрвүүлэхэд:

Дебет: Хөрвөх өр төлбөрийн өмчийн хэсэг

Дебет: Хөрвөх өр төлбөр (өр төлбөр болох хэсэг)
Кредит: Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө/Нэмж төлөгдсөн капитал

18.9.4. хэрэв уг өрийг хувьцаанд хөрвүүлээгүй бол:

Дебет: Хөрвөх өр төлбөрийн өмчийн хэсэг

Дебет: Хөрвөх өр төлбөр (өр төлбөр болох хэсэг)

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Өөрийн хөрөнгийн холбогдох данс

АРВАН ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ ХОЁРДОГЧ ӨГЛӨГ

19.1. Хоёрдогч өглөгийн эх үүсвэр гэж өөрийн хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэх зорилгоор гэрээнд заасан хугацаа дууссаны эцэст хувьцаанд хөрвүүлэх нөхцөлтэй, гуравдагч этгээдээс авсан, захиран зарцуулалт нь хязгаарлагдмал мөнгөн хөрөнгийг хэлнэ.

19.2. ТЗЭ-ийг татан буулгах үед бусад өр төлбөрийг барагдуулсны дараа төлж барагдуулах өр төлбөр тул хоёрдогч өглөг нь өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцаанд тооцогдож, хоёрдугаар зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгийн тодорхойлолтыг хангана. Хоёрдогч өглөгийг санхүүгийн тайланд тусдаа мөрөөр харуулна. Зарим төрлийн хоёрдогч өр төлбөрийн хувьд хөрвөх нөхцөл заасан тохиолдолд өр төлбөрийн хугацааны эцэст эсхүл төлбөр барагдуулах өдөр энгийн хувьцаанд хөрвүүлж болно.

19.3. Хоёрдогч өглөгийг бусад эх үүсвэрийн нэгэн адил анх хүлээн зөвшөөрөхдөө бодит үнэ цэнээр хэмжиж, дараа үед хорогдуулсан өртгөөр хэмжиж, санхүүгийн тайланд толилуулна. Мөнгөөр төлөгдөх хувьцаанд суурилсан төлбөр бүхий ажил гүйлгээгээр үйлчилгээг үзүүлсэн даруйд өр төлбөрийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ. Өр төлбөрийг барагдуулах хүртэл тайлант хугацаа бүрийн эцэст болон төлбөр барагдуулах өдрөөр өр төлбөрийг бодит үнэ цэнээр үнэлж, үнэлгээнд гарсан өөрчлөлтийг тайлант хугацааны орлого, зардалд бүртгэнэ.

19.4. Захиран зарцуулах эрхийг хязгаарласан, үйл ажиллагааны эцсийн үр дүнд хувь нийлүүлсэн хөрөнгөнд оруулах болзолтой эх үүсвэрийг тусад нь салгаж хоёрдогч өглөгийн дансанд бүртгэнэ. Хоёрдогч өглөгийг бусад эх үүсвэртэй адилхан бүртгэнэ. Хоёрдогч өглөгийг хугацааны эцэст нь өөрийн хөрөнгөнд хөрвүүлэх нөхцөлтэй гаргана.

19.5. Хоёрдогч өглөг нь НББОУС 32-ын дагуу өр төлбөр бус харин өөрийн хөрөнгийн тодорхойлолтыг хангаж болно. Ийм тохиолдолд үүнийг өөрийн хөрөнгөнд бүртгэнэ.

19.5.1. өр төлбөрийг хоёрдогч өглөг рүү шилжүүлэхэд:

Дебет: Эх үүсвэр, өр төлбөрийн холбогдох данс

Кредит: Хоёрдогч өглөг

19.5.2. хоёрдогч өглөгийг мөнгөөр барагдуулсан бол:

Дебет: Хоёрдогч өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгө

19.5.3. хоёрдогч өглөгийг өөрийн эх үүсвэрээр буюу хувьцаагаар барагдуулахад:

Дебет: Хоёрдогч өглөг
Кредит: Энгийн хувьцаа
Кредит: Нэмж төлөгдсөн капитал

ХОРЬДУГААР БҮЛЭГ САНХҮҮГИЙН БУС ӨР ТӨЛБӨР

20.1.Санхүүгийн бус өр төлбөрт цалингийн өглөг, эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өглөг, тайлант үеийн орлогын албан татварын өглөг, бусад татварын өглөг, хойшлогдсон татварын өглөг, хуулийн байгууллагаар шийдэгдэж байгаа зүйлсэд байгуулсан нөөц, зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөнд хамаарах үүргийн нөөц, хойшлогдсон орлого, урьдчилж орсон орлого, борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй өр төлбөр, тэтгэвэр, тэтгэмжийн сан (өр төлбөр), түрээсийн хойшлогдсон орлого хамрагдана.

20.2.Хойшлогдсон орлого гэж СТОУС-ын шаардлагын дагуу хүлээн зөвшөөрөлтийг нь хойшлуулсан бөгөөд хараахан орлого гэж тооцоогүй өр төлбөрийг хэлнэ.

20.3.СТОУС 9-д зааснаар санхүүгийн баталгааны гэрээ гэж өрийн хэрэгслийн анхны буюу өөрчлөгдсөн нөхцөлийн дагуу зээлдэгч нь төлбөрөө хугацаандаа барагдуулаагүйн улмаас үүссэн гарзыг эзэмшигчдэд нөхөн төлөх зорилгоор тодорхой төлбөрийг барагдуулахыг уг хэрэгслийг гаргагчаас шаардаж буй гэрээ бөгөөд тайлангийн өдрөөр санхүүгийн баталгаанд харгалзах нөөцийн дүнг тухайн баталгаатай холбоотой хойшлогдсон шимтгэлийн орлогын дүнтэй харьцуулна. Хэрэв хойшлогдсон орлого нь бага гарвал өр төлбөрийн дүнг шаардлагатай нөөцийн хэмжээ хүртэл нэмэгдүүлнэ. Хэрэв нөөц нь хойшлогдсон орлогын дүнгээс бага байвал нэмж журналын бичилт хийх шаардлагагүй.

20.4.Зогсоосон үйл ажиллагаатай холбоотойгоор хөрөнгийг худалдан борлуулахтай зэрэгцэн өр төлбөрийг барагдуулж байгаа тохиолдолд СТОУС 5-ын дагуу уг өр төлбөрийг борлуулах зорилготой өр төлбөрөөр бүртгэж, тайлагнана.

20.5.ТЗЭ нь гэрээ, хэлцэлд зааснаар эсхүл хуулийн дагуу үүрэг хүлээсэн үед холбогдох өр төлбөрийг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрч, толилуулна.

20.6.Өр төлбөрийг төлөх эсхүл төлөгдсөн дүнгээр хэмжиж бүртгэнэ.

20.7.Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн бусад өр төлбөрийг Монголбанкнаас зарласан ханшаар тооцож, төгрөгт хөрвүүлэн төгрөг, валютаар давхар бүртгэх ба ханшийн зөрүүнээс үүссэн өөрчлөлтийг тайлант хугацааны орлого, зардалд бүртгэнэ. Мөнгөн бус зүйлсийн өр төлбөрт ханшийн зөрүүний тохируулга хийхгүй.

20.8.Ажилтны цалин хөлс, тэтгэвэр, тэтгэмжтэй холбоотой өр төлбөрийн бүртгэлийг энэ журмын “Ажилтны тэтгэмж” бүлэгт, тайлант үеийн болон хойшлогдсон орлогын албан татварын бүртгэлийг энэ журмын “Орлогын албан татвар” бүлэгт, аливаа нөөц (өр төлбөр)-ийн бүртгэлийн энэ журмын “Нөөц ба болзошгүй өр төлбөр” бүлэгт, мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опционы бүртгэлийг энэ журмын “Өөрийн хөрөнгө” бүлэгт тус тус заасан тул хойшлогдсон орлого, урьдчилж орсон орлого, борлуулах зорилготой өр төлбөр, хөрвөх өр төлбөрийн бүртгэлийг энэ бүлэгт харуулав.

20.8.1.орлогыг хойшлуулан бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох хөрөнгө, өр төлбөрийн данс

Кредит: Хойшлогдсон орлого

20.8.2.хойшлогдсон орлогыг хэрэгжүүлэн бүртгэхэд:

Дебет: Хойшлогдсон орлого

Кредит: Холбогдох орлогын данс

20.8.3.харилцагч, зээлдэгчдээс хүүгийн болон бусад орлого урьдчилж төлөгдөхөд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн данс эсхүл

Кредит: Урьдчилж орсон орлого

20.8.4.урьдчилж төлөгдсөн орлогыг тайлант хугацаанд хуваарилахад:

Дебет: Урьдчилж орсон орлого

Кредит: Холбогдох орлогын данс

20.8.5.өр төлбөрийг хөрөнгийн хамтаар шилжүүлэхээр тусгаарлан бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох өр төлбөрийн данс

Кредит: Борлуулах зорилготой өр төлбөр

20.8.6.борлуулах зорилготой өр төлбөрийг шилжүүлснээр мөнгө орж ирэхэд:

Дебет: Бусдад өгөх өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

ХОРИН НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ АЖИЛТНЫ ТЭТГЭМЖ

21.1.Ажилтны тэтгэмж нь ажил эрхлэлт болон ажлаас халагдсантай холбогдуулан ТЗЭ-ээс олгож буй бүх төрлийн төлбөр, урамшуулал юм. Үүнд цалин хөлс, тэтгэвэр, тэтгэмж, шагнал урамшуулал, бусад олговор хамрагдана.

21.2.Тэтгэвэр, тэтгэмжийн сангийн өр төлбөр гэж улсын тэтгэврийн сангаас (хуулийн дагуу цалингаас заавал суутгах шимтгэл) гадна тэтгэвэр, тэтгэмж олгох зорилгоор хувийн тэтгэврийн сангаар дамжуулан ажилтнууддаа тэтгэвэр, түүнтэй адил төстэй тэтгэмж олгохоор холбогдох хууль, тогтоомж, журам эсхүл гэрээний дагуу хүлээсэн үүргийг ойлгоно.

21.3.Ажилтны богино хугацаат тэтгэмж нь ажилтны байгууллагадаа ажилласан тайлант хугацааны эцсээс хойш 12 сарын дотор бүрэн барагдуулахаар хүлээгдэж буй тэтгэмж юм. Ажилтны богино хугацаат тэтгэмжид цалин, хөлс, нийгмийн даатгалын шимтгэл, ээлжийн амралтын цалин, өвчтэй хугацааны тэтгэмж, цалинтай чөлөө (хуримтлагдах ба үл хуримтлагдах), шагнал, урамшуулал багтана.

21.4.ТЗЭ нь ажилтны гүйцэтгэсэн ажил эсхүл ажилласан цагт үндэслэн богино хугацааны тэтгэмжийг дискаунтчилаагүй төлөх дүнгээр хэмжиж, бүртгэнэ.

21.5.Ажилтнуудад олгох урт хугацаат тэтгэмж нь ажилтнуудад олгохоор бүртгэсэн тайлант хугацааны эцсээс хойш 12 сарын дотор барагдуулахгүй

тэтгэмжийг ойлгоно. Ажилтны урт хугацааны тэтгэмжид ажил эрхлэлтийн дараах тэтгэмж (тэтгэвэр, тэтгэмжийн сан) болон бусад урт хугацаат тэтгэмж хамрагдана.

21.6.Улсын тэтгэвэр, тэтгэмжийн сан буюу Нийгмийн даатгалын сангаас тогтоосон шимтгэлийн сантай холбогдуулан урт хугацаат өр төлбөр үүсгэн бүртгэхгүй.

21.7.Хувийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн сангийн өр төлбөр нь тогтоосон шимтгэлийн сан ба тогтоосон тэтгэмжийн сантай холбоотойгоор үүсэх бөгөөд хүлээх үүрэг нь уг санд хуримтлуулахаар зөвшөөрсөн шимтгэлийн дүнгээр хязгаарлагдана.

21.8.Тогтоосон шимтгэлийн санг дискаунтчилаагүй төлөх дүнгээр хэмжиж, зардал, өр төлбөрөөр хүлээн зөвшөөрнө. Гэхдээ тэтгэвэр, тэтгэмжийн сангийн шимтгэлийг 12 сараас урт хугацаанд төлөхөөр бол эрсдэл багатай бондын зах зээлийн өгөөж эсхүл зах зээл идэвхгүй тохиолдолд Засгийн газрын бондын өгөөжийн хувийг ашиглан дискаунтчилна.

21.9.Ажилтан тогтоосон шимтгэлийн санд шимтгэл төлөх үүрэг хүлээх ба үүнийг өр төлбөрөөр бүртгэнэ. Төлсөн шимтгэл нь тайлант хугацааны шимтгэлийн дүнгээс хэтэрсэн тохиолдолд уг зөрүүг өр төлбөр бус харин хөрөнгөөр (урьдчилж төлсөн зардал) бүртгэх ба ирээдүйд төлөгдөх шимтгэлийг бууруулах буюу буцаан авна.

21.10.Тогтоосон тэтгэмжийн сангийн хувьд тогтоосон тэтгэмжийн цэвэр өр төлбөр буюу хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрнө. Төлбөрийн үүрэг болон зардлыг хэмжихэд актуар төсөөлөл хийх бөгөөд актуар олз, гарз бүртгэнэ. Энэ нь санхүүжилтгүй, санхүүжилттэй эсхүл хагас санхүүжилттэй байж болно. Сангийн өр төлбөрийг дискаунтчилсан дүнгээр, сангийн хөрөнгийг бодит үнэ цэнээр хэмжинэ.

21.11.Тогтоосон тэтгэмжийн өр төлбөрөөр бүртгэсэн дүн нь тогтоосон тэтгэмжийн өр төлбөрийн өнөөгийн үнэ цэнэ дээр хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй актуар олзыг нэмж, актуар гарзыг хасаж, ажилтнуудтай холбоотой хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй зардал, үүссэн өр төлбөрийг барагдуулах зорилготой тайлант хугацааны эцсээрх төлөвлөгөөт хөрөнгийн бодит үнэ цэнийг хасаж тодорхойлогдоно. Тогтоосон тэтгэмжийн өр төлбөрийн өнөөгийн үнэ цэнэ нь төлөвлөгдсөн сангийн хөрөнгийн бодит үнэ цэнийг хасаагүй нийт өр төлбөрийн дүнгээр тодорхойлогдоно.

21.12.Ажилтны цалин хөлс, нэмэгдэл, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн бүртгэлийг энэ журмын “Зардал” бүлгээс үзнэ үү.

21.13.Ажилтны богино хугацааны тэтгэмжийг дараах байдлаар бүртгэнэ:

21.13.1.ажилтнуудад төлөхөөр тооцоолсон тэтгэмж, шагнал, урамшууллын дүнгээр зардал, өр төлбөрийг хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Зардлын холбогдох данс

Кредит: Цалингийн өглөг эсхүл Ажилтнуудын тэтгэвэр, тэтгэмжийн өглөг

21.13.2.ажилтнуудад тэтгэмж, шагнал, урамшууллыг олгохоос өмнө хууль тогтоомжийн дагуу холбогдох татвар, шимтгэлийг суутгасан бол:

Дебет: Цалингийн өглөг эсхүл Ажилтнуудын тэтгэвэр, тэтгэмжийн өглөг

Кредит: Холбогдох татвар, шимтгэлийн өглөгийн данс

21.13.3.ажилтнуудад тэтгэмж, шагнал, урамшуулал олгоход:

Дебет: Цалингийн өглөг эсхүл Ажилтнуудын тэтгэвэр, тэтгэмжийн өглөг

Кредит: Холбогдох мөнгөн хөрөнгийн данс

21.14.Хэрэв ажилтнуудад олгох шагнал, урамшуулал, тэтгэвэр, тэтгэмжийг хувьцаа, түүнтэй адилтгах өмчийн хэрэгслээр төлж барагдуулах бол хувьцаанд суурилсан төлбөрөөр бүртгэнэ. Хувьцаанд суурилсан төлбөрийн бүртгэлийг энэ журмын “Санхүүгийн бус өр төлбөр” бүлгээс үзнэ үү.

21.15.Ажилтны урт хугацааны тэтгэмжийг дараах байдлаар бүртгэнэ:

21.15.1.ажилтнуудад олгохоор хүлээгдэж буй тэтгэвэр, тэтгэмж, шагнал, урамшууллын төлбөрийн дүнгээр зардлыг хуримтлуулан өр төлбөрөөр хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Зардлын холбогдох данс - Тэтгэмж, нийгмийн халамж / Ажилтнуудад олгосон нөхөн олговор, хөнгөлөлт (“Цалин хөлс, нэмэгдэл”-ийн данс)

Кредит: Ажилтнуудын тэтгэвэр, тэтгэмжийн өглөг

21.15.2.ирээдүйн төлбөрийн дискаунтчилсан дүнгээс хүүгийн зардал хүлээн зөвшөөрч бүртгэхэд:

Дебет: Хүүгийн зардал

Кредит: Ажилтнуудын тэтгэвэр, тэтгэмжийн өглөг

21.15.3.урт хугацааны тэтгэмжийн сангаас ажилтанд тэтгэмж олгоход:

Дебет: Ажилтнуудын тэтгэвэр, тэтгэмжийн өглөг

Кредит: Холбогдох мөнгөн хөрөнгийн данс

21.16.Хувийн тэтгэврийн сангийн өр төлбөртэй холбоотой ажил гүйлгээг дараах байдлаар бүртгэнэ:

21.16.1.ажилтны ажилласан жил, гүйцэтгэсэн ажил, олгосон цалингийн дүнд үндэслэн тэтгэврийн санг байгуулах болон сангийн өр төлбөрийг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Ажилтнуудтай холбоотой зардал

Кредит: Хувийн тэтгэврийн сангийн өр төлбөр

21.16.2.тэтгэврийн сангийн хөрөнгө буюу төлөвлөгөөт хөрөнгийг тусгаарлан бүртгэхэд:

Дебет: Хувийн тэтгэврийн сангийн хөрөнгө

Кредит: Холбогдох хөрөнгийн данс

Хувийн тэтгэврийн сангийн хөрөнгийг харгалзах өр төлбөрт нэгтгэн цэвэр дүнг гарган, хувийн тэтгэврийн сангийн цэвэр өр төлбөрөөр санхүүгийн тайланд толилуулна.

21.16.3.тэтгэврийн сангийн өр төлбөрийг хүүгийн зардлаар бууруулахад:

Дебет: Хүүгийн зардал

Кредит: Хувийн тэтгэврийн сангийн өр төлбөр

21.16.4.тэтгэврийн сангийн хөрөнгийг хүүгийн орлогоор нэмэгдүүлэхэд:
Дебет: Хувийн тэтгэврийн сангийн хөрөнгө
Кредит: Хүүгийн орлого

Хувийн тэтгэврийн сангийн хөрөнгө, өр төлбөрт хамаарах хүүгийн орлого, зардлыг нэгтгэж, цэвэр дүн гарган тэтгэврийн сангийн үнэлгээнд ашиглан, санхүүгийн тайланд толилуулна.

21.16.5.актуарчийн тооцоололд үндэслэн гаргасан тэтгэврийн сангийн цэвэр өр төлбөрийн зөрүүг актуар олз, гарзаар өөрийн хөрөнгийн дансанд бүртгэнэ:

Хувийн тэтгэврийн сангийн цэвэр өр төлбөрийг нэмэгдүүлэхэд:
Дебет: Актуар гарз – Бусад өөрийн хөрөнгө
Кредит: Хувийн тэтгэврийн сангийн өр төлбөр

Хувийн тэтгэврийн сангийн цэвэр өр төлбөрийг бууруулахад:
Дебет: Хувийн тэтгэврийн сангийн өр төлбөр
Кредит: Актуар олз – Бусад өөрийн хөрөнгө

ХОРИН ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ БУЦАЛТГҮЙ ТУСЛАМЖ

22.1.Засгийн газрын буцалтгүй тусламж гэдэг нь өнгөрсөн болон ирээдүйн хугацаанд дагаж мөрдөх тодорхой нөхцөлтэйгөөр ТЗЭ-д нөөц хэлбэрээр шилжүүлсэн Засгийн газрын туслалцааг хэлнэ. Буцалтгүй тусламжийн хоёр хэлбэр байна:

22.1.1.Хөрөнгийн буцалтгүй тусламж нь шалгуур хангаж буй ТЗЭ урт хугацаат хөрөнгө худалдан авах, барьж байгуулах, бусад хэлбэрээр олж эзэмших үндсэн нөхцөл бүхий буцалтгүй тусламж юм.

22.1.2.Орлогын буцалтгүй тусламж нь хөрөнгийн буцалтгүй тусламжаас бусад хэлбэрийн буцалтгүй тусламж юм.

22.2.Засгийн газрын буцалтгүй тусламжийн холбогдох нөхцөлийг ТЗЭ хангасан бөгөөд уг тусламжийг хүлээн авах хангалттай, ул үндэслэлтэй нотолгоо бүрдсэн үед буцалтгүй тусламжийг хүлээн зөвшөөрнө.

22.3.Буцалтгүй тусламжийг анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үед бодит үнэ цэнийн зөрүүг хойшлогдсон тусламжийн орлогод бүртгэх ба холбогдох нөхцөл биелсэн эсхүл зарцуулалт хийсэн үед орлогоор хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ. Тусламжийн орлогыг хуваарилахдаа үр ашигт хүүгийн арга, шулуун шугамын аргын алийг нь ч ашиглаж болно.

22.4.Хойшлогдсон тусламжийн орлогоор гэж дараагийн тайлант хугацаанд хэрэгжих төсөлтэй холбогдуулан хойшлуулан бүртгээд, зарцуулсан тайлант хугацаанд нь орлогыг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэхийг хэлнэ.

22.4.1.засгийн газар болон бусад зээлдэгчдээс авсан, зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй зээлд багтсан тусламжийн орлогыг буцалтгүй тусламжийн шалгуурыг биелүүлсэн тохиолдолд хойшлуулан бүртгэж, зээлийн хугацаанд орлогоор хүлээн зөвшөөрнө;

22.4.2.хөрөнгөөр өгсөн буцалтгүй тусламжийн хувьд хойшлогдсон тусламжийн орлого нь уг эргэлтийн бус хөрөнгийг олж бэлтгэхтэй холбоотой ба

үүнийг уг биет буюу биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацаанд хойшлуулан бүртгэнэ.

22.5. Дараах нөхцөл хангагдсан тохиолдолд зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй зээлийн эх үүсвэр гэж үзнэ:

22.5.1. засгийн газар, олон улсын санхүүгийн байгууллагаас олгож буй харьцангуй бага хүүтэйгээр олгож буй зээлийн эх үүсвэр;

22.5.2. эх үүсвэрийг зээлдүүлэгчдийн тогтоосон харилцагчдад тусгай нөхцөлөөр хүргэх буюу өөрөөр хэлбэл зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй зээлийн эх үүсвэрийг тодорхой салбар эсхүл харилцагчдад (жижиг дунд аж ахуйн нэгж, бага орлоготой иргэд гэх мэт) зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэйгээр зээлдүүлж байгаа;

22.5.3. зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй зээлийн эх үүсвэрээр зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэйгээр харилцагч зээлдэгчдэд олгож буй зээлийг санхүүжүүлж байгаа бол (тусгай зах зээл);

22.5.4. эх үүсвэр байршуулж буй талтай хийсэн гэрээнд түүний ашиглалтын талаар тодорхой заалтууд орсон байх (өөрөөр хэлбэл, тодорхой харилцагч эсхүл сектор, тогтсон хүүтэйгээр зээлдүүлэх, олгох зээлийн хүүгийн түвшин болон ерөнхий нөхцөл нь хөнгөлөлттэй байх гэх мэт);

22.5.5. зээлийн зарцуулалтыг хянаж, гэрээний заалтууд биелэгдэж байгаа эсэх талаар зээлдүүлэгчдэд мэдээлнэ.

22.6. Тусгай зориулалттай буцалтгүй тусламж нь зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй зээлд хамааралгүй буцалтгүй тусламж бөгөөд ашгийн бус төслийг санхүүжүүлэх зорилгоор Засгийн газар, дотоодын болон олон улсын бусад байгууллагаас эх үүсвэр авсан тохиолдолд уг эх үүсвэрийг урьдчилан тодорхойлж, эдгээр байгууллагатай тохиролцсон зориулалтын дагуу зарцуулах тул үүнийг тусгай зориулалттай гэж үзнэ. Тусгай зориулалттай эх үүсвэрийг аваад зориулалтын дагуу зарцуулах хүртэл өр төлбөр (хойшлогдсон тусламжийн орлого)-өөр бүртгэнэ. Хойшлогдсон тусламжаар бүртгэсэн эх үүсвэрийг тухайн төслийн хүрээнд гарсан зардалтай уялдуулан тайлант хугацаануудад хуваарилж, орлогод бүртгэх буюу өөрөөр хэлбэл төслийн хүрээнд гарсан зардлын дүнгээр тусламжийн орлогыг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

22.7. ТЗЭ нь НББОУС 20-д зааснаар хөрөнгөтэй холбоотой Засгийн газрын буцалтгүй тусламжийг санхүүгийн тайланд хойшлогдсон орлогоор, эсхүл хөрөнгийн үлдэгдэл дүнг тусламжийн дүнгээр бууруулах замаар тус тус харуулж болно. Хойшлогдсон орлогоор бүртгэх үед хойшлогдсон орлогыг хөрөнгийн ашиглалтын хугацаанд системтэйгээр хуваарилан орлогод хүлээн зөвшөөрөх бол харин хоёрдох аргын үед хөрөнгийн дансны үлдэгдлийг бууруулан бүртгэнэ.

Хөнгөлөлттэй зээлийн дансны бичилт

22.8.1. Засгийн газар болон бусад зээлдэгчдээс авсан зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй зээлийн анх хүлээн зөвшөөрөх үеийн бодит үнэ цэнэ ба авсан мөнгөний зөрүүгээр буцалтгүй тусламжийг хэмжиж, бүртгэнэ.

22.8.2. Зээлийг анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн олзыг хойшлуулан бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Кредит: Бусад эх үүсвэр

Кредит: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

22.8.3. Тайлант хугацааны эцэст хүүгийн зардлыг бүртгэхэд:

Дебет: Хүүгийн зардал

Кредит: Бусад эх үүсвэр

22.8.4.Хойшлогдсон тусламжийн орлогыг үр ашигт хүүгийн аргаар хуваарилах ба ингэснээр тайлант хугацааны цэвэр ашиг, алдагдалд үзүүлэх үр нөлөөлөл байхгүй болно. Харин шулуун шугамын аргаар хуваарилах тохиолдолд тусламжийн орлого ба хүүгийн зардал зөрүүтэй гарч, тайлант хугацааны ашигт нөлөөлнө:

Дебет: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

Кредит: Тусламжийн орлого

22.8.5.Хэрэв зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй зээлийн эх үүсвэрийг хувьцаа эзэмшигчдээс татан төвлөрүүлж байгаа тохиолдолд анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн орлогыг бусад өөрийн хөрөнгийн дансанд өмчийн хуваарилалт байдлаар бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Кредит: Бусад эх үүсвэр

Кредит: Өмчийн бусад хэсэг – Бусад

Үйл ажиллагааны зардлыг санхүүжүүлэх буцалтгүй тусламжийн дансны бичилт

22.8.6.Буцалтгүй тусламжийг тогтсон зориулалтаар гэрээнд заасны дагуу зарцуулах ба зарцуулагдаагүй үлдэгдлийг буцааж өгөхдөө дараах байдлаар бүртгэнэ:

22.8.7.Тусламжийн эх үүсвэрийг авахад:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Кредит: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

22.8.8.Эх үүсвэрийг зарцуулахад:

Дебет: Бусад зардал (хандив тусламж ба бусад)

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

22.8.9.Тусламжийн орлогыг хүлээн зөвшөөрч бүртгэхэд:

Дебет: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

Кредит: Тусламжийн орлого

22.8.10.Тусламжийн зарцуулагдаагүй үлдэгдлийг буцааж өгөхөд:

Дебет: Тусламжийн орлого

Кредит: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

22.9.Өөрийн үйл ажиллагааны зардлыг санхүүжүүлэх хэлбэрээр (мэргэжлийн тодорхой үйлчилгээ, тусгай төсөл гэх мэт) эх үүсвэр авсан бол тусламжийг орлогын буцалтгүй тусламж гэж үзэх ба орлогыг анхны удаад хойшлуулан бүртгээд, дараа дараагийн тайлант хугацаанд зарлага гарсан даруйд орлогоор хүлээн зөвшөөрч, санхүүгийн тайланд толилуулна.

22.9.1.эх үүсвэрийг авахад:

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Кредит: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

22.9.2.эх үүсвэрийг зарцуулах үед холбогдох зардалтай уялдуулан тусламжийн орлогыг хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

Кредит: Тусламжийн орлого

Эргэн төлөгдөх нөхцөлгүй буцалтгүй тусламжийн дансны бичилт

22.10.ТЗЭ хөрөнгө олж бэлтгэхтэй холбоотойгоор авсан тусламжийг холбогдох биет ба биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацаанд хойшлуулан бүртгэж, холбогдох хөрөнгийг элэгдүүлэх буюу хорогдуулахтай зэрэгцэн орлогод шилжүүлэн хүлээн зөвшөөрнө.

22.10.1.буцалтгүй тусламж авахад (хөрөнгө худалдан авахаас өмнө):

Дебет: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Кредит: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

22.10.2.эх үүсвэрийг зарцуулахад:

Дебет: Биет ба биет бус хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

22.10.3.хөрөнгийн элэгдэл, хорогдлыг тооцохтой зэрэгцэн хойшлогдсон тусламжийн орлогыг хэрэгжүүлнэ. Энэ бичилтийн үр дүнд хөрөнгийн ашиглалтын хугацаа дуусахад үндсэн хөрөнгө ба хойшлогдсон тусламжийн орлогын дансны үлдэгдэлгүй болно:

Дебет: Хойшлогдсон тусламжийн орлого

Кредит: Тусламжийн орлого

ХОРИН ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ НӨӨЦ БА БОЛЗОШГҮЙ ӨР ТӨЛБӨР

23.1.Нөөц нь төлөх цаг хугацаа болон дүн тодорхой бус өр төлбөр юм.

23.2.Болзошгүй өр төлбөр нь өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд үүссэн, төлөх дүн мэдэгдэхгүй байгаа эсхүл төлөх магадлал багатай үүрэг юм.

23.3.ТЗЭ нь өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд хуулиар хүлээсэн болон гэрээний бус одоогийн үүрэгтэй, дүнг нь найдвартай тооцох боломжтой бөгөөд уг үүргийг барагдуулахад хөрөнгө зарцуулах магадлалтай үед нөөцийг хүлээн зөвшөөрнө.

23.4.Хэрэв дээрх нөхцөл хангагдахгүй бол нөөц хүлээн зөвшөөрөхгүй, болзошгүй өр төлбөр гэж тодруулах бөгөөд болзошгүй өр төлбөрийг санхүүгийн тайланд тусгахдаа дараах зүйлсийг харгалзана:

23.4.1.бүх болзошгүй өр төлбөрийг тэнцлийн гадуур бүртгэж, тайлагнана;

23.4.2.бусдад хохирол учруулсны улмаас шүүхэд дуудагдаж байгаатай холбоотойгоор гарч болзошгүй зардлын дүнг тодруулах ба мөнгөн гүйлгээг тооцоолох боломжтой боловч төлөх магадлалгүй бол нөөцийг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэхгүй, харин болзошгүй өр төлбөр гэж үзнэ;

23.4.3.янз бүрийн зорилгоор баталгаа гаргасан тохиолдолд тайлангийн өдрөөр хүчин төгөлдөр буй баталгааг болзошгүй өр төлбөр гэж үзнэ. Баталгаатай холбогдуулан ТЗЭ-ид төлбөрийн нэхэмжлэл ирэхгүй боловч төлбөр төлж болзошгүй эрсдэл үүснэ.;

23.4.5.зээлд хамаарах үүргийг мөн болзошгүй өр төлбөр гэж үзнэ. Харилцагчидтайгаа зээл олгох гэрээ байгуулсан боловч уг гэрээний дагуу хараахан зээл олгоогүй тохиолдолд хүлээсэн үүргийн дагуу мөнгийг шилжүүлэхэд бэлэн байна.

23.5.ТЗЭ ямар нэг байдлаар алдагдалтай гэрээ байгуулсан бол тус гэрээний дагуу үүссэн одоогийн үүрэг хариуцлагыг нөөцөөр хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ. Алдагдалтай гэрээ нь гэрээний дагуу хүлээсэн үүргээ биелүүлэхэд гарах зайлсхийх боломжгүй зардал нь гэрээний дагуу хүртэх эдийн засгийн өгөөжөөс давах нөхцөлтэй хийгдсэн гэрээг хэлнэ. Уг гэрээнд заасан зайлсхийх боломжгүй зардалд гэрээг цуцлах хамгийн бага цэвэр зардал буюу энэ нь тус гэрээг биелүүлэхэд үүсэх зардлаас бага байх бөгөөд үүнд гэрээг биелүүлэхгүй байснаар бий болсон нөхөн олговор, торгууль багтана.

23.6.Хэрэв ТЗЭ-ийн тасралтгүй үйл ажиллагаа алдагдсан буюу ТЗЭ-д бүтцийн өөрчлөлт хийгдсэн бол түүнээс үүсэх шууд зарлагыг агуулсан бүтцийн өөрчлөлтийн нөөц байгуулж, ашиглана.

23.7.Хуульч болон бусад шинжээчид шүүхийн шийдвэрээр төлбөр барагдуулах магадлалтай гэж таамагласан бол хуулийн байгууллагаар шийдэгдэж байгаа зүйлсэд зориулсан нөөцийг байгуулж, ашиглана.

23.8.Зээлтэй холбоотой хүлээсэн үүрэгт байгуулсан нөөц гэж санхүүгийн хүндрэлд орсон зээлдэгчийн зээлийн нөхцөлийг хөнгөвчлөхийн тулд гаргасан санхүүгийн баталгаа, бусад хүлээсэн үүрэгтэй холбоотой үүсэх зардалд зориулсан өр төлбөрийг ойлгоно. Зээлд хамаарах үүрэг үүссэн тайлагналын өдрөөр уг үүрэгтэй холбоотой зээлийн эрсдэл үүсдэггүй тул НББОУС 37 ба СТОУС 9-д заасан хүлээн зөвшөөрөлтийн шалгуур хангагдсан нөхцөлд зээлд хамаарах үүрэгт зориулсан нөөцийг дараах хоёр шалгуур зэрэг хангасан үед хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ:

23.8.1.гэрээний нөхцөлийн дагуу эх үүсвэрийг зарцуулах магадлал тайлагналын өдөр өндөр байгаа (жишээлбэл, нээсэн зээлийн шугамыг ашиглаж зээл олгох, санхүүгийн баталгааны гэрээний дагуу төлбөр хийгдэх)

23.8.2.тайлагналын өдрөөр үнэ цэнэ буурсан буюу гэрээний дагуу зээлдэгч(эрх эзэмшигч)-д урьдчилан олгосон хөрөнгөө бүрэн нөхөж авах боломжгүй гэх бодитой нотолгоо байгаа.

23.9.Нөөцөөр хүлээн зөвшөөрсөн дүн нь тайлангийн өдрөөр уг одоогийн үүргийг барагдуулахад шаардлагатай зарлагын хамгийн сайн тооцоолол байна. Хамгийн сайн тооцооллыг хийхийн тулд олон үйл явдал, нөхцөлд байнга тохиолддог эрсдэл, тодорхойгүй байдлыг харгалзаж үзэхийн зэрэгцээ мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ материаллаг нөлөөтэй бол үүрэг хариуцлагын төлбөрийг барагдуулахад шаардагдах хүлээгдэж буй зардлын өнөөгийн үнэ цэнийг тооцно.

23.10.Нөөцийн дүнг тайлангийн өдрөөр нягтлах бөгөөд хамгийн сайн тооцооллыг тусгаж, тохируулна.

23.11.Нөөцийг байгуулах болон нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Зардлын холбогдох данс

Кредит: Нөөцийн холбогдох данс

23.12.Нөөцийг тодорхой зарлагад зориулж ашиглах буюу анх нөөц гэж хүлээн зөвшөөрөхөд хүргэсэн тэр зорилгоор ашиглана. Нөөцийг зориулалтын дагуу зарцуулахад:

Дебет: Нөөцийн холбогдох данс

Кредит: Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө

23.13.Үүргийг барагдуулахад шаардагдах эдийн засгийн өгөөж бүхий хөрөнгийг зарцуулах магадлал бага бол нөөцийн дүнг буцаана. Нөөцийн буцаалтыг бүртгэхэд:
Дебет: Нөөцийн холбогдох данс
Кредит: Зардлын холбогдох данс эсхүл бусад орлого

ХОРИН ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ

24.1.Хөрөнгөөс нийт өр төлбөрийг хасаад үлдсэн хэсгийг өмч (өөрийн хөрөнгө) гэнэ.

24.2.Өмч нь хувь нийлүүлсэн хөрөнгө, нэмж төлөгдсөн капитал, халаасны хувьцаа, хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл, хуримтлагдсан ашиг, алдагдал, бусад өөрийн хөрөнгөөс бүрдэнэ.

Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө

24.3.Хувьцаа эзэмшигчид ТЗЭ-ийн дүрэмд заасны дагуу хөрөнгө оруулна. ТЗЭ-г нээлттэй хэлбэрээр зохион байгуулсан тохиолдолд үнэт цаас гаргаж нийтэд санал болгох, худалдах ажиллагаа нь Монгол Улсын “Үнэт цаасны зах зээлийн тухай” хууль, холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хийгдэх ба нягтлан бодох бүртгэлийг СТОУС, Монгол Улсад мөрдөгдөж буй холбогдох хууль, тогтоомж болон энэхүү зааврын дагуу гүйцэтгэнэ. Хувьцаа нь ТЗЭ-ийн дүрмээр тогтоосон нэрлэсэн үнэтэй байна.

24.4.Хувьцаа нь энгийн хувьцаа ба давуу эрхийн хувьцаа гэсэн хоёр төрөлтэй байна.

24.5.Давуу эрхийн хувьцаа нь бусад төрлийн хувьцаа, ялангуяа энгийн хувьцаатай холбоотой зарим нэг давуу эрхийг агуулсан хувьцаа юм. Давуу эрхийн хувьцааны нөхцөлөөс шалтгаалан өмч, эсхүл өр төлбөрөөр бүртгэж, тайлагнана.

24.6.ТЗЭ нь хувьцаа эзэмшигчдийн оруулсан хөрөнгийг буцаах үүрэг хүлээхгүй ба ногдол ашгийг төлөхөөс татгалзах эрхтэй тохиолдолд энэхүү давуу эрхтэй хувьцааг өөрийн хөрөнгөөр ангилна. Хэрэв давуу эрхийн хувьцааг эргүүлэн төлөх буюу ногдол ашгийг заавал төлөх үүрэгтэй бол тухайн хувьцааг санхүүгийн өр төлбөр гэж үзнэ. Эдгээр шалгуур нь бусад санхүүгийн хэрэгсэл буюу тухайлбал хоёрдогч өглөгт мөн хамаарна.

24.7.ТЗЭ-ийн удирдлагын эрх бүхий этгээдийн шийдвэр, Санхүүгийн зохицуулах хорооны зөвшөөрлийг үндэслэн хувьцаагаа нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кредит: Энгийн хувьцаа эсхүл Давуу эрхийн хувьцаа

24.8.Давуу эрхийн хувьцааны хувьд өрийн ба өмчийн хэрэгслийг ангилахдаа гэрээний нөхцөлийг нэг бүрчлэн харгалзан үзнэ.

24.8.1.давуу эрхийн хувьцааг өмч (өөрийн хөрөнгө) гэж тодорхойлсон тохиолдолд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс (худалдсан үнээр)

Кредит: Давуу эрхийн хувьцаа-өөрийн хөрөнгө (нэрлэсэн үнээр)

Кредит: Нэмж төлөгдсөн капитал (зөрүүгээр)

24.8.2. давуу эрхийн хувьцааг өр төлбөр гэж тодорхойлсон тохиолдолд:
Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс (худалдсан үнээр)
Кредит: Давуу эрхийн хувьцаа (өр төлбөр) [худалдсан үнээр
буюу бодит үнэ цэнээр]

24.8.3. зарим тохиолдолд өр төлбөрөөр бүртгэсэн давуу эрхийн хувьцаанд өмчийн буюу энгийн хувьцаанд хөрвүүлэх шинж агуулагдсан байдаг. Энэ тохиолдолд давуу эрхийн хувьцааг өр төлбөр, өөрийн хөрөнгөнд салгаж бүртгэн, тайлагнана.

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Давуу эрхийн хувьцаа (өр төлбөр)
Кредит: Давуу эрхийн хувьцаа (өөрийн хөрөнгө)

Нэмж төлөгдсөн капитал

24.9. Нэмж төлөгдсөн капитал нь хувьцааны нэрлэсэн үнээс илүү төлөгдсөн дүнг бүртгэдэг, хувьцааны урамшууллыг илэрхийлсэн данс юм. Энэ нь халаасны хувьцаа, хувьцаа эргэлтээс гаргалттай холбоотой зарим ажил гүйлгээгээр өсөж, буурна. Хувьцааг нэрлэсэн үнээс илүү үнээр гаргахад:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс (худалдсан үнээр)
Кредит: Энгийн хувьцаа (нэрлэсэн үнээр)
Кредит: Нэмж төлөгдсөн капитал (үнийн зөрүүгээр)

Халаасны хувьцаа

24.10. Өөрийн хувьцаагаа эргүүлэн худалдаж авсан бол халаасны хувьцаа гэж үзэх ба халаасны хувьцааны дүнгээр өөрийн хөрөнгө буурна:

24.10.1. ТЗЭ өөрийн өмчийн хэрэгслийг худалдан авах, худалдах, шинээр гаргах, эргэлтээс гаргах зэрэг тохиолдолд ямар нэгэн орлого, зардал бүртгэхгүй.

24.10.2. өөрийн өмчийн хэрэгслээ худалдан авах, худалдахтай холбоотой төлсөн буюу төлөгдсөн мөнгийг өөрийн хөрөнгөнд бүртгэнэ.

24.10.3. хувьцааны арилжаатай холбоотой зардлыг бүртгэхдээ өөрийн хөрөнгийг бууруулж, халаасны хувьцааг худалдан авахтай шууд холбоотой зардлыг өөрийн хөрөнгөнд бүртгэн, өмчийн өөрчлөлтийн тайланд харуулна.

24.1. Халаасны хувьцааг өртгийн ба нэрлэсэн үнийн аргаар бүртгэнэ.

24.12. Нэрлэсэн үнийн аргын үед халаасны хувьцааг хувьцааны нэрлэсэн үнээр бүртгэнэ:

24.12.1. хувьцаагаа эргүүлэн худалдан авахад:
Дебет: Халаасны хувьцаа (нэрлэсэн үнээр)
Дебет эсхүл Кредит: Нэмж төлөгдсөн капитал (үнийн зөрүүгээр)
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс (төлсөн дүнгээр)

24.12.2. хэрэв халаасны хувьцааг эргүүлэн худалдаж, эргэлтэд гаргасан бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс (авсан дүнгээр)
Дебет эсхүл Кредит: Нэмж төлөгдсөн капитал (үнийн зөрүүгээр)

Кредит: Халаасны хувьцаа (нэрлэсэн үнээр)

24.13.Халаасны хувьцааг бүртгэх өртгийн аргын үед халаасны хувьцааг худалдан авсан өртгөөр үнэлж бүртгэнэ:

24.13.1.хувьцаагаа эргүүлэн худалдан авахад:

Дебет: Халаасны хувьцаа (өртгөөр)

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс (өртгөөр)

24.13.2.хэрэв халаасны хувьцааг эргүүлэн худалдаж, эргэлтэд гаргасан бол:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс (авсан дүнгээр)

Дебет эсхүл Кредит: Нэмж төлөгдсөн капитал (зөрүүгээр)

Кредит: Халаасны хувьцаа (өртгөөр)

24.14.Халаасны хувьцаатай холбоотой ажил гүйлгээг бүртгэх үед нэмж төлөгдсөн капитал дансны үлдэгдэл хүрэлцэхгүй тохиолдолд нэмж төлөгдсөн капитал дансыг хаасны дараа уг нэмж төлөгдсөн капитал дансны Дебет талд бичигдэх дүнг хуримтлагдсан ашиг дансанд бүртгэнэ.

24.15.Үндсэн хөрөнгө ба биет бус хөрөнгийг дахин үнэлгээний загвараар бүртгэсэн тохиолдолд хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг бүртгэнэ.

24.16.Хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийн бүртгэлийг энэ журмын “Үндсэн хөрөнгө” бүлгээс үзнэ үү.

24.17.Хуримтлагдсан ашгийг нэмэгдүүлэх эсхүл бууруулах дараах тохиолдол байна:

Хуримтлагдсан ашгийг нэмэгдүүлэх буюу уг дансны кредитэд бүртгэх үзүүлэлт:

а. Тайлант үеийн цэвэр ашиг

б. Өмнөх үеийн залруулга, нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт

в. Дахин үнэлгээний бууралт (хэрэгжсэн хэсэг)

г. Өөрийн хөрөнгийн сан, нөөцийн дансыг хаах буцаалт

Хуримтлагдсан ашгийг бууруулах буюу уг дансны Дебетэд бүртгэх үзүүлэлт:

а. Тайлант үеийн цэвэр алдагдал

б. Өмнөх үеийн залруулга ба нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт

в. Ногдол ашиг хуваарилалт

г. Халаасны хувьцааны гүйлгээ

24.18.Тайлант хугацааны эцэст орлого, зардлын дансны хаалтын гүйлгээг хийж, тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдлыг тодорхойлох ба уг дансны үлдэгдлийг хуримтлагдсан ашиг дансанд хаана.

24.18.1.орлогын дансыг хаахад:

Дебет: Орлогын данс

Кредит: Тайлант үеийн ашиг/алдагдал

24.18.2.зардлын дансыг хаахад:

Дебет: Тайлант үеийн ашиг/алдагдал

Кредит: Зардлын данс

24.18.3.тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдлыг тодорхойлоход:

Тайлант хугацаанд ашигтай ажилласан бол цэвэр ашгийн дүнгээр хаалтын бичилт хийнэ:

Дебет: Тайлант үеийн ашиг
Кредит: Хуримтлагдсан ашиг

24.18.4.тайлант хугацаанд алдагдалтай ажилласан бол цэвэр алдагдлын дүнгээр хаалтын бичилт хийнэ:

Дебет: Хуримтлагдсан ашиг
Кредит: Тайлант үеийн алдагдал

24.19.Тайлант жилийн ашгийн хуваарилалтыг дараах байдлаар бүртгэнэ:

24.19.1.ногдол ашиг хуваарилахаар зарлахад:
Дебет: Өмнөх жилийн хуримтлагдсан ашиг
Кредит: Ногдол ашгийн өглөг

24.19.2.ногдол ашгийг олгоход:
Дебет: Ногдол ашгийн өглөг
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

24.19.3.тайлант хугацааны цэвэр ашгаас нөөцийн сан, бусад тусгай зориулалтын санд хөрөнгө хуваарилахаар шийдвэрлэсэн бол:

Дебет: Өмнөх үеийн хуримтлагдсан ашиг
Кредит: Сангийн холбогдох данс

ХОРИН ТАВДУГААР БҮЛЭГ ӨМЧИЙН БУСАД ХЭСЭГ

25.1.Өмчийн бусад хэсэг (бусад өөрийн хөрөнгө) нь нөөцийн сан, гадаад валютын хөрвүүлэлтийн нөөц, эрсдэлийн сангийн нөөц, нийгмийн хөгжлийн сан, хувьцаанд хөрвөх үнэт цаас, хувьцаанд хөрвөх эх үүсвэр, бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан, хейжийн хэрэгслийн дахин үнэлгээний сан зэргээс бүрдэнэ.

Тусгай зориулалттай сан

25.2.ТЗЭ нь харилцагч, үйлчлүүлэгчтэй холбоотой үүсэх зардалд зарцуулах зорилгоор хууль тогтоомж, бусад эрх зүйн баримт бичигт шаардсаны дагуу тусгай зориулалттай сан байгуулж болно. Мөн тусгай зориулалттай санг хувьцаа эзэмшигчид болон эрх бүхий бусад этгээдийн шийдвэрээр хуримтлагдсан ашгаас байгуулж болно.

25.3.Тусгай зориулалттай сангаас ногдол ашиг хуваарилахгүй. Түүнчлэн хуримтлагдсан ашиг хүрэлцэхгүй эсхүл алдагдлыг хуримтлуулсан тохиолдолд тусгай зориулалттай сан байгуулж болохгүй. Тусгай зориулалттай санг хуримтлагдсан ашгаас байгуулах тул зардал хүлээн зөвшөөрөхгүй.

25.3.1.тусгай зориулалттай санг байгуулахад:
Дебет: Өмнөх үеийн хуримтлагдсан ашиг
Кредит: Сангийн холбогдох данс

25.3.2.тусгай зориулалтын сангаас зориулалтын дагуу хөрөнгө зарцуулахад:
Дебет: Сангийн холбогдох данс

Кредит: Холбогдох хөрөнгийн данс

25.3.3.тусгай зориулалтын санг буцаахад:

Дебет: Сангийн холбогдох данс

Кредит: Өмнөх үеийн хуримтлагдсан ашиг

25.4.Санхүүгийн хөрөнгөнд холбогдох активын ангиллын журмаар тооцоолсон эрсдэлийн сангийн дүн нь СТОУС-ын дагуу байгуулах эрсдэлийн сангаас өндөр гарвал эдгээрийн зөрүүг эрсдэлийн сангийн нөөцөд бүртгэнэ. Эрсдэлийн сангийн нөөцийн бүртгэлийг энэ журмын “Зээл” бүлгээс үзнэ үү.

25.4.1.эрсдэлийн сангийн нөөцийг хуримтлагдсан ашгаас байгуулахад:

Дебет: Хуримтлагдсан ашиг

Кредит: Эрсдэлийн сангийн нөөц

25.4.2.эрсдэлийн сангийн нөөцийг бууруулах эсхүл буцаах үед:

Дебет: Эрсдэлийн сангийн нөөц

Кредит: Хуримтлагдсан ашиг

25.5.Нийгмийн хөгжлийн санг холбогдох хууль, тогтоомж, журмын дагуу олгохоор хүлээсэн ТЗЭ-ийн үүрэг эсхүл үүсмэл үүргийг ойлгоно. Нийгмийн хөгжлийн санг удирдлагын тушаал, шийдвэрээр эсхүл тухайн тайлант хугацаанд хүчин төгөлдөр үйлчилж буй гэрээний болон гэрээний бус үүргийн дагуу хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

25.5.1.нийгмийн хөгжлийн санг удирдлагын шийдвэрээр жил бүр байгуулна. Нийгмийн хөгжлийн санг тайлант хуримтлагдсан ашгаас хуваарилан байгуулж, өөрийн хөрөнгийн дансанд бүртгэж болно:

Дебет: Хуримтлагдсан ашиг

Кредит: Нийгмийн хөгжлийн сан (Өөрийн хөрөнгө)

25.5.2.нийгмийн хөгжлийн сангаас зориулалтын дагуу хөрөнгө зарцуулахад:

Дебет: Нийгмийн хөгжлийн сан

Кредит: Холбогдох хөрөнгийн данс

25.5.3.нийгмийн хөгжлийн санд хуваарилсан өөрийн хөрөнгийн санг буцаахад:

Дебет: Нийгмийн хөгжлийн сан (өөрийн хөрөнгө)

Кредит: Хуримтлагдсан ашиг

25.6.Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн нөөц нь ТЗЭ-ийн бүртгэлийн валют нь толилуулгын валютаас зөрүүтэй үед санхүүгийн тайлангийн хөрвүүлэлтээс үүссэн ханшийн зөрүүг харуулна.

25.7.Санхүүгийн хэрэгсэл нь өр төлбөр ба өмчийн бүрэлдэхүүн хэсгийн аль алиныг агуулж байвал нийлмэл санхүүгийн хэрэгсэл болно. Тухайлбал, хувьцаанд хөрвөх үнэт цаас, хувьцаанд хөрвөх эх үүсвэр. Нийлмэл санхүүгийн хэрэгслийг өр төлбөр ба өөрийн хөрөнгөөр салгаж, бүртгэнэ. Хөрвөх өр төлбөрийн бүртгэлийг энэ журмын “Санхүүгийн өр төлбөр” бүлэгт заасныг үзнэ үү.

Хувьцаанд суурилсан төлбөр

25.8.ТЗЭ нь ажилтнууддаа хувьцаа, түүнтэй адилтгах өмчийн хэрэгслээр эсхүл түүнд суурилсан мөнгөн төлбөрөөр шагнал, урамшуулал олгох, гуравдагч этгээдэд төлбөр тооцоо барагдуулахыг хувьцаанд суурилсан төлбөр гэнэ.

25.9.Хувьцаанд суурилсан төлбөр нь өмчөөр барагдуулах, мөнгөөр барагдуулах, мөнгөөр эсхүл өмчийн хэрэгсэл гарган барагдуулах сонголт олгож байгаа холимог төлбөр гурван төрөлтэй байна.

25.10.Хувьцаанд суурилсан төлбөрийг бүртгэхдээ СТОУС 2-д заасан шинжилгээг гүйцэтгэнэ.

25.11.Өмчөөр барагдуулах төлбөр гэж ТЗЭ хувьцааны төлбөрт бараа, ажил, үйлчилгээ авсан эсхүл бараа, ажил, үйлчилгээг худалдан авахдаа үнийг нь мөнгөөр бус хувьцаагаар төлөхийг хэлнэ. Хүлээн авсан бараа, ажил, үйлчилгээний бодит үнэ цэнэ, хэрэв үүнийг найдвартай тодорхойлох боломжгүй бол олгох өмчийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнийн тухайн тайлант хугацаанд хуваарилагдсан хэсгийн дүнгээр өөрийн хөрөнгийг бүртгэнэ. Ажилтнуудтай холбоотой хувьцаанд суурилсан төлбөрийн хувьд холбогдох зардлын дансыг ашиглана. Гуравдагч талын хувьд хөрөнгө худалдан авахын тулд хувьцаа гаргасан бол хөрөнгийн дансанд (тухайлбал, үндсэн хөрөнгө) бүртгэнэ. Бэлтгэн нийлүүлэгч үйлчилгээ үзүүлсэн тохиолдолд зардалд бүртгэнэ:

Дебет: Зардлын холбогдох данс эсхүл Хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Өмчийн бусад хэсэг (өөрийн хөрөнгө) - Хувьцааны опцион

25.12.Мөнгөөр барагдуулах төлбөр гэж хүлээн авсан бараа, ажил, үйлчилгээний төлбөрийг хувьцааны үнэнд суурилан тогтоох боловч эцэстээ мөнгөөр төлөхийг хэлнэ.

25.12.1.мөнгөөр барагдуулах төлбөрийн хувьд өр төлбөр хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Зардлын холбогдох данс эсхүл Хөрөнгийн холбогдох данс
Кредит: Мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опцион

25.12.2.мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опционы өр төлбөрийг тайлагналын хугацааны эцэст бодит үнэ цэнээр үнэлж, уг үнэлгээгээр үүссэн зөрүүг тухайн тайлант хугацааны орлого, зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

Өр төлбөрийн үнэлгээг нэмэгдүүлэхэд:

Дебет: Үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз
Кредит: Мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опцион

Өр төлбөрийн үнэлгээг бууруулахад:

Дебет: Мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опцион
Кредит: Үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

25.12.3.төлбөрийг мөнгөөр барагдуулахад:

Дебет: Мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опцион
Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

25.13.Хувьцаанд суурилан төлбөрийг өмчөөр эсхүл мөнгөөр барагдуулах сонголттой нөхцөлд үүнийг мөнгөөр барагдуулах хувьцаанд суурилсан төлбөрийн нэгэн адил бүртгэх ба өр төлбөр үүсгэн, бүртгэнэ.

25.14.Санхүүгийн хэрэгслийн үнэлгээг бусад дэлгэрэнгүй орлогод бүртгэх үед бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан, хейжийн үнэлгээний өөрчлөлтийг бүртгэх үед хейжийн хэрэгслийн дахин үнэлгээний сан дансыг ашиглах ба эдгээрийн бүртгэлийг энэ журмын “Хөрөнгө оруулалт”, “Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр” бүлгүүдээс үзнэ үү.

ХОРИН ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ ОРЛОГО

26.1.Орлогод орлого болон олз багтана.

26.1.1.Орлого гэж өмч эзэмшигчдээс оруулсан хувь оролцоотой холбоотойгоос бусад байдлаар өмчийг нэмэгдүүлэх үр дүн бүхий хөрөнгийн орлогын гүйлгээ буюу сайжруулалт, эсхүл өр төлбөрийн бууралт хэлбэрээр тухайн тайлант үед үүссэн эдийн засгийн үр өгөөжийн өсөлт юм.

26.1.2.Олз гэж үйл ажиллагааны явцад үүсэж болох, орлогын тодорхойлолтод нийцэх бусад зүйлсийг ойлгоно. Тухайлбал, олзонд эргэлтийн бус хөрөнгийг данснаас хасах үеийн олз, хэрэгжсэн ба хэрэгжээгүй олз (гадаад валютын, үнэт цаасны үнэлгээний ба арилжааны гэх мэт) багтана.

26.1.3.Хүүгийн орлого нь тодорхой гэрээний үндсэн дээр зээлдэгчдэд олгосон зээл, бусад банк санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгөн хөрөнгийг ашиглуулсны төлөө авч буй төлбөр юм.

26.2.Хөрөнгийн өсөлт эсхүл өр төлбөрийн бууралттай холбоотой ирээдүйн эдийн засгийн үр өгөөжийн нэмэгдэлт үүссэн бөгөөд түүнийг найдвартай хэмжиж чадах тохиолдолд орлогын тайланд орлогыг хүлээн зөвшөөрнө.

26.3.Орлогыг хүлээн авсан мөнгө эсхүл үүссэн авлагын бодит үнэ цэнээр үнэлнэ.

26.4.Хүүгийн орлогыг үр ашигт хүүгийн түвшинг ашиглан тооцож, үнэлнэ. Гэрээний дагуу нэмэлт төлбөр, хойшлогдсон орлого, зардал гараагүй нөхцөлд хүүгийн орлогыг гэрээнд заасан нэрлэсэн хүүгийн хувь хэмжээгээр тооцож, үнэлнэ. Хямдруулалт, урамшуулал, хойшлуулсан орлого, зардлыг холбогдох санхүүгийн хэрэгслийн хугацаанд үр ашигт хүүгийн аргаар хуваарилж, бүртгэнэ.

26.5.Орлогод хүүгийн орлого, арилжааны орлого, үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, хураамж, шимтгэлийн орлого, бусад орлого, олз хамрагдана.

26.6.Хүүгийн орлогыг өдөр бүр тооцоолж, хуримтлуулахад:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

Кредит: Хүүгийн орлого

26.7.Гадаад валют, үнэт цаас гэх мэт санхүүгийн хэрэгслийг худалдан борлуулахад худалдсан өдрийн дансны үлдэгдэл ба борлуулсан үнийн зөрүүг арилжааны орлого, зардалд бүртгэнэ. Арилжааны орлого, зардлын бүртгэлийг энэ журмын санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн холбогдох бүлгүүдэд тусгасан.

26.8.Гадаад валютын ханш өөрчлөгдөх тухай бүрд гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн мөнгөн зүйлсийн хөрөнгө, өр төлбөрийн дансны үнэд тохируулга хийх ба үүссэн зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар бүртгэнэ. Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгийг худалдаж, өр төлбөрийг барагдуулах үед ханшийн зөрүүний хэрэгжээгүй орлого, зардлыг хэрэгжсэн орлого, зардалд шилжүүлэн бүртгэнэ.

26.8.1.хөрөнгийн хувьд гадаад валютын ханш өсөхөд:

Дебет: Гадаад валютаар илэрхийлэгдэх хөрөнгө

Кредит: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз

26.8.2.өр төлбөрийн хувьд гадаад валютын ханш буурахад:

Дебет: Гадаад валютаар илэрхийлэгдэх өр төлбөр

Кредит: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз

26.9.Бодит үнэ цэнээр үнэлж, толилуулах хөрөнгө, өр төлбөрийн үнэлгээний өсөлт, бууралтыг үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзаар бүртгэнэ. Үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзыг хооронд нь хааж, цэвэр дүнгээр санхүүгийн тайланд орлого эсхүл зардлаар толилуулна.

26.9.1.хөрөнгийн хувьд бодит үнэ цэнэ өсөхөд:

Дебет: Холбогдох хөрөнгийн данс

Кредит: Үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

26.9.2.өр төлбөрийн хувьд бодит үнэ цэнэ буурахад:

Дебет: Холбогдох өр төлбөрийн данс

Кредит: Үнэлгээний өөрчлөлтийн олз

26.10.Санхүүгийн үйлчилгээний шимтгэлийн орлогын бүртгэл нь түүний зориулалт, холбогдох санхүүгийн хэрэгслийн бүртгэлийн суурь зэргээс шалтгаалан тодорхойлогдоно. Санхүүгийн үйлчилгээний шимтгэл нь уг ажил үйлчилгээний онцлог шинж, мөн чанарыг агуулахгүй байх тохиолдол гарч болно. Иймээс санхүүгийн хэрэгслийн үр ашигт хүүгийн аргаар тооцсон шимтгэл, үйлчилгээний шимтгэл, тодорхой үйлчилгээ үзүүлсний төлөө авсан хураамж зэргийг ялгаатай авч үзнэ.

26.11.Дараах шимтгэлийг хойшлуулан бүртгэж, үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулна:

26.11.1.санхүүгийн хөрөнгийг анх гаргах, эсхүл худалдан авахтай холбоотойгоор төлөгдсөн шимтгэл: Ийм шимтгэлд зээлдэгчийн санхүүгийн байдлыг үнэлэх, баталгаа, барьцаа хөрөнгө, үнэт цаасны хэлцлийг үнэлж, бүртгэх, санхүүгийн хэрэгслийн нөхцөлийг харилцан тохиролцох, холбогдох баримтыг бүрдүүлж, боловсруулах, арилжааг хаах зэрэг үйл ажиллагаанд хамаарах хураамж багтана. Ийм шимтгэл болон холбогдох арилжааны зардал нь санхүүгийн хэрэгслийг бий болгох үйл ажиллагаанд хамаарах ба үүнийг хойшлуулан бүртгэж, үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулна;

26.11.2.зээлд хамаарах үүрэг хүлээсэн үед зээл олгохтой холбогдуулан төлөгдсөн шимтгэл: Зээлийн тусгай хэлцэл байгуулж, үүнтэй холбоотой зээлд хамаарах үүрэг нь болзошгүй үүрэгтэй холбоотойгоор төлөгдсөн шимтгэлийг холбогдох арилжааны зардлын хамт санхүүгийн хэрэгслийг бий болгох үйл ажиллагаанд хамаатай гэж үзэх ба эдгээрийг хойшлуулан бүртгэж, үр ашигт хүүгийн

аргаар хорогдуулна. Хэрэв ТЗЭ зээл олгоогүй байхад уг үүргийн хугацаа дууссан бол хугацаа дууссан өдрөөр шимтгэлийг орлогод бүртгэнэ;

26.11.3.хорогдуулсан өртгөөр хэмжсэн санхүүгийн өр төлбөрийг гаргах үед төлөгдсөн шимтгэл: Ийм шимтгэл нь санхүүгийн хэрэгслийг бий болгох үйл ажиллагаанд хамаарах орлого юм. Үүнийг холбогдох арилжааны зардлын хамт санхүүгийн хэрэгслийг анх удаад хүлээн зөвшөөрөх үеийн дансны дүнд оруулан тооцох ба эдгээрийг хойшлуулан бүртгэж, үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулна.

26.12.Үйлчилгээний дараах шимтгэлийг тайлант үеийн орлогоор бүртгэнэ:

26.12.1.зээлийн үйлчилгээний шимтгэл: Зээлтэй холбоотой үйлчилгээ үзүүлэх үед төлөгдсөн шимтгэлийг үйлчилгээг үзүүлсэн даруйд орлогоор бүртгэнэ;

26.12.2.зээл олгоход хамаарах болзошгүй үүргийн шимтгэл: Зээлийн тусгай хэлцэл байгуулж, үүнтэй холбоотой зээлд хамаарах үүрэг нь болзошгүй үүрэгтэй холбоотойгоор төлөгдсөн шимтгэлийг болзошгүй үүрэг хүлээх хугацаанд орлогоор хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ;

26.12.3.хөрөнгө оруулалтын удирдлагын шимтгэл: Хөрөнгө оруулалтыг удирдахтай холбоотойгоор төлөгдсөн шимтгэлийг үйлчилгээ үзүүлсний дараа орлогоор бүртгэнэ.

26.13.Холбогдох үйлдлийг хэрэгжүүлж, гүйцэтгэсний дараа шимтгэлийг орлогоор бүртгэнэ:

26.13.1.харилцагчид хувьцаа хуваарилах шимтгэл: Хувьцааг хуваарилсны дараа уг шимтгэлийг орлогоор бүртгэнэ;

26.13.2.зээлдэгч, хөрөнгө оруулагчдын хооронд зээлийн хэлцэл хийхтэй холбоотой төлбөр тооцооны шимтгэл: Зээлийн хэлцэл хийгдсэний дараа уг шимтгэлийг орлогоор бүртгэнэ. Зээлдэгчийн хувьд шимтгэлийг дээрхтэй адил ангилж, бүртгэнэ. Өөрөөр хэлбэл ТЗЭ зээлдэгч болсон тохиолдолд дээр заасны дагуу шимтгэлийг хойшлуулах эсэх болон ямар сууриар хойшлуулахыг тогтооно. Зарим нөхцөлд төлсөн төлбөр (зээл олгох болон бусад санхүүгийн хөрөнгийг гаргахад төлсөн) болон авсан шимтгэлийг (санхүүгийн өр төлбөрийг татан төвлөрүүлэхэд төлөгдсөн) санхүүгийн хэрэгслийн бодит үнэ цэнэд оруулж тооцохгүй. Энэ нь хүүгүй эсхүл зах зээлийн хүүгээс ялгаатай хүүтэй зээл олгоход тохиолддог. Татан төвлөрүүлсэн зээлийн болон бусад эх үүсвэртэй холбоотойгоор дээрх нөхцөл байдал үүсэж болно. Энэ тохиолдолд бодит үнэ цэнэ нь төлсөн буюу авсан мөнгөн дүнтэй тэнцэхгүй бөгөөд тусгай нөхцөл хангагдаагүй тохиолдолд санхүүгийн хэрэгслийг анх удаад хүлээн зөвшөөрөх үед орлого, зардал хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

26.14.Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг үзүүлснээр хураамж, шимтгэлийн орлогыг бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс эсхүл харилцагчийн харилцах, хадгаламжийн данс

Кредит: Холбогдох хураамж, шимтгэлийн орлого

26.15.Бусад орлого, олзонд хөрөнгө данснаас хассаны олз, борлуулсан буюу дамжуулан түрээсэлсэн хөрөнгийн олз, хөрөнгийн дахин үнэлгээний олз (үнэ цэнийн бууралтын буцаалт), түрээсийн орлого, торгуулийн орлого, алдангийн орлого, ногдол ашгийн орлого, тэнцлийн гадуурх данснаас орсон орлого, хөрөнгийг зах зээлийн түвшнээс өндөр хувь хэмжээгээр анх удаад хүлээн зөвшөөрсний орлого, өр төлбөрийг зах зээлийн түвшнээс бага хувь хэмжээгээр анх удаад хүлээн зөвшөөрсний орлого, хандив, тусламжийн орлого хамрагдана.

26.15.1.ТЗЭ нь хөрөнгөө үйл ажиллагааны түрээсээр түрээслүүлсэн тохиолдолд түрээсийн гэрээний дагуу түрээсийн төлбөрийг хуримтлуулан тооцоолж, орлогоор бүртгэхэд:

Дебет: Үйл ажиллагааны түрээсийн авлага

Кредит: Хөрөнгийн түрээсийн орлого

26.15.2.үндсэн хөрөнгө борлуулсны олзыг бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн дансны эсхүл бусад харилцагчийн харилцах данс буюу бусад тооцооны данс

Кредит: Үндсэн хөрөнгө борлуулсны олз

26.15.3.бусад орлогыг бүртгэхэд:

Дебет: Мөнгөн хөрөнгийн данс эсхүл бусад тооцооны данс

Кредит: Бусад орлого

ХОРИН ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ ЗАРДАЛ

27.1.Зардалд зардал болон гарз багтана.

27.1.1.зардал гэж өмч эзэмшигчдэд олгосон хуваарилалттай холбоотойгоос бусад байдлаар өмчийг багасгах үр дүн бүхий хөрөнгийн зарлагын гүйлгээ буюу хорогдон багасалт, эсхүл өр төлбөрийн үүсэлт хэлбэрээр тухайн тайлант үед үүссэн эдийн засгийн үр өгөөжийн бууралт юм.

27.1.2.гарз гэж ТЗЭ-ийн үйл ажиллагааны явцад үүсэж болох, зардлын тодорхойлолтод нийцэх бусад зүйлсийг ойлгоно.

27.1.3.хүүгийн зардал нь ТЗЭ-ийн үйл ажиллагааны эх үүсвэрт ашиглах зорилгоор бусдаас татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн төлбөр буюу өртөг байна.

27.2.Хөрөнгийн бууралт эсхүл өр төлбөрийн өсөлттэй холбоотой ирээдүйн эдийн засгийн үр өгөөжийн багасалт үүссэн бөгөөд түүнийг найдвартайгаар хэмжиж чадах тохиолдолд орлогын тайланд зардлыг хүлээн зөвшөөрнө.

27.3.Зардлыг төлсөн мөнгө эсхүл үүссэн өглөгийн бодит үнэ цэнээр үнэлнэ.

27.4.Хүүгийн зардлыг үр ашигт хүүгийн түвшнээр тооцож үнэлнэ. Татан төвлөрүүлсэн эх үүсвэртэй холбоотой нэмэлт урамшуулал, хямдруулалт, хойшлогдсон орлого болон зардал гараагүй нөхцөлд хүүгийн зардлыг гэрээнд заасан нэрлэсэн хүүгийн хувь хэмжээгээр тооцож, үнэлнэ.

27.5.Зардалд хүүгийн зардал, эрсдэлийн сангийн зардал, арилжааны зардал, үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз, үйл ажиллагааны бусад зардал хамрагдана.

27.6.Хүүгийн зардлыг татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн төрлөөр ангилж бүртгэхэд:

27.6.1.хүүг хуримтлуулан тооцоход:

Дебет: Хүүгийн зардал

Кредит: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн холбогдох өглөг

27.6.2.хүүг хуримтлуулалгүй, шууд төлсөн бол:

Дебет: Хүүгийн холбогдох зардал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

27.6.3.хүүгийн зардлыг буцаахад:

Дебет: Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн холбогдох өглөг

Кредит: Хүүгийн зардлын буцаалт

27.7.Хураамж, шимтгэл бүхий санхүүгийн өр төлбөрийн хувьд уг хураамж, шимтгэлийг хойшлуулан бүртгэж, үр ашигт хүүг тодорхойлон бүртгэх эсэхийг тогтооно. Хэрэв хураамж, шимтгэлийг үр ашигт хүүд оруулан тооцсон бол үүнийг хүүгийн зардалд бүртгэнэ.

27.8.Хөрөнгийн үнэ цэнэ буурч, эрсдэлийн сан байгуулахад холбогдох эрсдэлийн зардлыг хүлээн зөвшөөрнө. Эрсдэлийн сангийн зардлын бүртгэлийг энэ журмын харгалзах хөрөнгийн бүлэгт тусгасан.

27.9.Гадаад валют, үнэт цаас гэх мэт санхүүгийн хэрэгслийг худалдан борлуулахад худалдсан өдрийн дансны үлдэгдэл ба борлуулсан үнийн зөрүүг арилжааны орлого, зардалд бүртгэнэ. Арилжааны орлого, зардлын бүртгэлийг энэ журмын санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн холбогдох бүлгүүдэд тусгасан.

27.10.Гадаад валютын ханш өөрчлөгдөх тухай бүрд гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн мөнгөн зүйлсийн хөрөнгө, өр төлбөрийн дансны үнэд тохируулга хийх ба үүссэн зөрүүг гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз, гарзаар бүртгэнэ. Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгийг худалдаж, өр төлбөрийг барагдуулах үед ханшийн зөрүүний хэрэгжээгүй олз, гарзыг хэрэгжсэн олз, гарзад шилжүүлэн бүртгэнэ.

27.10.1.хөрөнгийн хувьд гадаад валютын ханш буурахад:

Дебет: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний гарз

Кредит: Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгө

27.10.2.өр төлбөр, өөрийн хөрөнгийн хувьд гадаад валютын ханш өсөхөд:

Дебет: Гадаад валютын ханшийн зөрүүний гарз

Кредит: Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн өр төлбөр

27.11.Бодит үнэ цэнээр үнэлж, толилуулах хөрөнгө, өр төлбөрийн үнэлгээний өсөлт, бууралтыг үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзаар бүртгэнэ. Үнэлгээний өөрчлөлтийн олз, гарзыг хооронд нь хааж, цэвэр дүнгээр санхүүгийн тайланд орлого эсхүл зардлаар толилуулна.

27.11.1.хөрөнгийн хувьд бодит үнэ цэнэ буурахад:

Дебет: Үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Холбогдох хөрөнгийн данс

27.11.2.өр төлбөрийн хувьд бодит үнэ цэнэ өсөхөд:

Дебет: Үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз

Кредит: Холбогдох өр төлбөрийн данс

27.12.Үйл ажиллагааны бусад зардалд үндсэн үйл ажиллагаатай холбогдон гарч байгаа цалин хөлс, татвар, шимтгэл гэх мэт удирдлага, борлуулалтын зардал багтана. Үйл ажиллагааны бусад зардлыг төрөл тус бүрээр ангилж, бүртгэнэ.

27.12.1.гарсан зардлыг шууд мөнгөөр төлөхөд:

Дебет: Холбогдох зардлын данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

27.12.2.зээлээр ажил үйлчилгээ гүйцэтгүүлэх үед мөнгөөр төлөгдөөгүй боловч хугацаанд ногдох зардлыг хуримтлуулж бүртгэхэд:

Дебет: Холбогдох зардлын данс

Кредит: Холбогдох өглөгийн данс

27.12.3.зээлээр гүйцэтгүүлсэн ажил, үйлчилгээний үнэ буюу хуримтлуулж бүртгэсэн зардлыг мөнгөөр төлөхөд:

Дебет: Холбогдох өглөгийн данс

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

27.12.4.үйл ажиллагаанд хэрэглэгдэх хангамжийн зүйлс, маягтыг худалдан авч, ашиглалтад шууд тавьж олгоход:

Дебет: Материал хангамжийн зардал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгө болон тооцооны холбогдох данс

27.12.3.богино хугацаат түрээс болон суурь хөрөнгийн үнэлгээ бага түрээсийн үед гэрээний дагуу түрээсийн төлбөр төлөхөд:

Дебет: Түрээсийн зардал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

27.12.4.зардлыг урьдчилан төлөхөд:

Дебет: Урьдчилж төлсөн зардал

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

27.12.5.урьдчилж төлсөн зардлыг жинхэнэ хэрэгжилтийн сууриар зардалд хуваарилахад:

Дебет: Холбогдох зардлын данс

Кредит: Урьдчилж төлсөн зардал

27.13.Цалин хөлс, нэмэгдэлтэй холбоотой ажил гүйлгээ гарах үе дараах байдлаар бүртгэнэ:

27.13.1.цалин олговрыг тооцооны хүснэгт, бусад баримтыг үндэслэн олгохоор тооцсон дүнгээр:

Дебет: Цалингийн зардал

Кредит: Цалингийн өглөг

27.13.2.даатгуулагчаас төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэлийн дүнгээр:

Дебет: Цалингийн өглөг

Кредит: НДШ-ийн өглөг

27.13.3.цалингаас суутгах ХХОАТ-ын дүнгээр:

Дебет: Цалингийн өглөг

Кредит: Суутган тооцсон татварын өглөг (ХХОАТ-ын өглөг)

27.13.4.эдгээр болон бусад суутгалуудыг хассаны дараа гарт олгох дүнгээр:

Дебет: Цалингийн өглөг

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

27.13.5.хувь хүний орлогын татварыг харьяа татварын байгууллагад шилжүүлэхэд:

Дебет: Суутган тооцсон татварын өглөг

Кредит: Холбогдох харилцах данс

27.13.6.цалин хөлс, нэмэгдэл, хөнгөлөлтөөс тооцсон ажил олгогчоос төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэл, эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлийг бүртгэхэд:

Дебет: НД ба ЭМДШ-ийн зардал

Кредит: ЭМНД ба ЭМДШ-ийн өглөг

27.13.7.нийгмийн даатгал, эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэлийг харьяа нийгмийн даатгалын байгууллагад төлөхөд:

Дебет: НД ба ЭМДШ-ийн өглөг

Кредит: НД ба ЭМДШ-ийн холбогдох харилцах данс

27.13.8.ажилчдад тогтмол болон цаг үеийн хөнгөлөлт олгох үед олгохоор тооцсон дүнгээр:

Дебет: Хөнгөлөлтийн зардал

Кредит: Цалингийн өглөг

27.14.Тэтгэврийн сангийн бүртгэлийг энэ журмын “Ажилтны тэтгэмж” бүлэгт оруулсан. ТЗЭ ажилтнууддаа бусад төрлийн тэтгэмж олгох үед нийгмийн хөгжлийн сан байгуулж, ашиглаж болох ба нийгмийн хөгжлийн сангийн бүртгэлийг энэ журмын “Өөрийн хөрөнгө” бүлэгт оруулсан.

27.15.Бусад зардал, гарзад хөрөнгө данснаас хассаны гарз, хөрөнгийн дахин үнэлгээний гарз (үнэ цэнийн бууралтын зардал), зочин төлөөлөгч, баяр ёслолын зардал, хандив, торгууль, хөрөнгийг зах зээлийн түвшнээс доогуур хувиар анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн зардал, өр төлбөрийг зах зээлийн түвшнээс дээгүүр хувиар анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн зардал, зээлд хамаарах үүрэг ба хуулийн байгууллагаар шийдэгдэж байгаа зүйлсэд байгуулсан нөөцийн зардал хамрагдана.

27.15.1.хууль тогтоомж зөрчсөний улмаас торгууль төлөхөд:

Дебет: Торгуулийн зардал

Кредит: Холбогдох харилцах данс

27.15.2.үндсэн хөрөнгийг данснаас хасахад:

Дебет: Үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгө данснаас хассаны гарз

Кредит: Үндсэн хөрөнгө

27.15.3.бусад төрлийн зардал, гарзын бүртгэлийг энэ журмын холбогдох бусад бүлэгт дэлгэрэнгүй оруулсан. Зээлд хамаарах үүрэг болон бусад зарга маргаанд байгуулсан нөөцийн бүртгэлийг энэ журмын “Нөөц ба болзошгүй өр төлбөр” бүлэгт оруулсан.

ХОРИН НАЙМДУГААР БҮЛЭГ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАР

28.1.Нягтлан бодох бүртгэлийн ашиг, алдагдал (татварын өмнөх ашиг, алдагдал) гэж санхүүгийн бүртгэлээр тооцоолж гаргасан, тайлант үеийн татварын зардлыг хасахын өмнөх ашиг, алдагдлыг хэлнэ.

28.2.Татвар ногдуулах орлого (татварын алдагдал) гэж Монгол улсын татварын хуулийн дагуу тооцож, тухайн дүнгээс тайлант үед төлөх орлогын албан татварыг тооцох орлогыг хэлнэ.

28.3.Татварын түр зөрүү гэдэг нь татварын хөрөнгө, өр төлбөрийн дансны үлдэгдэл ба татварын суурийн хоорондох зөрүүг хэлнэ. Түр зөрүүний нөлөөг хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өр төлбөрийн дансанд бүртгэнэ. Түр зөрүү нь татвар ногдох түр зөрүү ба хасагдах зөрүү гэсэн хоёр хэлбэртэй.

28.4.Татварын түр зөрүү дараах тохиолдолд үүснэ:

- Санхүүгийн тайлагнал ба татварын зорилгоор хөрөнгийн элэгдлийн арга, зарчим, хугацаа өөр байх;
- Нөөц байгуулсан зардлыг татварын зорилгоор татвар ногдох орлогоос хасаж тооцохгүй байх;
- Хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт, хөрөнгийг данснаас хассанаас үүсэх зардлыг татварын зорилгоор татвар ногдох орлогоос хасаж тооцохгүй байх;
- Мөнгөн зүйлсийн үлдэгдэлд валютын ханшийн тэгшитгэл хийснээс үүсэх валютын ханшийн хэрэгжээгүй олз, гарз;
- Татварын хуулиар тогтоосон хязгаарлалтыг давсан урсгал засварын зардал;
- Татварын албаар баталгаажуулсан татварын тайлангаарх алдагдлыг дараагийн үед шилжүүлэн тооцох;
- Санхүүгийн хэрэгслийн бодит үнийн өөрчлөлт;
- СТОУС-ын дагуу хийх залруулгууд.

28.5.Татвар ногдох түр зөрүү нь хөрөнгө, өр төлбөрийн дансны үнийг нөхөх буюу барагдуулах үед ирээдүйн тайлант үеийн татвар ногдуулах орлогыг нэмэгдүүлэх нөлөө үүсгэх түр зөрүү юм. Татвар ногдох түр зөрүү үүссэн тохиолдолд хойшлогдсон татварын өр төлбөрийг заавал хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

28.6.Хасагдах түр зөрүү нь хөрөнгө, өр төлбөрийн дансны үнийг нөхөх буюу барагдуулах үед ирээдүйн тайлант үеийн татвар ногдуулах орлогыг бууруулах нөлөө үүсгэх түр зөрүү юм. Хасагдах түр зөрүүг ирээдүйд нөхөх боломжтой үед хойшлогдсон татварын хөрөнгө хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

28.7.Хойшлогдсон татварын хөрөнгө ирээдүйд нөхөгдөх боломжтой эсэхийг үнэлэхдээ ирээдүйд татвар ногдуулах хангалттай хэмжээний орлого (хасагдах түр зөрүүний ирээдүй үеийн буцаалтыг оролцуулалгүйгээр) олох эсэх буюу ирээдүйн тайлант үед олох хүлээгдэж буй татвар ногдуулах орлогын төсөөлөлд үндэслэнэ. Дараагийн тайлант үеүдэд алдагдалтай ажиллах магадлалтай байгаа нөхцөлд хасагдах түр зөрүү нөхөгдөхгүй тул хойшлогдсон татварын хөрөнгө хүлээн зөвшөөрч, бүртгэхгүй.

28.8.Татвар ногдох ба хасагдах түр зөрүүг үүсэх нөхцөл байдал нь:

	<i>Хөрөнгийн хувьд</i>	<i>Өр төлбөрийн хувьд</i>
Дансны үнэ > Татварын суурь	Татвар ногдох түр зөрүү үүснэ	Хасагдах түр зөрүү үүснэ
Дансны үнэ < Татварын суурь	Хасагдах түр зөрүү үүснэ	Татвар ногдох түр зөрүү үүснэ

28.9.Орлогын албан татварын зардал нь тайлант жилийн болон хойшлуулсан татварын зардлын нийлбэрээс бүрдэх бөгөөд орлогын тайланд тусгагдана.

28.10.Тайлант хугацаанд хамаарах орлогын албан татварын өглөгийг тайлант хугацааны эцсээр хүчин төгөлдөр үйлчилж буй татварын хувь хэмжээгээр татварын эрх бүхий байгууллагад төлөх эсхүл хүлээн авах дүнгээр хэмжинэ.

28.11.Хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өр төлбөрийн үлдэгдлийг хүчин төгөлдөр үйлчилж буй татварын хувь хэмжээг ашиглан тооцоолно.

$$\text{Хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өр төлбөр} = \text{Татвар ногдох эсхүл хасагдах түр зөрүү} \times \text{Татварын хувь хэмжээ}$$

28.12.Хойшлогдсон татварын хөрөнгө, өр төлбөрийн эцсийн үлдэгдэл ба эхний үлдэгдлийн зөрүүгээр хойшлогдсон татварын зардал, орлогыг тооцоолж, хэмжинэ.

28.13.Хойшлогдсон татварын хөрөнгийн дансны өсөлт, хойшлогдсон татварын өр төлбөрийн дансны бууралтыг хойшлогдсон татварын орлогод бүртгэнэ. Харин хойшлогдсон татварын хөрөнгийн дансны бууралт, хойшлогдсон татварын өр төлбөрийн дансны өсөлтийг хойшлогдсон татварын зардалд бүртгэнэ.

28.14.Тайлант үеийн татварыг дараах байдлаар бүтгэнэ:

28.14.1.орлогын албан татварыг урьдчилж төлөхөд:

Дебет: Татварын авлага

Кредит: Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

28.14.2.хууль тогтоомжид заасан татварын хувь хэмжээгээр тооцоолсон тайлант хугацаанд хамаарах татварыг ААНОАТ-ын өглөгт бүртгэхэд:

Дебет: Тайлант үеийн орлогын татварын зардал

Кредит: Тайлант үеийн орлогын албан татварын өглөг

28.14.3.татварын хөрөнгө, өр төлбөрийг хааж, цэвэр дүнг гаргахад:

Дебет: Тайлант үеийн орлогын албан татварын өглөг

Кредит: Татварын авлага

28.15.Хойшлогдсон татварыг дараах байдлаар бүтгэнэ:

28.15.1.татвар ногдох түр зөрүү үүсвэл хойшлогдсон татварын өглөг хүлээн зөвшөөрч, бүртгэхэд:

Дебет: Хойшлогдсон татварын зардал

Кредит: Хойшлогдсон татварын өглөг

28.15.2.хойшлогдсон татварын өглөгийг буцаахад:

Дебет: Хойшлогдсон татварын өглөг

Кредит: Хойшлогдсон татварын зардал (орлого)

28.15.3.ирээдүйд нөхөгдөх боломжтой хасагдах түр зөрүү үүсгэхэд:

Дебет: Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Кредит: Хойшлогдсон татварын зардал (орлого)

28.15.4.хойшлогдсон татварын хөрөнгийг буцаахад:

Дебет: Хойшлогдсон татварын зардал (орлого)

Кредит: Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

28.15.5.дараа жилүүдэд шилжүүлэх татварын тайлангаарх алдагдлын хувьд хойшлогдсон татварын хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрөхөд:

Дебет: Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Кредит: Хойшлогдсон татварын зардал (орлого)

28.15.6.татварын тайлангаарх алдагдлыг дараа жилүүдэд шилжүүлэхэд:

Дебет: Хойшлогдсон татварын зардал

Кредит: Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

28.15.7.дараа жилүүдэд шилжүүлэлгүй үлдсэн татварын тайлангаарх алдагдлыг буцаахад:

Дебет: Хойшлогдсон татварын зардал

Кредит: Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

ХОРИН ЕСДҮГЭЭР БҮЛЭГ ТЭНЦЛИЙН ГАДУУРХ ДАНС

29.1.Тэнцлийн гадуурх данс нь зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөнд хамаарах үүрэг, болзошгүй үүрэг, барьцаа хөрөнгө, тэнцлээс хассан хөрөнгө, үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр, барьцаанд тавьсан хөрөнгө зэрэг үйл ажиллагааг бүртгэх данс юм.

Зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөнд хамаарах үүрэг

29.2.Зээлд хамаарах үүргийг гэрээнд заасан болзошгүй өр төлбөрийн үнийн дүнгээр бүртгэнэ. Зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөтэй холбоотой хүлээх үүрэгт харилцагчийн нэрийн өмнөөс гаргасан баталгаа, батлан даалт, нээсэн зээлийн шугам зэрэг бусдын өмнөөс хүлээж болзошгүй ТЗЭ-ийн үйлчилгээтэй холбоотой бүх үүрэг багтана.

29.3.Харилцагчийн болон өөрийн нэрийн өмнөөс гадаад, дотоодын төлбөр хүлээн авагчдад гаргасан цаашид хүлээж болзошгүй үүрэг нь батлан даалт болох ба баталгаа нь харилцагч гуравдагч талд хүлээсэн үүргээ биелүүлж чадахгүй нөхцөл байдал үүсвэл харилцагчийн өмнөөс төлбөрийг барагдуулах үүрэг хүлээсэн буцаан дуудахгүй бөгөөд зээлтэй адил эрсдэл агуулдаг.

29.4.ТЗЭ-ээс холбогдох журмын дагуу гаргасан батлан даалтыг үндэслэн тэнцлийн гадуур бүртгэж, батлан даалтын хугацаа дуусаж, төлбөр төлөгдөх үед зарлагадна. Батлан даалт гаргуулагч нь төлбөрийг хугацаандаа төлөөгүй нөхцөлд харилцагчийн өмнөөс төлбөрийг барагдуулж, тухайн харилцагчтай зээлийн гэрээ байгуулна.

29.5.Баталгааг тэнцлийн дотор зээлийн багцад тусгах бөгөөд үүнтэй зэрэгцэн тэнцлийн гадуурх дүнг зарлагадна. ТЗЭ-ийн барагдуулсан баталгааны төлбөр нь харилцагчийн санхүүгийн хүндрэлтэй нөхцөл байдал буюу үнэ цэнийн бууралтыг илэрхийлдэг учраас зээлийн дансны үнэ нь урьдчилан тооцсон эргэн төлөгдөх дүнтэй тэнцүү байдаг. Эрсдэлийн сантай холбоотой хийх үнэлгээг энэ журмын “Зээл” бүлгээс үзнэ үү.

29.6.Зээлийн шугам нь зээл олгохоор хүлээсэн үүргийн хамгийн түгээмэл хэлбэр бөгөөд зээлийн дүнг бүтнээр нь эсхүл хэсэгчлэн авах хүсэлт гаргах эрхтэй хүсэлтээр зээл авах боломжийг олгоно.

29.7. Харилцагчид зээлийн шугам нээсэн тухай бүрд үүнийг тэнцлийн гадуурх зээлд хамаарах үүрэг дансанд бүртгэнэ. Хэрэв харилцагч зөвшөөрсөн хязгаарын тодорхой хэсгийг авах хүсэлт гаргавал тухайн хэсгийг зээлээр хүлээн зөвшөөрч, бүртгэх бөгөөд зээлийн шугамын зөвшөөрсөн дүнгийн ашиглагдаагүй үлдсэн хэсгийг тэнцлийн гадуурх дансанд үлдээнэ. Эдгээр ажил гүйлгээг бүртгэхэд зээлийн шугам дансыг ашиглана.

29.8. Мөнгөн хөрөнгийн болон хөрвөх чадвараа тооцохдоо зээлийн шугамын дагуу гарахаар хүлээгдэж буй дүнг тодорхойлно. Өөрийн хөрвөх чадвараа зохистой тогтоохын тулд зээлийн шугамыг хэрхэн ашиглах талаар харилцагчаас холбогдох мэдээлэл авна.

29.9. Зээл олгох буюу зээлийн шугам нээх гэрээний нөхцөлийг зөрчсөн гэрээний хувьд авах арга хэмжээг тодорхойлох ба харилцагч ямар нэгэн зөрчил гаргасан нөхцөлд гэрээг цуцлах эрхтэй.

29.10. ТЗЭ нь зээл, зээлийн багцаа бусдад худалдсан боловч зээлтэй холбоотой тодорхой эрсдэл үүсэж, гэрээний дагуу үүрэг хүлээсэн бол үүссэн болзошгүй үүргийг “Шилжүүлсэн зээлтэй холбоотой хүлээж болзошгүй үүрэг” дансанд бүртгэнэ.

29.11. Тэнцлийн гадуурх дансны жагсаалтад ороогүй бусад үүрэг эсхүл харилцагчийн өмнө хүлээсэн бусад үүрэг багтана. Мөн НББОУС 37-ийн дагуу болзошгүй өр төлбөрийн тодорхойлолтыг хангах болзошгүй өр төлбөрийг бүртгэнэ. Төлбөр төлөгдөх магадлал нь 50 хувиас бага (өөрөөр хэлбэл, төлбөр төлөгдөх магадлал багатай) болохыг удирдлага үнэлж тогтоосон нөхцөлд энэхүү хүлээсэн үүргийг санхүүгийн байдлын тайланд хүлээн зөвшөөрөхгүй, харин төлөгдөх боломжтой болсноор эрсдэлд өртөх дүнг (болзошгүй төлбөрийн хамгийн их дүн) “Бусад болзошгүй үүрэг” дансанд бүртгэж, тодруулна.

Барьцаа хөрөнгө

29.12. Барьцаа хөрөнгө гэж зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөтэй холбогдуулан эргүүлэн авах нөхцөлтэйгээр харилцагчаас барьцаа болгон өгсөн хөрөнгийг ойлгоно. Барьцаа хөрөнгөнд санхүүгийн болон санхүүгийн бус хөрөнгө багтана. Барьцаа хөрөнгийг зээл олгосон өдрийн зах зээлийн үнээр бүртгэнэ.

29.13. Барьцаа болгон хүлээн авсан хөрөнгийг тэнцлийн гадуур бүртгэнэ. Зээлдэгч зээл, авлагынхаа төлбөл зохих нийт дүнг хугацаанд нь төлсөн тохиолдолд барьцаанд авсан хөрөнгийг уг тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадна. Зээлдэгч төлбөрөө хугацаанд нь барагдуулж чадаагүй бөгөөд шүүхээс зээлийн үлдэгдэл төлбөрийг хаахын тулд барьцаанд авсан хөрөнгийг эзэмших эрхийг ТЗЭ өөртөө шилжүүлэн авахыг зөвшөөрсөн тохиолдолд тухайн хөрөнгийг тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадна. Уг хөрөнгийг өмчлөх бусад хөрөнгийн дансанд (“Бусад санхүүгийн хөрөнгө” эсхүл “Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө”) бүртгэх бөгөөд санхүүгийн байдлын тайланд толилуулна.

29.14. Барьцаа хөрөнгийн талаарх мэдээлэл нь зээлийн багц болон бусад санхүүгийн хөрөнгийн зээлийн эрсдэлд өртөх магадлалыг үнэлэхэд чухал бөгөөд СТОУС-ын дагуу зээлийн үнэ цэнийн бууралтыг тооцоолоход ашиглагдана. Түүнчлэн СТОУС 7-ын дагуу хийх тодруулгад барьцаа хөрөнгийн талаар

дэлгэрэнгүй, шинэчлэгдсэн мэдээллийг оруулна. Дэлгэрэнгүй тодруулгыг энэ зааврын “Санхүүгийн эрсдэл болон өөрийн хөрөнгийн удирдлага, бусад тодруулга” бүлгээс үзнэ үү.

29.15. Үнэт цаасны үнэ цэнийн өөрчлөлтийг харгалзан үзсэний үндсэн дээр үнэт цаасыг барьцаа болгон авч болно. Үнэт цаасны үнэлгээг нэг сараас ихгүй хугацаагаар дахин хийнэ. Хэрэв өмчлөл нь ТЗЭ-ийн мэдэлд шилжин ирээгүй байгаа бол харилцагч гэрээг зөрчсөн даруйд өмчлөх эрхийг эзэмших арга хэмжээ авна.

29.16. Авто тээврийн хэрэгсэл зэрэг хөдлөх хөрөнгийн үнэ цэнэ нь цаг хугацаа өнгөрөхийн хирээр буурч байдаг бөгөөд хөдлөх хөрөнгийг барьцаа болгон хүлээн авахдаа уг үнэ цэнийн бууралтыг харгалзан үзэж, бүртгэнэ. Хэрэв өмчлөх эрх нь ТЗЭ-д шилжин ирээгүй байгаа бол харилцагч гэрээг зөрчсөн даруйд өмчлөх эрхийг эзэмших хуульд заасан арга хэмжээг авна. Хөрөнгийн үнэ цэнэ болон нөхцөл байдлын талаарх шинжээчийн үнэлгээг жилд нэгээс доошгүй удаа хийнэ.

29.17. Үл хөдлөх хөрөнгийг худалдан борлуулах боломжтой үнээр үнэлнэ. Хэрэв хөрөнгийн зах зээл идэвхгүй бөгөөд үнэ цэнийг нь бүртгэхэд хүндрэлтэй байгаа тохиолдолд бодит үнээс доогуур үнэлгээгээр бүртгэж болно. Хэрэв өмчлөх эрх нь ТЗЭ-д шилжин ирээгүй байгаа бол харилцагч гэрээг зөрчсөн даруйд өмчлөх эрхийг эзэмших арга хэмжээг авна. Төлбөрөө төлөхгүй байгаа харилцагчийн хөрөнгийг битүүмжлэх болон хөрөнгийг хураан хяналтдаа авч, худалдан борлуулах эрхийг баталгаажуулахад шаардагдах хугацааг харгалзан үзнэ. Хөрөнгийн үнэ цэнэ болон нөхцөл байдлын талаарх шинжээчийн үнэлгээг байнга буюу жилд нэгээс доошгүй удаа хийнэ.

29.18. ТЗЭ ийм төрлийн барьцаа хөрөнгийн бичиг баримт нь эх хувилбараар байгаа эсэх, гэрээг зөрчих, төлбөрөө төлж чадахгүй байх нөхцөл байдал үүсэхэд төлбөрийг барагдуулах хөрөнгөтэй буюу хариуцлагатай батлан даагч эсэхийг голчлон анхаарна. ТЗЭ-ийн зүгээс батлан даалт, баталгааг төлүүлэх тохиолдлуудыг тодорхойлж, гэрээ зөрчигдөх буюу төлбөр төлөгдөхгүй нөхцөл байдал үүсэхэд төлбөр төлүүлэх тодорхой арга зам болон түүнийг гүйцэтгэх эрх зүйн чадамжийг судалж, бий болгоно.

29.19. Зээлийн гэрээ зөрчигдөх буюу төлбөр төлөхгүй тохиолдолд бусад барьцааг бэлэн мөнгөнд хурдан хөрвөх шинж чанарыг харгалзан хөрөнгийг барьцаанд авна. ТЗЭ гэрээ зөрчигдөх буюу төлбөр төлөгдөхгүй нөхцөл байдал үүсэхэд төлбөрөө төлүүлэх тодорхой арга зам болон түүнийг гүйцэтгэх эрх зүйн чадамжийг бий болгоно.

Тэнцлээс хассан хөрөнгө

29.20. Холбогдох хууль, журмын дагуу эргэн төлөгдөхгүй гэж үзсэн ТЗЭ-ийн албан ёсны шийдвэрт үндэслэн санхүүгийн тэнцлээс хассан хөрөнгө юм. Хассан хөрөнгийг тэнцлээс хассан дүнгээр нь бүртгэнэ.

29.21. Үнэт цаасны үнэ цэнийн бууралтаас шалтгаалан холбогдох эрсдэлийн сангаар нь хаасан бол үүнийг тэнцлийн гадуурх “Үнэт цаасны эрсдэлийн сангаар хаасан үнэт цаас” дансанд бүртгэнэ.

29.22. Үнэт цаасны (өмнө нь тэнцлээс хассан) үнэ цэнэ нь дараагийн тайлант үед материаллаг дүнгээр эргэж өссөн, тухайн хөрөнгийн эргэн төлөгдөх байдал

өссөн зэргийг илтгэх нөхцөл байдал (гэрээний нөгөө талын эрсдэл буурсан гэх мэт)-д нөхөгдөх дүнг дахин тооцож, үнэлж болно. Энэ тохиолдолд тэдгээр хөрөнгө нь бүхлээрээ буюу хэсэгчлэн нөхөгдөх боломжтой гэж дүгнэсэн бол тэдгээрийн нөхөгдөх дүнг санхүүгийн тайланд эргүүлэн хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ. Ийм тохиолдолд харгалзах хөрөнгийг тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадах бөгөөд түүнийг нөхөгдөх дүнгээр нь санхүүгийн байдлын тайланд хөрөнгө оруулалт дансанд бүртгэнэ. Үнэт цаасыг бүртгэх дэлгэрэнгүй тайлбарыг энэ журмын “Хөрөнгө оруулалт” бүлгээс үзнэ үү.

29.23.Зээлийн үлдэгдэл төлбөрийг төлүүлэх арга хэмжээ үргэлжлүүлэн авах талаар тодорхой тусгана (Шүүхэд нэхэмжлэл гаргах, өр барагдуулах байгууллагад хандах). Зээлийн төлбөрийг барагдуулахад шаардагдах зардал ямар байхыг тогтоож, цаашид өр авлагыг барагдуулах чиглэлээр авах арга хэмжээг эрчимжүүлэн, гаргасан шийдвэр, авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээг баримтжуулна.

29.24.Тодорхой нэг зээлийг эргэн төлөгдөхгүй гэж тооцон нийт зээлийн дүнд эрсдэлийн сан байгуулсан бол эргэн төлөгдөх магадлалыг харгалзан холбогдох хууль, журмын дагуу тухайн зээлийг эрсдэлийн сангаар хаах шийдвэр гаргаж болно. Хэрвээ зээлийг тэнцлээс хасах шийдвэр гаргасан бол санхүүгийн байдлын тайлангийн холбогдох зээлийн дүн, түүнд харгалзах эрсдэлийн санг зарлагадан, улмаар зээлийн үлдэгдэл төлбөрийн дүнг тэнцлийн гадуурх зээлийн эрсдэлийн сангаар хаасан зээл дансанд бүртгэнэ.

29.25.Хэрэв тэнцлээс хассан зээлийн төлбөр дараагийн тайлант үед эргэн төлөгдвөл түүнийг ашиг, алдагдлын дансанд орлого болгон бүртгэх бөгөөд эргэн төлөгдсөн дүнгээр тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадна.

29.26.Бусад хөрөнгийн хувьд үнэ цэнийг буурахад хүргэсэн нөхцөл байдал өөрчлөгдсөн бол зээлийн эргэн төлөгдөх байдлыг дахин үнэлнэ. Удирдлагын зүгээс уг хөрөнгө бүхэлдээ эсхүл хэсэгчлэн эргэн төлөгдөх боломжтой гэдэг дүгнэлтэд хүрвэл төлөгдөх дүнг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрч, бүртгэх шийдвэр гаргаж, өмнө тэнцлээс хассан дүнг буцаана. Холбогдох зээлийг тэнцлийн гадуурх данснаас хасаж, нөхөгдөх дүнгээр нь санхүүгийн байдлын тайланд зээлийн холбогдох дансанд бүртгэнэ. Зээлийг нягтлан бодох бүртгэлд тусгах дэлгэрэнгүй тайлбарыг энэ журмын “Зээл” бүлгээс үзнэ үү.

29.27.Онцгой тохиолдолд өмчлөх бусад хөрөнгө бүхлээрээ нөхөгдөхгүй байж болно. Өмчлөх бусад хөрөнгө нь борлогдохгүй, эргэн төлөх боломжгүй болсон үнэт цаас эсхүл худалдан авах хүн олдохгүй, ТЗЭ өөр зориулалтаар ашиглах боломжгүй бөгөөд ямар нэгэн эдийн засгийн үр өгөөж авчирдаггүй барилга, байшин байж болно. Ийм тохиолдолд удирдлагын шийдвэрээр өмчлөх бусад хөрөнгийг харгалзах эрсдэлийн сангаар нь хааж, холбогдох дүнг тэнцлийн гадуурх өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангаар хассан хөрөнгө дансанд бүртгэж, хөрөнгийг худалдах арга хэмжээг үргэлжлүүлэн авна.

29.28.Тэнцлээс хассан хөрөнгийг зах зээлд буцаан борлуулах боломжтой болж удирдлага тодорхой хэмжээний төлбөр хүлээн авахаар байвал тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадаж, түүнийг санхүүгийн байдлын тайланд нөхөгдөхөөр тооцсон дүнгээр нь хүлээн зөвшөөрч, бүртгэнэ.

29.29.Авлагын тодорхой дүн нь нөхөгдөх магадлал бага гэж удирдлага үнэлж, түүнийг тэнцлийн гадуур бүртгэхээр шийдвэр гаргасан бол авлагыг харгалзах

эрсдэлийн сангаар нь тэнцлээс хасаж, тэнцлийн гадуурх авлагын эрсдэлийн сангаар хаасан авлага дансанд бүртгэж, авлага төлүүлэх арга хэмжээг үргэлжлүүлнэ.

29.30.Бусад хөрөнгийн хувьд үнэ цэнийг буурахад хүргэсэн нөхцөл байдал арилсан бол удирдлага авлагын эргэн төлөгдөх байдлыг дахин үнэлж удирдлагын зүгээс тэдгээр хөрөнгүүд нь бүхэлдээ буюу хэсэгчлэн эргэн төлөгдөх боломжтой гэж үзвэл төлөгдөх дүнг тэнцэлд бүртгэх шийдвэр гаргаж, өмнө тэнцлээс хассаныг буцаана. Энэ нөхцөлд холбогдох хөрөнгийг тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагдаж, эргэн төлөгдөх дүнгээр нь санхүүгийн байдлын тайлан дах бусад санхүүгийн хөрөнгө дансанд бүртгэнэ. Авлагыг нягтлан бодох бүртгэлд тусгах дэлгэрэнгүй тайлбарыг энэ журмын “Бусад санхүүгийн хөрөнгө” бүлгээс үзнэ үү.

29.31.Зээлийн үндсэн төлбөр, хүүгийн төлбөрийн аль нэг нь зээлийн гэрээнд заасан хугацаанаас хойш 90 хоногийн дотор төлөгдөөгүй бол 91 дэх хоногоос эхлэн хүүг хуримтлуулан тооцохыг зогсоож өмнө нь хуримтлуулсан хүүг буцаана. Буцаасан хүүгийн дүнгээр хуримтлуулж тооцохыг зогсоосон хүү дансанд бүртгэх бөгөөд зээлийн үндсэн төлбөр болон хүүг төлүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээг үргэлжлүүлэн авна. Хуримтлуулж тооцохыг зогсоосон хүүг зээлдэгч нэг бүрийн нэрийн дансаар задлан бүртгэх бөгөөд зээл болон хүүг нэгэн зэрэг төлүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ. Хэрэв зээлийн хүү төлөгдсөн бол төлөгдсөн дүнгээр тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагдаж, санхүүгийн байдлын тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр

29.32.Биет хэлбэрээр шилжүүлэхгүй нөхцөлтэй гэрээ гэж хүүгийн түвшин, валютын ханш, үнэт цаасны үнэ болон бусад индексийн өөрчлөлтөөс шалтгаалан суурь хөрөнгийг биетээр шилжүүлэлгүй, мөнгөн хөрөнгө хүлээн авах буюу төлөх үүргийг хэлнэ. Ийм төрлийн арилжааг спот арилжаа (гэрээ хийснээс хойш 3 хүртэлх ажлын өдөрт багтаан хэрэгжихээр хүлээгдэж буй арилжаа) ба хугацаа заасан форвард арилжаа (гэрээ хийснээс хойш 3-аас дээш ажлын өдөрт хэрэгжихээр хүлээгдэж буй арилжаа) гэж 2 ангилна.

29.33.Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүртэй холбоотой гэрээ, хэлцэлд оролцож байгаа бол хэлцэл хүчин төгөлдөр болсноор хэлцлээр үүссэн авлага (эрх), өглөг (үүрэг) -ийг хэлцлийн дуусах хугацаа хүртэл тэнцлийн гадуур холбогдох дансанд бүртгэнэ.

29.34.Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн авлага, өглөгийг нэрлэсэн дүнгээр нь ажил гүйлгээ тус бүрт тэнцлийн гадуурх дансанд бүртгэнэ.

29.35.Хөрөнгийг худалдах болон худалдан авах дериватив хэлцэл хийсэн өдөр тухайн гүйлгээнээс үүссэн авлага, өглөгийг тэнцлийн гадуурх дансанд бүртгэнэ. Хэлцлийн хугацаа дуусаж, хэлцэл хэрэгжих эсхүл позиц хаагдахад эдгээр авлага, өглөгийг тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадна.

Барьцаанд тавьсан хөрөнгө

29.35.Банк, эрх бүхий этгээдээс авсан санхүүжилтийн эх үүсвэрийн барьцаанд тавьсан хөрөнгийг бүртгэнэ. Барьцаанд тавьсан хөрөнгийг төрлөөр (үл хөдлөх

хөрөнгө, үнэт цаас гэх мэт) нь бүлэглэж, барьцаанд тавьсан хөрөнгийн холбогдох дансанд бүртгэнэ.

29.36.Эдгээр хөрөнгийг харгалзах хөрөнгийн төрлөөс хамааран тэдгээрийн бодит үнэ эсхүл хорогдуулсан өртгөөр бүртгэх бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд (гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн үнэ цаас, борлуулахад бэлэн үнэт цаас болон арилжааны үнэ цаас, дахин үнэлгээний загварыг ашигласан үндсэн хөрөнгө гэх мэт) дахин үнэлнэ.

29.37.Хөрөнгийн аль нэг хэсгийг гэрээний дагуу барьцаа болгон өгөх бүрд уг барьцааны дүнг барьцаанд тавьсан хөрөнгө гэж тэнцлийн гадуурх дансанд бүртгэнэ. Барьцааны гэрээний хугацаа нь дууссаны дараа барьцаанд тавьсан хөрөнгийн дүнг тэнцлийн гадуурх данснаас зарлагадна.

Тэнцлийн гадуурх бусад данс

29.38.Харилцагчийн өмнөөс удирдаж буй хөрөнгийг энэ дансанд бүртгэнэ. Хөрөнгийг бусад этгээдийн өмнөөс удирдаж байгаа үед тухайн хөрөнгийг хадгалан хамгаалж, удирдах чадвар, тусгай зөвшөөрөл зэргийг үндэслэнэ. ТЗЭ зээл олгоод, зээлийг өөр компанид шилжүүлсэн (факторинг) байж болно.ТЗЭ өөрийн удирдаж буй тухайн хөрөнгийн үр дүнг харилцагчид жилд нэгээс доошгүй удаа тайлагнана.

29.39.Зээлийг гуравдагч талд борлуулсан боловч зээлийн гэрээ зөрчигдөх буюу төлбөр төлөгдөхгүй нөхцөлд тухайн зээлийг эрсдэлийг шилжүүлж худалдсан гэж ойлгоно. Худалдсан зээлийн багцаас төлбөр гаргуулах гэх мэт зарим эрсдэлийг авч үлдсэнээс бусад тохиолдолд зээлийг энэ дансанд бүртгэх бөгөөд тэнцлийн дотуурх данснаас хасна. Ингэхдээ үл хүлээн зөвшөөрөх шалгуурыг хангасан эсэхийг тогтоосон шинжилгээг үндэслэнэ. Эдгээр гүйлгээтэй холбогдох төлбөр, хураамж, шимтгэлийг гарах бүрд үүссэн орлого, зардлыг санхүүгийн тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

29.40.Үйл ажиллагаанд хэрэглэгдэж байгаа тамга, тэмдэг, дардас, лац зэрэг дугаарлагдсан чухал шаардлагатай тэмдгүүдийг тэнцлийн гадуур хэрэглэж буй тэмдгүүд дансанд бүртгэнэ.

29.41.Тамга, тэмдгүүд нь тодорхой үнэтэй бөгөөд үүнийг бараа материалаар бүртгэсэн байж болно. Тэмдгүүдийг төрөл болон эзэмшигч тус бүрээр нэрийн данс нээж, тоо ширхгээр загварыг тэмдэглэн бүртгэнэ.

29.42.Тэмдгүүд ажил хэргийн шаардлага хангахаа болих, ТЗЭ татан буугдах, алга болох үед тэнцлийн дансанд гүйлгээ хийгдэхэд нэрийн данснаас зарлагдаж, шалтгааныг тодорхой бичнэ.

29.43.ТЗЭ харилцагч байгууллага, иргэдэд цахим карт гаргахад зориулсан цахим бэлдцийг тэнцлийн гадуур цахим карт дансанд картын төрлөөр нэрийн данс нээж, тоо ширхгээр бүртгэнэ. Цахим картыг харилцагч байгууллага, иргэдэд гаргасан нөхцөлд цахим карт данснаас зарлагадана.

“Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх
аж ахуйн нэгж, байгууллагын дагаж мөрдөх
нягтлан бодох бүртгэлийн журам”-ын
нэгдүгээр хавсралт

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН, ТОДРУУЛГА БЭЛТГЭХ АРГАЧЛАЛ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ НИЙТЛЭГ ЗҮЙЛ

1.1.ТЗЭ нь нийтлэг зориулалттай санхүүгийн тайлан, тодруулгыг бэлтгэхэд энэ аргачлалыг дагаж мөрдөнө.

1.2.Санхүүгийн тайлан, тодруулгын үзүүлэлтийг төгрөг, мөнгөөр илэрхийлэх ба тодруулбал зохих мэдээллийг заавал тодруулна.

1.3.ТЗЭ-ийн удирдлага нь нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт, санхүүгийн тайлан, бусад мэдээ баримтыг тогтсон загварын дагуу үнэн зөв бэлтгэж, заасан хугацаанд багтаан гаргах үүргийг холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хүлээнэ.

1.4.Санхүүгийн тайланг оны эхнээс өссөн дүнгээр улирал бүр бэлтгэж, улирал бүрийн дараа сарын 10-ны өдрийн дотор Санхүүгийн зохицуулах хороонд хүргүүлнэ.

1.5.Банкны тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.2 дахь хэсэгт заасны дагуу банк нь Санхүүгийн зохицуулах хорооны тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр үйл ажиллагаа эрхэлсэн тохиолдолд холбогдох санхүүгийн тайлагналыг сегментчилэн бэлтгэж, Хороонд ирүүлнэ.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОЛИЛУУЛГА

2.1.Нийтлэг зорилготой санхүүгийн тайлангийн зорилго нь хэрэглэгчдийн эдийн засгийн шийдвэр гаргахад хэрэглэгчдэд ач холбогдолтой тухайн аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн байдал, санхүүгийн үр дүн, мөнгөн гүйлгээний тухай мэдээллээр хангах явдал юм.

2.2.Санхүүгийн тайлан нь Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн 8.1 дэх хэсэгт заасны дагуу дараах бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй байна:

- 2.2.1.Санхүүгийн байдлын тайлан;
- 2.2.2.Орлогын дэлгэрэнгүй тайлан;
- 2.2.3.Өмчийн өөрчлөлтийн тайлан;
- 2.2.4.Мөнгөн гүйлгээний тайлан;
- 2.2.5.Санхүүгийн тайлангийн тодруулга.

2.3.Нийтлэг зорилготой санхүүгийн тайланд тусгах мэдээлэл нь хамааралтай байх, үнэн зөв илэрхийлсэн, ойлгомжтой байх, цаг хугацаандаа байх, зэрэгцүүлэх боломжтой байх, шалгах боломжтой байх зэрэг чанарын шинжүүдийг хангана.

2.4.ТЗЭ-ийн санхүүгийн тайлан бэлтгэхэд дараах ерөнхий зарчмыг баримтална:

- 2.4.1.санхүүгийн тайланг аккрузал суурьт нийцүүлэн бэлтгэнэ.

2.4.2.санхүүгийн тайланд санхүүгийн байдал, санхүүгийн үр дүн, мөнгөн гүйлгээ, нэмэлт тайлбар, тодруулгыг үнэн зөв толилуулна.

2.4.3.байгууллагыг татан буулгах, үйл ажиллагааг нь зогсоох нөхцөл байдал үүссэнээс бусад тохиолдолд санхүүгийн тайланг тасралтгүй байх сууриар бэлтгэнэ.

2.4.4.санхүүгийн тайлан дахь толилуулга ба ангиллыг нэг үеэс дараагийн үед тогтвортой хадгална.

2.4.5.санхүүгийн тайланд материаллаг зүйлсийг тусад нь толилуулна. Материаллаг бус дүнтэй зүйлсийг шинж чанар буюу үүргийнх нь дагуу ижил зүйлсийн дүнтэй нэгтгэн толилуулна.

2.4.6.байгууллагын санхүүгийн тайлан, тодруулгыг холбогдох тайлангийн маягтын дагуу өмнөх үеийн мэдээлэлтэй зэрэгцүүлсэн байдлаар толилуулна.

2.4.7.Санхүүгийн Тайлагналын Олон Улсын стандартаар шаардсан буюу зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд аж ахуйн нэгж нь хөрөнгө ба өр төлбөр, эсхүл орлого ба зардлыг хооронд хааж, цэвэр дүнг гаргахгүй.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

3.1.ТЗЭ нь өөрийн үндсэн үйл ажиллагааны шинж чанарт үндэслэн хөрөнгө, өр төлбөрийг санхүүгийн байдлын тайланд ангилан, тодорхой хугацаагаар тасалбар болгон үлдэгдлийг тайлагналын өдрөөр тасалбар болгон толилуулна.

3.2.Санхүүгийн байдлын тайландаа хөрөнгө ба өр төлбөрийг шинж чанар, хөрвөх чадвараар толилуулна.

3.3.Санхүүгийн байдлын тайланг СТ-1 загварын дагуу бэлтгэнэ.

3.4.Санхүүгийн байдлын зүйлсийг тайлант жилийн эхнээс өссөн дүнгээр гаргах ба санхүүгийн тайлангийн жил 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхэлж, 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусгавар болно.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ ОРЛОГЫН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАЙЛАН

4.1.Орлогын дэлгэрэнгүй тайлан нь тайлант хугацааны үйл ажиллагааны үр дүнг хэмжих бөгөөд орлого, зардлыг аккруэл сууриар бүртгэж, толилуулна.

4.2.Орлогын дэлгэрэнгүй тайланг СТ-2 загварын дагуу бэлтгэнэ. Орлогын дэлгэрэнгүй тайланг толилуулахдаа тайлант үеийг өмнөх үетэй ижил хугацаагаар тасалбар болгон харуулна.

4.3.Орлого, зардлыг үндсэн төрлөөр ангилан орлогын дэлгэрэнгүй тайлан бэлтгэж, тодруулна.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ ӨМЧИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТАЙЛАН

5.1.Өмчийн өөрчлөлтийн тайланд өмчид гарсан аливаа өөрчлөлтийг толилуулна.

5.2.Өмчийн өөрчлөлтийн тайланд хувьцаа эзэмшигчидтэй хийсэн өмчийн ажил гүйлгээ, тэдгээрийг эзэмшигчдэд хуваарилсан байдал, тайлант хугацааны эхэн болон эцэс дэх өмчийн ангилал тус бүрийн дансны үнэ, нэмж төлөгдсөн капитал, сангуудын тохируулга, өөрчлөлтийг тусад нь харуулна.

5.3.Өмчийн өөрчлөлтийн тайланг СТ-3 загвараар бэлтгэнэ.

5.4.Өмчийн өөрчлөлтийн тайланд өмчид гарсан аливаа өөрчлөлтийн хэмжээг хоёр жилээр толилуулна.

5.5.Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлтийн нөлөө, алдааны залруулгыг хуримтлагдсан ашгийн эхний үлдэгдлийг залруулах байдлаар тохируулж, залруулагдсан эхний үлдэгдлийг тодорхойлно.

5.6.Санхүүгийн байдлын тайланд санхүүгийн хөрөнгөөс эрсдлийн санг, авлагаас найдваргүй авлагын нөөцийг, үндсэн хөрөнгөөс хуримтлагдсан элэгдэл болон үнэ цэнийн бууралтыг зэрэг хөрөнгө, өр төлбөрийн сөрөг тохируулах дансыг хассан цэвэр дүнгээр толилуулна.

ЗУРГААДУГААР БҮЛЭГ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

6.1.Мөнгөн гүйлгээний тайлан нь үндсэн үйл ажиллагааны, хөрөнгө оруулалтын, санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ, бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээ гэсэн хэсгүүдээс бүрдэнэ.

6.2.Мөнгөн гүйлгээний тайланг СТ-4 загвараар бэлтгэнэ.

6.3.Тайлант хугацааны мөнгөн хөрөнгийн хөдлөл өөрчлөлтийг мөнгөн гүйлгээний тайланд хоёр жилээр зэрэгцүүлэн дараах байдлаар харуулна. Үүнд:

6.3.1.мөнгөн хөрөнгийг бүрдүүлсэн эх үүсвэрийг мөнгөн орлого, мөнгөн хөрөнгийн зарцуулалтыг мөнгөн зарлага гэсэн хэсэгт үзүүлнэ;

6.3.2.үндсэн үйл ажиллагааны, хөрөнгө оруулалтын, санхүүгийн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний нийлбэрээр нийт цэвэр мөнгөн гүйлгээг тодорхойлно;

6.3.3.тайлант хугацааны мөнгөн хөрөнгийн эхний үлдэгдлээс эцсийн үлдэгдлийг хасаж, тодорхойлсон мөнгөн хөрөнгийн цэвэр өөрчлөлт нь мөнгөн гүйлгээний тайлангийн “Бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээ” гэсэн дүнтэй тэнцүү байна.

6.4. Мөнгөн гүйлгээний тайланг бэлтгэхэд шууд аргыг хэрэглэнэ.

6.5.Үндсэн үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ нь тухайн ТЗЭ-ийн зээлийг буцаан төлөх, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны хүчин чадлыг хэвээр хадгалах, ногдол ашиг төлөх, санхүүжилтийн гадаад эх үүсвэрээс мөнгө авахгүйгээр шинэ хөрөнгө оруулалтыг хийх хангалттай хэмжээний мөнгөн гүйлгээг үйл ажиллагаагаар үүсгэн бий болгох эсэхийг илэрхийлдэг гол үзүүлэлт юм.

6.6.Үндсэн үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ нь аж ахуйн нэгжийн орлого олох үндсэн үйл ажиллагаанаас үүсэн бий болдог.

6.7.Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ нь ирээдүйд олох орлого ба мөнгөн гүйлгээ бий болгох нөөцийн хувьд зарцуулсан дүнг илэрхийлнэ.

6.8.Хөрөнгө оруулалтын мөнгөн гүйлгээ нь урт хугацаанд ашиглагдах хөрөнгө болон мөнгөтэй адилтгах хөрөнгөнд ороогүй бусад хөрөнгө оруулалтыг олж эзэмших болон худалдах үйл ажиллагааг хамарна.

6.9.Мөнгөн гүйлгээний тайлангийн хөрөнгө оруулалтын ажиллагааны мөнгөн орлого хэсэгт хөрөнгө оруулалт ба үндсэн хөрөнгийг (хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийг оруулсан) худалдаад орсон мөнгөн орлогын дүнг харуулна. Мөн хүлээн авсан хүүгийн орлого, ногдол ашгийг нэмнэ.

6.10.Хөрөнгө оруулалтын ажиллагааны зарлага хэсэгт үнэт цаас болон өмчийн хэрэгсэл худалдан авах хэлбэрээр хөрөнгө оруулалт оруулах болон үндсэн хөрөнгө худалдан авах, олж бэлтгэхэд ба их засварт зарцуулсан мөнгөн зарлага зэргийг тусгана.

6.11.Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн гүйлгээ нь аж ахуйн нэгжийн хувь нийлүүлсэн өмч ба зээлийн бүтэц, хэмжээнд өөрчлөлт оруулах үр дүн бүхий үйл ажиллагаа юм.

6.12.Мөнгөн гүйлгээний тайлангийн санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн орлого хэсэгт бусад эх үүсвэр, хоёрдогч өглөгийг оруулсан урт хугацаагаар авсан зээл ба эх үүсвэр, үнэт цаас худалдсаны орлого, хувьцаа гаргаснаас олсон орлого,бусдаас авсан санхүүжилт болон бусад орлогуудыг харуулна.

6.13.Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн зарлага хэсэгт урт ба богино хугацаагаар авсан зээл болон урт хугацаат өглөгийн төлөлт, мөнгөөр төлсөн ногдол ашиг зэрэг мөнгөн зарлага зэргийг харуулна.

6.14.Мөнгөн хөрөнгийн цэвэр өсөлт, бууралтыг үндсэн үйл ажиллагааны, хөрөнгө оруулалтын, санхүүгийн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний нийлбэрээр тодорхойлно. Мөн үүнд мөнгөн хөрөнгөтэй холбогдуулан үүссэн ханшийн зөрүүний нөлөөллийг багтаах ба уг нөлөөллийг тооцоолохдоо мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдлийг валютын албан ханшаар дахин илэрхийлж, өмнөх ханшаар илэрхийлж байсан дүнгээс хасна.

6.15.Тайлант хугацааны мөнгөн хөрөнгийн эцсийн үлдэгдлээс эхний үлдэгдлийг хассан мөнгөн хөрөнгийн цэвэр өөрчлөлт нь мөнгөн гүйлгээний тайлангийн бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүнтэй тэнцүү байна.

6.16.Мөнгөн гүйлгээг нэмэгдүүлэх ба хорогдуулахад нөлөөлдөггүй ажил гүйлгээнд хувьцаа гаргаж орлогод авсан үндсэн хөрөнгө, үндсэн хөрөнгө ба санхүүгийн хэрэгслийн дахин үнэлгээ, хувьцаагаар олгох ногдол ашиг гэх мэт орно.

ДОЛООДУГААР БҮЛЭГ САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА

7.1.Санхүүгийн тайлангийн тодруулгад доорх зүйлсийг хамруулна:

7.1.1.санхүүгийн тайланг бэлтгэх тулгуур үзэл баримтлал, ажил гүйлгээ ба үйл явдлыг бүртгэхээр сонгож авсан нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын талаарх тайлбарыг агуулсан байх;

7.1.2.санхүүгийн байдлын тайлан, орлогын дэлгэрэнгүй тайлан, өмчийн өөрчлөлтийн тайлан, мөнгөн гүйлгээний тайлан зэрэг санхүүгийн тайлангуудад тусгагдаагүй боловч СТОУС-аар шаарддаг мэдээллийг тодруулсан байх;

7.1.3.санхүүгийн байдлын тайлан, орлогын дэлгэрэнгүй тайлан, мөнгөн гүйлгээний тайлан, өмчийн өөрчлөлтийн тайлантай холбоотойгоор хийсэн нарийвчилсан шинжилгээ, нэмэлт тайлбар, болзошгүй үүрэг гэх мэт нэмэлт мэдээллийг санхүүгийн тайлангийн тодруулгад тусгасан байх.

7.2.Санхүүгийн тайлангийн тодруулгад санхүүгийн тайлангийн зүйл тус бүрийн мэдээллийг тайлангийн дэс дарааллын дагуу толилуулна. Толилуулж, тодруулж буй дүнг зэрэгцүүлэх сууриар бэлтгэнэ.

7.3.“Тодруулга:1.Тайлан бэлтгэх үндэслэл”-д ТЗЭ-ийн үйл ажиллагаа, бүтэц, зохион байгуулалт, хуулийн этгээдийн нэр, санхүүгийн тайлангийн дуусгавар болсон огноо, санхүүгийн тайлангийн хамарсан хугацаа, байгууллагын бүтэц, зохион байгуулалтад гарсан гол өөрчлөлт, санхүүгийн тайлан СТОУС-д нийцсэн тухай тайлбар, нягтлан бодох бүртгэлийн ашиглаж буй суурь, ерөнхий бодлогын товч тайлбар зэргийг товч тодорхойлж, харуулна.

7.4.Дээрх тодруулга тайланд шинээр гарсан бөгөөд тухайн тайлант жилийн эхнээс мөрдөж эхлэх СТОУС, дараагийн тайлант үеэс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэх СТОУС, тайлбарыг тус тус анхааран үзэж, мөрдлөг болгох ба шинэ стандарт, тайлбарыг мөрдсөн жилийн ба түүнээс хойших жилүүдийн санхүүгийн тайланд үзүүлэх үр нөлөөллийг үнэлнэ. Энэ мэдээллийг СТОУС-д нийцүүлсэн тухай мэдэгдэл эсхүл санхүүгийн тайлангийн тодруулгын холбогдох хэсэгт дурдана.

7.5.“Тодруулга:2.Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт” тодруулгад нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогыг тодруулахдаа санхүүгийн тайланд тусгасан үзүүлэлтүүдийг бүртгэх аргуудыг тайлбарлан үзүүлнэ. Зарим зүйлсийг хүснэгтээр илэрхийлж болно. Үүнээс гадна нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогыг тодруулахдаа дараах зүйлсийн тухай дурдаж болно:

- а.Санхүүгийн тайланг бэлтгэж, тайлагнах арга ажиллагаа;
- б.Мөрдөгдөж буй нягтлан бодох бүртгэл хөтлөх маягт, аргачлал;
- в.Бүртгэлийн ба тайлагналын валют;
- г.Нягтлан бодох бүртгэлийн тусгай бодлого;
- д.Бүх төрлийн нөөц, сан байгуулах арга;
- е.Бодит үнэ цэнийн үнэлгээ, тооцоолол;
- ё.Болзошгүй зүйлс;
- ж.Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт, алдааны залруулга;
- з.Нэгтгэсэн санхүүгийн тайлан бэлтгэх зарчим.

7.6.Тайлант хугацааны төгсгөлд гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн зүйлсийг төгрөгт хөрвүүлэхэд ашигласан гадаад валютын албан ханшийг тодруулж болно. Энэ мэдээллийг нягтлан бодох бүртгэлийн тодруулгын аль тохиромжтой гэж үзсэн хэсэгт дурдана.

7.7.“Тодруулга:2.Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт” тодруулгад нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт алдаа, тооцооллыг өөрчлөлтийн талаар НББОУС 8-д заасны дагуу тодруулна.

7.8.Хэрэв ТЗЭ нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогоо өөрчилсөн бол өөрчлөх болсон шалтгаан, өөрчлөлтийн шинж чанар, шилжилтийн нөхцөлийг тодорхойлж,

нягтлан бодох бүртгэлийн шинэ бодлого илүү найдвартай, хамааралтай мэдээллээр хангана гэж үзсэн шалтгаан, түүний санхүүгийн тайланд үзүүлсэн нөлөөлөл зэргийг тодруулна.

7.9.НББОУС 8-д заасны дагуу нягтлан бодох бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлтийг гүйцээн мөрдөх горимоор хүлээн зөвшөөрч байгаа бол түүний шинж чанар, санхүүгийн тайланд үзүүлсэн нөлөө, ирээдүйд үзүүлж болзошгүй нөлөөлөл зэргийг тодорхойлох боломжтой үед тодруулна.

7.10.Өмнөх тайлант хугацаанд хамаарах алдааг илрүүлж, залруулсан бол энэ талаар тодруулна.

7.11.“Тодруулга:3.Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө” тодруулгад НББОУС 7-д заасан мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн шалгуур хангасан хөрөнгө, түүний тайлант үеийн эхний, эцсийн үлдэгдэлд гарсан өөрчлөлт, бусад шаардлагатай нэмэлт тайлбарыг тодруулна.

7.12.“Тодруулга:3.1.Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт” тодруулгад банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийг хугацаагаар нь ангилан тодруулна.

7.13.“Тодруулга:4.Зээл” тодруулгад зээлийн өрийн үлдэгдлийг хугацаа, чанар, бүтээгдэхүүгийн төрлөөр харуулахын зэрэгцээ дараах зүйлсийг нэмж тодруулна:

7.13.1.Зээлийн барьцаа, батлан даалт;

7.13.2.эрсдэлийн сангаас хаасан зээлийн дүн;

7.13.3.өмнөх тайлант хугацаанд сангаар хаасан зээлээс тайлант хугацаанд барагдуулсан дүн;

7.14.“Тодруулга:5.Факторингийн тооцооны авлага” тодруулгад факторингийн тооцооны авлагын эхний, эцсийн үлдэгдлийг мөн хугацаагаар нь тодруулна.

7.15. “Тодруулга:6 Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр” тодруулгад үүсмэл санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийг адил төстэй шинж чанар, төрлөөр нь ангилж харуулахын зэрэгцээ дараах зүйлсийг нэмж тодруулна:

7.15.1.форвард, своп, фьючерс, опцион хэлцэлтэй холбоотойгоор хүлээн зөвшөөрч бүртгэсэн үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн тооцоолол, түүнд ашигласан үнэлгээний арга;

7.15.2.тайлант хугацаанд нэмэгдсэн ба данснаас хассан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн дүн;

7.15.3.тайлант хугацаанд хэрэгжсэн форвард, своп, фьючерс, опцион хэлцэл, үүнтэй холбогдуулан үүссэн арилжааны олз ба гарз (үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт);

7.15.4.форвард, своп, фьючерс, опцион арилжааны авлага, өглөгийн тэнцлийн гадуур бүртгэсэн нэрлэсэн дүн, холбогдох нэмэлт тайлбар;

7.15.5.гадаад валют худалдах эсхүл худалдан авахаар байгуулсан форвард, своп, фьючерс, опцион хэлцэлтэй холбоотой хүлээж болзошгүй эрсдэл, түүнд хийсэн үнэлгээ, шинжилгээ;

7.15.6.хейжийн хэрэгсэл, хейжийн хэрэгслийн төрөл тус бүртэй холбоотой эрсдэл болон хейжээр хамгаалагдсан эрсдэлийн талаар тодруулна. Мөнгөн гүйлгээний эсхүл бодит үнэ цэнийн хейжийн хувьд СТОУС 9-д шаардсан бусад тодруулгыг нэмж тодруулна.

7.16. “Тодруулга:7.Хөрөнгө оруулалт” тодруулгад хөрөнгө оруулалтын үлдэгдэл, тайлант үед гарсан өөрчлөлт, эрсдэлийн санг хөрөнгө оруулалтын ангилал бүрээр тодруулахын зэрэгцээ дараах зүйлсийг нэмж тайлбарлана:

7.16.1.тайлант хугацаанд худалдан авсан үнэт цаасны бодит үнэ цэнийн тооцоог хэрхэн хийсэн болон ашигласан үнэлгээний арга;

7.16.2.үнэт цаасны ангилал тус бүрээр байгуулсан эрсдэлийн сан;

7.16.3.хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаасны хувьд эргэн төлөгдөх хугацаа;

7.16.4.нэгтгэсэн санхүүгийн тайлан бэлтгэдэг бол хяналтын эрхгүй хувь оролцоо, түүнд гарсан өөрчлөлт;

7.16.5.барьцаанд байгаа үнэт цаас;

7.16.6.хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны нэр төрөл;

7.16.7.хөрөнгө оруулалтыг данснаас хассанаас үүссэн орлого, зардал;

7.16.8.үнэт цаасны арилжаатай холбоотой хүлээж болзошгүй эрсдэл, эрсдэлийн үнэлгээ.

7.17.Хөрөнгө оруулалтыг нэг ангиллаас нөгөө ангилалд шилжүүлж, өөрчилсөн тохиолдолд (ашиг, алдагдлаарх бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн, борлуулахад бэлэн, хугацааны эцэс хүртэл эзэмших) заавал тодруулна:

7.18. “Тодруулга:8.Бусад санхүүгийн хөрөнгө” тодруулгад бусад авлага, хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны авлага, өмчлөх бус санхүүгийн хөрөнгийг тодруулна.

7.19. “Тодруулга:9.Татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлага” тодруулгад татварын болон нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлагыг тус тус тодруулна.

7.20. “Тодруулга:10.Үндсэн хөрөнгө” тодруулгад үндсэн хөрөнгийн нэр төрлөөр нь эхний, эцсийн үлдэгдлээр нь дараах байдлаар тодруулна:

7.20.1.ашигласан элэгдлийн арга, элэгдүүлэх хувь хэмжээ;

7.20.2.үндсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралттай холбоотой хөдөлгөөн гарсан бол хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтын зардал эсхүл буцаалт, холбогдох тооцоолол, үнэлгээ;

7.20.3.үндсэн хөрөнгийг дахин үнэлсэн бол үнэлгээ хийгдсэн өдөр, дахин үнэлгээний нэмэгдэл дансанд гарсан өсөлт, бууралт, ашигласан үнэлгээний аргачлал, эсхүл хөрөнгийн үнэлгээчнээр үнэлүүлсэн үнэлгээ;

7.20.4.санхүүгийн түрээсээр авсан хөрөнгө, холбогдох санхүүгийн түрээсийн өглөг;

7.20.5.барьцаанд байгаа үндсэн хөрөнгө;

7.20.6.бүтээн босгох ажлын үе шатанд байгаа үндсэн хөрөнгийн өртөгт хүлээн зөвшөөрсөн зардлын дүн, бүтэц;

7.20.7.үндсэн хөрөнгийн санхүүжилтэд бүртгэсэн, хараахан хүлээн аваагүй үндсэн хөрөнгийн худалдан авалтын урьдчилгаа;

7.20.8.үндсэн хөрөнгийг данснаас хасахад үүссэн олз ба гарз.

7.21. “Тодруулга:11.Биет бус хөрөнгө” тодруулгад биет бус хөрөнгийн ангилал тус бүрээр дараах мэдээллийг нэмж тодруулна:

7.21.1.ашиглалтын хугацаа нь тодорхой биет бус хөрөнгийн хувьд хорогдуулгыг тооцоход ашигласан арга, хорогдуулах хугацаа, норм, тайлант жилийн хорогдлын зардлын дүн;

7.21.2.дахин үнэлгээний өөрчлөлтөөс гарсан өртгийн өсөлт, бууралт ба өмч, орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн өсөлт, бууралт;

7.21.3.биет бус хөрөнгийн үнэ цэнийг бууруулахтай холбоотойгоор хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтын зардал эсхүл буцаалт, холбогдох тооцоолол, үнэлгээ;

7.21.4.бүтээн босгох ажлын үе шатанд байгаа биет бус хөрөнгийн өртөгт хүлээн зөвшөөрсөн зардлын дүн, бүтэц;

7.21.5.биет бус хөрөнгийн санхүүжилтэд бүртгэсэн, хараахан хүлээн аваагүй биет бус хөрөнгийн худалдан авалт;

7.21.6.биет бус хөрөнгийг данснаас хасахад үүссэн олз ба гарз.

7.22.“Тодруулга:12.Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө” тодруулгад бараа материал, урьдчилж төлсөн тооцоо/зардал, өмчлөх бусад хөрөнгө, борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө, дуусаагүй барилга, хойшлогдсон татварын хөрөнгийг тодруулна.

7.23.“Тодруулга:13.Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр” тодруулгад итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэрийн эхний, цэсийн үлдэгдлийг мөн, хугацаагаар нь ангилан тодруулна.

7.24.“Тодруулга:14.Банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр” тодруулгад банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэрийг валютын төрөл, дотоодын ба гадаадын гэж ангилах буюу материаллаг дүн бүхий эх үүсвэр, санхүүжилтийн талаар тусад нь тайлбарлаж тодруулна.

7.25.“Тодруулга:15.Бусад эх үүсвэр” тодруулгад бусад эх үүсвэрийн эхний ба эцсийн үлдэгдлийг тодруулна.

7.26.“Тодруулга:16.Бусад санхүүгийн өр төлбөр” тодруулгад хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны өглөг, дансны өглөг, бусад өглөгтэй холбоотой тайлбар, тодруулгыг холбогдох СТОУС-ын дагуу тодруулна.

7.27.“Тодруулга:17.Хоёрдогч өглөг” тодруулгад хоёрдогч өглөгийг эхний, эцсийн үлдэгдлээр нь тодруулна.

7.28.“Тодруулга:18.Татвар, НДШ-ийн өр төлбөр” тодруулгад татвар, НДШ-ийн өр төлбөрийн төрлөөр нь тодруулна.

7.29.“Тодруулга:19.Нөөц болон бусад санхүүгийн бус өр төлбөр” тодруулгад нөөц болон бусад санхүүгийн бус өр төлбөрийн төрлөөр болон эхний, эцсийн үлдэгдлийг тодруулна.

7.30.“Тодруулга:20.Өөрийн хөрөнгө, түүний удирдлага” тодруулгад хувь нийлүүлсэн хөрөнгийг бүрдүүлж буй хувьцааны тоо ширхэг, нэрлэсэн үнэ, хувьцаанд хамааралтай эрх, давуу эрх, эрхийн хязгаарлалт болон тайлант хугацаанд нэмж гаргасан хувьцааны тоо, үүссэн нэмж төлөгдсөн капитал, нэмж төлөгдсөн капиталд гарсан бусад өөрчлөлт, халаасны хувьцаанд гарсан өөрчлөлт зэргийг тодруулна. Өөрийн хөрөнгөнд багтсан сангууд, тэдгээрийн зориулалтыг тодруулна.

7.31.“Тодруулга:21.Эрсдэлийн сангийн зардал” тодруулгад зээл ба авлага нь буцаан төлөгдөх боломжгүй бол холбогдох журмын дагуу эрсдэлийн сангаар хаана.

Зарим тохиолдолд хуулийн дагуу бүх асуудлууд шийдэгдэн, зардлын дүн тодорхой болсны дараа л зээл ба авлагыг данснаас хасдаг.Энэ тохиолдолд эрсдэлийн сангаас хаах зээл, авлагын талаар баримтлах бодлогоо тодруулна.

7.32.“Тодруулга:22.Хүүгийн бус орлого” тодруулгад хүүгийн бус орлогын ангилал тус бүрээр дараах мэдээллийг нэмж тодруулна:

7.32.1.валют, үнэт цаасны арилжааны орлогын дүнг өмнөх оны дүнтэй зэрэгцүүлэн харуулах ба томоохон ажил, гүйлгээ, арилжааны хэлцлийн тухай нэмэлт тайлбарыг;

7.32.2.гадаад валют, үнэт цаас, үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр, болон бусад зүйлсийн үнэлгээний өөрчлөлтийн орлогыг өмнөх оны дүнтэй зэрэгцүүлэн харуулах ба үнэ, ханшийн томоохон хэлбэлзэл, түүний үр дагаврын тухай тайлбарыг;

7.32.3.үйлчилгээний шимтгэл, хураамжийн орлоготой холбогдуулан орлогын төрөл тус бүрийн дүнг харуулж, холбогдох нэмэлт тодруулгыг бэлтгэнэ.

7.33.“Тодруулга:23.Бусад орлого, олз” тодруулгад бусад орлого, олзын төрлүүдээр тайлант ба өмнөх оны дүнг зэрэгцүүлэн харуулж, шаардлага нэмэлт тайлбар, тэмдэглэлийг тодруулна.

7.34.“Тодруулга:24.Хүүгийн бус зардал” тодруулгад хүүгийн бус зардлын ангилал тус бүрээр дараах мэдээллийг нэмж тодруулна:

7.34.1.валют, үнэт цаасны арилжааны зардлын дүнг өмнөх оны дүнтэй зэрэгцүүлэн харуулах ба томоохон ажил, гүйлгээ, арилжааны хэлцлийн тухай нэмэлт тайлбарыг;

7.34.2.гадаад валют, үнэт цаас, үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр, болон бусад зүйлсийн үнэлгээний өөрчлөлтийн зардлыг өмнөх оны дүнтэй зэрэгцүүлэн харуулах ба үнэ, ханшийн томоохон хэлбэлзэл, түүний үр дагаврын тухай тайлбарыг;

7.34.3.үйлчилгээний шимтгэл, хураамжийн зарлагатай холбогдуулан орлогын төрөл тус бүрийн дүнг харуулж;

7.34.4.удирдлага ба үйл ажиллагааны бусад зардлын холбогдох нэмэлт тодруулгыг бэлтгэнэ.

7.35.“Тодруулга:25.Бусад зардал, гарз” тодруулгад бусад зардал, гарзын төрлүүдээр тайлант ба өмнөх оны дүнг зэрэгцүүлэн харуулж, шаардлага нэмэлт тайлбар, тэмдэглэлийг тодруулна.

7.36. “Тодруулга:26.Бусад дэлгэрэнгүй орлого” тодруулгад бусад дэлгэрэнгүй орлоготой холбоотой үндсэн хөрөнгө ба биет бус хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл дансны өсөлт/бууралт зэрэг нэмэлт тайлбар, тэмдэглэлийг тодруулна.

7.37. “Тодруулга:27.Холбоотой талуудтай хийсэн ажил гүйлгээ” тодруулгад холбоотой талуудын ажил гүйлгээ нь бизнесийн ердийн үйл ажиллагааны хүрээнд явагдсан ч гэсэн эдгээр нь ихээхэн анхаарал татдаг асуудал тул ийм ажил гүйлгээг ердийн нөхцөлөөр хийсэн эсэх талаарх мэдээллийг;

7.38.НББОУС 24-д заасны дагуу толгой компанийн нэр, хэрэв хамгийн дээд хяналт тавигч тал нь ялгаатай бол тэрхүү хяналт тавигчийн нэр, удирдах албан тушаалтанд олгосон цалин, урамшуулал, урт ба богино хугацаат тэтгэмж, ажил эрхлэлтийн дараах болон ажлаас халагдсаны тэтгэмж, хувьцаанд суурилсан

төлбөр, холбоотой талтай хийсэн ажил гүйлгээний талаар тодруулах ба ингэхдээ дараах зүйлсийг харгалзана:

7.38.1.холбоотой талуудтай хийсэн ажил гүйлгээний үр дүнд бүртгэсэн дансны санхүүгийн байдлын тайланд тусгагдсан үлдэгдлийг тавигдсан нөхцөлийн (тухайлбал, хүүгийн түвшин) хамт тодруулна;

7.38.2.тайлант хугацааны орлогын дэлгэрэнгүй тайланд багтсан холбоотой талын бүх ажил гүйлгээг тодруулна.

7.39.“Тодруулга:28.Болзошгүй хөрөнгө ба өр төлбөр” тодруулгад НББОУС 37-ын дагуу тайлагналын өдрийн байдлаар хэрэгжих магадлалтай болзошгүй хөрөнгө ба болзошгүй өр төлбөрийн шинж чанар, боломжтой бол тэдгээрийн үр нөлөөллийг харуулсан тооцооллыг тодруулна.

7.40.“Тодруулга:29.Тайлагналын үеийн дараах үйл явдал” тодруулгад НББОУС 10-ын дагуу тайлагналын өдрийн дараах үл залруулагдах үйл явдлын материаллаг ангилал бүрээр эдгээрийн онцлог шинж, санхүүгийн үр нөлөөг тодруулна. Тухайлбал, санхүүгийн тайлагналын өдөр, санхүүгийн тайланг хэвлэн нийтлэх хугацааны хооронд гарсан дараах зүйлсийг тодруулна:

7.40.1.үйл ажиллагаа, зохион байгуулалтад гарсан томоохон өөрчлөлт;

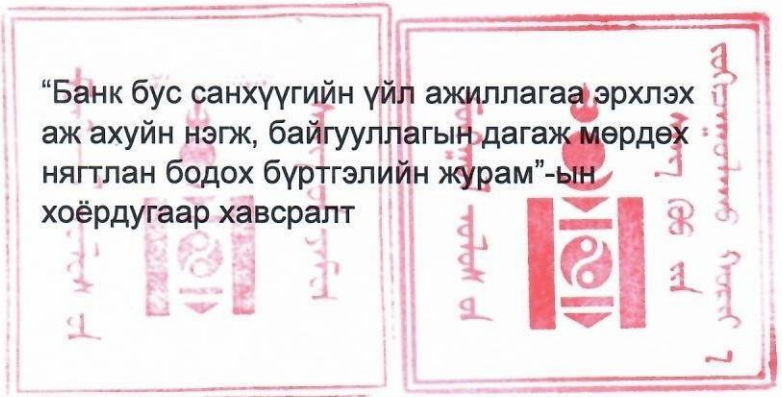
7.40.2.Нөлөө бүхий үйл явдал (НББОУС 10-д заасан залруулах ба үл залруулах үйл явдал) болон нягтлан бодох бүртгэлийн зааварт багтсан дараа үеийн үйл явдлаас үүссэн олз ба гарзыг тодруулна.

7.41.“Тодруулга:31.Эрсдэлийн удирдлага” тодруулгад валютын эрсдэлийн, валютын ханшийн өөрчлөлтийн мэдрэмтгий байдал, хүүгийн түвшний эрсдэлийн тодруулга, эргэн төлөгдөх хугацааны шинжилгээ зэргийг тодруулна.

7.42.“Тодруулга:32.Бодит үнэ цэнийн” тодруулгад ТЗЭ нь бүх төрлийн санхүүгийн хөрөнгө ба санхүүгийн өр төлбөрийн бодит үнэ цэнийг тодруулна. Үүнд хорогдуулсан өртгөөр болон бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн санхүүгийн хөрөнгө өр төлбөрийг хамааруулна.

7.43.“Тодруулга:33.Тэнцлийн гадуурх данс” тодруулгад тайлант хугацаанд тэнцлийн гадуурх дансанд бүртгэсэн зүйлсийн үлдэгдэл, түүнд гарсан өөрчлөлтийг тодруулна. Зэрэгцүүлэх зорилгоор өмнөх хугацааны дүнг тайлант хугацааныхтай ижил хугацаагаар тасалбар болгон харуулна. Хүлээж болзошгүй үүрэгт байгуулсан эрсдэлийн сангийн талаар санхүүгийн тайланд тодруулна.

“Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх
аж ахуйн нэгж, байгууллагын дагаж мөрдөх
нягтлан бодох бүртгэлийн журам”-ын
хоёрдугаар хавсралт

Регистрийн дугаар:

Хаяг : _____

Шуудангийн хаяг : _____

Утас : _____ Факс : _____

Өмчийн хэлбэр : Төрийн . . . . . хувь

хувийн . . . . . хувь.

.....-ИЙН
..... ОНЫ .....
САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН

Хянаж хүлээн авсан байгууллагын нэр	Сар, өдөр	Гарын үсэг

..... банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх
тусгай зөвшөөрөлтэй хуулийн этгээдийн ..... оны .....
санхүүгийн тайлангийн тухай мэдэгдэл

..... оны ..... -р сарын ....-ны өдөр

Гүйцэтгэх захирал _____, ерөнхий нягтлан бодогч /Санхүү
хариуцсан захирал/ _____ бид _____ банк
бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөлтэй аж нэгж, байгууллагын
санхүүгийн тайланг СТОУС, НББОУС болон холбогдох журамд нийцүүлэн гаргасан
болохыг баталж байна. Үүнд:

1. Тайлант хугацааны бүх үйл явдал, ажил гүйлгээ бодитоор гарсан бөгөөд
холбогдох анхан шатны баримтад үндэслэсэн;
2. Тайлан, тодруулгад тусгасан санхүүгийн болон бусад мэдээллийг
материаллаг хэмжээнд үнэн зөв тайлагнасан;
3. Санхүүгийн тайланг тайлант хугацаагаар тасалбар болгосон ба орхигдсон,
давхардсан зүйл байхгүй;
4. Ажил гүйлгээг зөв ангилан бүртгэж, хөрөнгө, өр төлбөр, өмчийг санхүүгийн
тайланд зохистой үнэлгээгээр тусгасан;

Санхүүгийн байдлын тайланд тусгагдсан хөрөнгө нь байгууллагын өмчлөлд
байгаа ба өр төлбөрийг төлөх үүргийг байгууллага хүлээж байгаа болно.

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Гүйцэтгэх захирал _____ /.....гарын үсгийн тайлал...../
Ерөнхий нягтлан бодогч _____ /.....гарын үсгийн тайлал...../

САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

....оны...сарын...өдөр

(Хуулийн этгээдийн нэр)

(төгрөгөөр)

д/д	Үзүүлэлт	Тодруулга	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	ХӨРӨНГӨ			
1.1	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө	3		
1.2	Зээл	4		
1.3	Факторингийн тооцооны авлага	5		
1.4	Үүсмэл санхүүгийн хөрөнгө	6.1		
1.5	Хөрөнгө оруулалт	7		
1.6	Бусад санхүүгийн хөрөнгө	8		
1.7	Санхүүгийн хөрөнгийн дүн			
1.8	Татвар, НДШ-ийн авлага	9		
1.9	Үндсэн хөрөнгө	10		
1.10	Биет бус хөрөнгө	11		
1.11	Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө			
1.12	Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө	12		
1.13	Санхүүгийн бус хөрөнгийн дүн			
1.14	НИЙТ ХӨРӨНГИЙН ДҮН			
2	ӨР ТӨЛБӨР			
2.1	Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр	13		
2.2	Банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр	14		
2.3	Бусад эх үүсвэр	15		
2.4	Үүсмэл санхүүгийн өр төлбөр	6.2		
2.5	Бусад санхүүгийн өр төлбөр	16		
2.6	Хоёрдогч өглөг	17		
2.7	Давуу эрхийн хувьцаа (өр төлбөр)			
2.8	Санхүүгийн өр төлбөрийн дүн			
2.9	Татвар, НДШ-ийн өр төлбөр	18		
2.10	Нөөц /Болзошгүй өр төлбөр /	19		
2.11	Хойшлогдсон татварын өр төлбөр			
2.11	Бусад санхүүгийн бус өр төлбөр	19		
2.12	Санхүүгийн бус өр төлбөрийн дүн			
2.13	НИЙТ ӨР ТӨЛБӨРИЙН ДҮН			
3	ӨМЧ			
3.1	Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө	20		
3.2	Өмчийн бусад хэсэг			
3.3	Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал			
3.4	НИЙТ ӨМЧИЙН ДҮН			
3.5	НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР БА ӨМЧИЙН ДҮН			

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Гүйцэтгэх захирал _____ /...../

Ерөнхий нягтлан бодогч _____ /...../

ОРЛОГЫН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАЙЛАН

...оны...сарын...өдөр

(Хуулийн этгээдийн нэр)

(төгрөгөөр)

д/д	Орлого, зардлын зүйл	Тодруулга	Өмнөх үеийн дүн	Тайлант үеийн дүн
1	Хүүгийн орлого			
1.1	Банканд байршуулсан хөрөнгийн			
1.2	Санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийн			
1.3	Зээлийн			
1.4	Үнэт цаасны			
1.5	Бусад			
1.6	Хүүгийн орлогын буцаалт			
1.7	Хүүгийн орлогын дүн			
2	Хүүгийн зардал			
2.1	Итгэлцлийн үр шим			
2.2	Зээлийн			
2.3	Үнэт цаасны			
2.4	Бусад			
2.5	Хүүгийн зардлын буцаалт			
2.6	Хүүгийн зардлын дүн			
3	Хүүгийн цэвэр орлого (1.7-2.6)			
4	Эрсдэлийн сангийн зардал	21		
5	Эрсдэлийн сангийн дараах цэвэр орлого (3-4)			
6	Бусад орлого			
6.1	Хүүгийн бус орлого	22		
6.2	Бусад орлого, олз	23		
7	Бусад зардал			
7.1	Хүүгийн бус зардал	24		
7.2	Бусад зардал, гарз	25		
8	Татварын өмнөх ашиг, алдагдал (5+6-7)			
9	Орлогын татварын зардал			
10	Татварын дараах ашиг, алдагдал (8-9)			
11	Зогсоосон үйл ажиллагааны цэвэр орлого, зардал			
12	Тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдал (10+11)			
13	Бусад дэлгэрэнгүй орлого			
14	Тайлант хугацааны нийт дэлгэрэнгүй орлогын дүн (12+13)			

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Гүйцэтгэх захирал _____/...../

Ерөнхий нягтлан бодогч _____/...../

ӨМЧИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТАЙЛАН

...оны...сарын...өдөр

(Хуулийн этгээдийн нэр)

(төгрөгөөр)

д/д	Өөрийн хөрөнгийн зүйл	Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө	Нэмж төлөгдсөн капитал	Халаасны хувьцаа	Дахин үнэлгээний нэмэгдэл	Бусад өөрийн хөрөнгө	Хуримтлагдсан ашиг	Нийт дүн
1	20... ОНЫ ....-Р САРЫН .... -НЫ ӨДРИЙН ҮЛДЭГДЭЛ							
2	Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлтийн нөлөө, алдааны залруулга							
3	Залруулсан үлдэгдэл							
4	Тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдал							
5	Бусад дэлгэрэнгүй орлого							
6	Өмчид гарсан өөрчлөлт							
7	Хуваарилсан ногдол ашиг							
8	Дахин үнэлгээний нэмэгдлийн хэрэгжсэн дүн							
9	20... ОНЫ .... -Р САРЫН ....НЫ ӨДРИЙН ҮЛДЭГДЭЛ							
10	Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлтийн нөлөө, алдааны залруулга							
11	Залруулсан үлдэгдэл							
12	Тайлант үеийн цэвэр ашиг, алдагдал							
13	Бусад дэлгэрэнгүй орлого							
14	Өмчид гарсан өөрчлөлт							
15	Хуваарилсан ногдол ашиг							
16	Дахин үнэлгээний нэмэгдлийн хэрэгжсэн дүн							
17	20... ОНЫ ....-Р САРЫН ....-НЫ ӨДРИЙН ҮЛДЭГДЭЛ							

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Гүйцэтгэх захирал _____ /...../

Ерөнхий нягтлан бодогч _____ /...../

....оны...сарын...өдөр
(төгрөгөөр)

(Хуулийн этгээдийн нэр)

д/д	Үзүүлэлт	Өмнөх үеийн дүн	Тайлант үеийн дүн
1	ҮНДСЭН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ		
1.1	Зээл, хүүгийн төлбөрт хүлээн авсан		
1.2	Итгэлцлийн үйлчилгээнээс хүлээн авсан		
1.3	Цахим мөнгө гаргах, төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан хүлээн авсан		
1.4	Факторингийн үйл ажиллагаанаас хүлээн авсан		
1.5	Бусад		
1.6	Үндсэн үйл ажиллагааны мөнгөн орлого		
1.7	Олгосон зээл		
1.8	Буцаан олгосон итгэлцэл, үр шим		
1.9	Цахим мөнгө гаргах, төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдуулан буцаан шилжүүлсэн		
1.10	Факторингийн үйл ажиллагаагаар шилжүүлсэн		
1.11	Ажиллагсад олгосон		
1.12	Татвар, нийгмийн даатгалын байгууллагад төлсөн		
1.13	Ашиглалтын зардалд төлсөн		
1.14	Бусад		
1.15	Үндсэн үйл ажиллагааны мөнгөн зарлага		
1.16	Үндсэн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн		
2	ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ		
2.1	Үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгө борлуулснаас хүлээн авсан		
2.2	Хөрөнгө оруулалтаас хүлээн авсан		
2.3	Бусад урт хугацаат хөрөнгө борлуулснаас хүлээн авсан		
2.4	Үнэт цаас борлуулснаас хүлээн авсан		
2.5	Хүлээн авсан ногдол ашиг		
2.6	Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны мөнгөн орлого		
2.7	Үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгө олж эзэмшихэд төлсөн		
2.8	Хөрөнгө оруулалт олж эзэмшихэд төлсөн		
2.9	Бусад урт хугацаат хөрөнгө олж эзэмшихэд төлсөн		
2.10	Үнэт цаас олж эзэмшихэд төлсөн		
2.11	Бусад		
2.12	Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны мөнгөн зарлага		
2.13	Хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн		
3	САНХҮҮГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ		
3.1	Банк, санхүүгийн байгууллага, төсөл, хөтөлбөрийн зээлээс хүлээн авсан		
3.2	Хоёрдогч өглөгөөс хүлээн авсан		
3.3	Хувьцаа болон өмчийн бусад үнэт цаас гаргаснаас хүлээн авсан		
3.4	Бусад		
3.5	Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн орлого		
3.6	Банк, санхүүгийн байгууллага, төсөл, хөтөлбөрийн зээлд төлсөн		
3.7	Хоёрдогч өглөгт төлсөн		
3.8	Төлсөн ногдол ашиг		
3.9	Бусад		
3.10	Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн зарлага		
3.11	Санхүүгийн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн		
4	Валютын ханшийн зөрүү		
5	Бүх цэвэр мөнгөн гүйлгээ		
6	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эхний үлдэгдэл		
7	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл		

(тамга тэмдэг, гарын үсэг)

Гүйцэтгэх захирал _____/...../

Ерөнхий нягтлан бодогч _____/...../

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА

_____ (Хуулийн этгээдийн нэр)

....оны...сарын...өдөр

(төгрөгөөр)

Үндсэн үйл ажиллагааны чиглэл /төрөл/ :

- (a) _____
 (б) _____
 (в) _____

Салбар, төлөөлөгчийн газрын нэр, байршил :

- (a) _____
 (б) _____
 (в) _____

ТОДРУУЛГА:1 ТАЙЛАН БЭЛТГЭХ ҮНДЭСЛЭЛ

.....
 .....
 .....

ТОДРУУЛГА:2 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГЫН ӨӨРЧЛӨЛТ

.....
 .....
 .....

ТОДРУУЛГА:3 МӨНГӨ БА ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ХӨРӨНГӨ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Бэлэн мөнгө (1.1+...+1.5)		
1.1	Бэлэн мөнгө		
1.2	Замд яваа мөнгө		
1.3	Тоолж шалгаагүй мөнгө		
1.4	Жижиг мөнгөн сан		
1.5	Бусад		
2	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай) (2.1+...+2.4)		
2.1	Дотоодын банканд байршуулсан мөнгө		
2.2	Гадаадын банканд байршуулсан мөнгө		
2.3	Дотоодын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө		
2.4	Гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө		
3	Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай) (3.1+...+3.3±-3.4+3.5+3.6)		
3.1	Монголбанкны үнэт цаас		
3.2	Засгийн газрын үнэт цаас		
3.3	Хадгаламжийн сертификат		
3.4	Нэмэх, хасах нь: Үнэт цаасны урамшуулал, хямдруулалт		

3.5	Мөнгөн хөрөнгөнд хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага		
3.6	Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгөнд тооцсон хуримтлуулсан хүүгийн авлага		
4	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө (3-аас дээш сарын хугацаатай) (4.1+...+4.4-4.5)		
4.1	Дотоодын банканд байршуулсан хөрөнгө		
4.2	Гадаадын банканд байршуулсан хөрөнгө		
4.3	Дотоодын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө		
4.4	Гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө		
4.5	Хасах нь: Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийн эрсдэлийн сан		
5	Дүн (1+2+3+4)		

Тэмдэглэл: (Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн үлдэгдэлд гарсан өөрчлөлт, бусад тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

3.1.БАНК, САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГАД БАЙРШУУЛСАН ХӨРӨНГИЙН ҮНЭ ЦЭНИЙН БУУРАЛТ

№	Үнэ цэнэ буурсан хөрөнгө	Хугацаандаа байгаа	30 хүртэлх хоногоор хугацаа хэтэрсэн	31-90 хоногоор хугацаа хэтэрсэн	91-180 хоногоор хугацаа хэтэрсэн	181-360 хоногоо хугацаа хэтэрсэн	361-ээс дээш хоногоор хугацаа хэтэрсэн	Дүн
1	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө							
2	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага							
3	Хасах нь: Эрсдэлийн сан							
4	Дүн							

Тэмдэглэл:(Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгөтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, хугацаа хэтэрсэн боловч үнэ цэнэ буураагүй хөрөнгө байгаа бол тодруулна.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:4 ЗЭЭЛ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Олгосон/ Нэмж байгуулсан	Хасагдсан			Эцсийн үлдэгдэл
				Мөнгөөр/ Зээл	Данснаас хассан/ Сангаас хаасан	Бусад	
1	Хэвийн						
2	Анхаарал хандуулах						
3	Хэвийн бус						
4	Эргэлзээтэй						
5	Муу						
6	Зээлийн хойшлогдсон орлого						

7	Зээлд хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага						
8	Хасах нь: Зээлийн эрсдэлийн сан						
9	Дүн						

4.1.ЗЭЭЛИЙН ҮНЭ ЦЭНИЙН БУУРАЛТ

№	Үнэ цэнэ буурсан хөрөнгө	Хугацаа ндаа байгаа	30 хүртэлх хоногоор хугацаа хэтэрсэн	31-90 хоногоор хугацаа хэтэрсэн	91-180 хоногоор хугацаа хэтэрсэн	181-360 хоногоор хугацаа хэтэрсэн	361-ээс дээш хоногоор хугацаа хэтэрсэн	Дүн
1	Хэвийн							
2	Анхаарал хандуулах							
3	Чанаргүй							
4	Хэвийн бус							
5	Эргэлзээтэй							
6	Муу							
7	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага							
8	Хасах нь: Зээлийн эрсдэлийн сан							
9	Дүн							

Тэмдэглэл:(Зээлтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, хугацаа хэтэрсэн боловч үнэ цэнэ буураагүй зээл байгаа бол тодруулах ба хүлээж болзошгүй үүрэг, эрсдэлийн үнэлгээ, үнэ цэнийн бууралтыг тооцоолсон аргачлал, томоохон зээлдэгчдийн зээл, холбоотой талд олгосон зээлийг тодруулна.)

ТОДРУУЛГА:5 ФАКТОРИНГИЙН ТООЦООНЫ АВЛАГА

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Нэмэгдсэн/ Нэмж байгуулсан	Хасагдсан			Эцсийн үлдэгдэл
				Мөнгөөр/ Зээл	Данснаас хассан/ Сангаас хаасан	Бусад	
1	Хэвийн						
2	Анхаарал хандуулах						
3	Хэвийн бус						
4	Эргэлзээтэй						
5	Муу						
6	Хойшлогдсон төлбөр						
7	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага						
8	Хасах нь: эрсдэлийн сан						
9	Дүн						

5.1. ФАКТОРИНГИЙН ТООЦООНЫ АВЛАГЫН ҮНЭ ЦЭНИЙН БУУРАЛТ

№	Үнэ цэнэ буурсан хөрөнгө	Хугацаандаа байгаа	30 хүртэлх хоногоор	31-90 хоногоор	91-180 хоногоор	181-360 хоногоор	361-ээс дээш хоногоор	Дүн
---	--------------------------	--------------------	---------------------	----------------	-----------------	------------------	-----------------------	-----

		хугацаа хэтэрсэн	хугацаа хэтэрсэн	хугацаа хэтэрсэн	хугацаа хэтэрсэн	хугацаа хэтэрсэн
1	Хэвийн					
2	Анхаарал хандуулах					
3	Хэвийн бус					
4	Эргэлзээтэй					
5	Муу					
6	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага					
7	Хасах нь: эрсдэлийн сан					
8	Дүн					

Тэмдэглэл: (Факторингийн тооцооны авлагатай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, хугацаа хэтэрсэн боловч үнэ цэнэ буураагүй факторингийн тооцооны авлага байгаа бол тодруулах ба хүлээж болзошгүй үүрэг, эрсдэлийн үнэлгээ, үнэ цэнийн бууралтыг тооцоолсон аргачлал, томоохон зээлдэгчдийн зээл, холбоотой талд олгосон факторингийн тооцооны авлагыг тодруулна.)

ТОДРУУЛГА:6 ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР

6.1.ХӨРӨНГӨӨР ХҮЛЭЭН ЗӨВШӨӨРСӨН ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР

№	Төрөл	Хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрсөн	
		Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Форвард арилжаа		
2	Своп арилжаа		
3	Опцион арилжаа		
4	Фьючерс арилжаа		
5	Бусад арилжаа		
6	Валют хөрвүүлэлтийн түр данс		
7	Дүн		

6.2.ӨР ТӨЛБӨРӨӨР ХҮЛЭЭН ЗӨВШӨӨРСӨН ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР

№	Төрөл	Өр төлбөрөөр хүлээн зөвшөөрсөн	
		Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Форвард арилжаа		
2	Своп арилжаа		
3	Опцион арилжаа		
4	Фьючерс арилжаа		
5	Бусад арилжаа		
6	Дүн		

Тэмдэглэл: (Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр, хейжтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, эрсдэлийн үнэлгээ, бодит үнэ цэнэ тооцоолсон аргачлалыг тодруулна.)

ТОДРУУЛГА:7 ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	3 сараас дээш хугацаатай хадгаламжийн сертификат (цэвэр дүнгээр)		
2	Үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт (цэвэр дүнгээр)		
3	Дүн (1+2)		

7.1. ХАДГАЛАМЖИЙН СЕРТИФИКАТААРХ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Хадгаламжийн сертификат (3 сараас дээш хугацаатай)		
1.1	Дотоодын банканд байршуулсан		
1.2	Гадаадын банканд байршуулсан		
1.3	Санхүүгийн байгууллагад байршуулсан		
2	Нэмэх, хасах нь: Хадгаламжийн сертификатын хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт		
3	Хадгаламжийн сертификатын хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага		
4	Хасах нь: Хадгаламжийн сертификатын эрсдэлийн сан		
5	Дүн (1±2+3-4)		

7.2.ҮНЭТ ЦААСААР ОРУУЛСАН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас		
2	Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас		
3	Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлэх үнэт цаас		
4	Барьцаанд байгаа үнэт цаас		
5	Үнэт цаасанд хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага		
6	Хасах нь: Үнэт цаасны эрсдэлийн сан		
7	Дүн (1+2+3+4+5-6)		

7.2.1.ҮНЭТ ЦААСААР ОРУУЛСАН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ ТӨРЛӨӨР

№	Үнэт цаасны төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Засгийн газрын үнэт цаас		
2	Монголбанкны үнэт цаас		
3	Вексель		
4	Хувьцаа		
5	Гадаадын үнэт цаас		
6	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас		
7	Өрийн бичиг		
8	Нэмэх, хасах нь: Үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт		
9	Дүн (1+2+3+4+5+6+7±8)		

7.2.2.ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ҮНЭ ЦЭНИЙН БУУРАЛТ

№	Үнэ цэнэ буурсан хөрөнгө	Хугацаандаа байгаа	30 хүртэлх хоног оор хугацаа хэтэрсэн	31-90 хоног оор хугацаа хэтэрсэн	91-180 хоног оор хугацаа хэтэрсэн	181-360 хоног оор хугацаа хэтэрсэн	361-ээс дээш хоног оор хугацаа хэтэрсэн	Дүн
1	Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас							
2	Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас							
3	Бусад дэлгэрэнгүй							

	орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас							
4	Барьцаанд байгаа үнэт цаас							
5	Хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага							
6	Хасах нь: Эрсдэлийн сан							
7	Дүн							

Тэмдэглэл: (Хөрөнгө оруулалттай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, хугацаа хэтэрсэн боловч үнэ цэнэ буураагүй хөрөнгө байгаа бол тодруулах ба хүлээж болзошгүй үүрэг, эрсдэлийн үнэлгээ, үнэ цэнийн бууралтыг тооцоолсон аргачлалыг тайлбарлана.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:8 БУСАД САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Нэмэгдсэн	Хасагдсан			Эцсийн үлдэгдэл
				Төлөгдсөн	Данснаас хассан	Бусад	
1	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны авлага						
2	Бусдаас авах авлага (цэвэр дүнгээр)						
3	Салбар хоорондын тооцоо						
4	Өмчлөх бус санхүүгийн хөрөнгө (цэвэр дүнгээр)						
5	Бусад						
6	Дүн (1+2+3+4+5)						

Тэмдэглэл: (Бусдаас санхүүгийн хөрөнгийг хугацаандаа байгаа, хугацаа хэтэрсэн, төлөгдөх найдваргүй эсэх, авлагын эрсдэлийн сан байгуулсан аргачлал, гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн авлага, эрсдэлийн талаар болон бусад тайлбар тэмдэглэлийг хийнэ. Мөн хугацаа хэтэрсэн боловч үнэ цэнэ буураагүй хөрөнгө байгаа бол тодруулна)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:9 ТАТВАР, НИЙГМИЙН ДААТГАЛЫН ШИМТГЭЛИЙН АВЛАГА

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлага		
2	Татварын авлага		
3	Дүн (1+2+3+4)		

Тэмдэглэл. (Авлагатай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:10 ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ

№	Үзүүлэлт	Барилга байгууламж	Компьютер, дагалдах хэрэгсэл	Тээврийн хэрэгсэл	Тавилга эд хогшил	Түрээсийн хөрөнгө	Борлуулаад буцаан түрээсэлсэн хөрөнгө	Бусад үндсэн хөрөнгө	Нийт дүн
1	ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ /өртөг/								
1.1	Эхний үлдэгдэл								
1.2	Нэмэгдсэн дүн								
1.2.1	Худалдаж авсан, өөрөө барьж байгуулсан								
1.2.2	Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар								
1.2.3	Орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар								
1.2.4	Зээл, тусламж, хандиваар								
1.2.5	Бусад								
1.2.6	Дахин үнэлгээний нэмэгдэл								
1.3	Хасагдсан дүн (-)								
1.3.1	Худалдсан								
1.3.2	Үнэгүй шилжүүлсэн								
1.3.3	Акталсан								
1.4	Үндсэн хөрөнгө дахин ангилсан								
1.5	Үндсэн хөрөнгө, ХОЗҮХХ* хооронд дахин ангилсан								
1.6	Эцсийн үлдэгдэл								
2	ХУРИМТЛАГДСАН ЭЛЭГДЭЛ								
2.1	Эхний үлдэгдэл								
2.2	Нэмэгдсэн дүн								
2.2.1	Байгуулсан элэгдэл								
2.2.2	Дахин үнэлгээгээр нэмэгдсэн								
2.2.3	Үнэ цэнийн бууралтын буцаалт								
2.2	Хасагдсан дүн								
2.2.1	Данснаас хассан хөрөнгийн элэгдэл								
2.2.2	Дахин үнэлгээгээр хасагдсан								
2.2.3	Үнэ цэнийн бууралт								
2.4	Эцсийн үлдэгдэл								
3	ДАНСНЫ ЦЭВЭР ДҮН								
3.1	Эхний үлдэгдэл								
3.2	Эцсийн үлдэгдэл								

Тэмдэглэл: (Үндсэн хөрөнгөтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, хөрөнгийн өртгийг тооцох аргачлал, ашигласан элэгдлийн арга, элэгдүүлэх хувь хэмжээг хөрөнгийн ангилал бүрээр тодруулна. Хөрөнгийн дахин үнэлгээтэй холбоотой дэлгэрэнгүй мэдээллийг энд оруулна)

ТОДРУУЛГА:12 БУСАД САНХҮҮГИЙН БУС ХӨРӨНГӨ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Бараа материал		
2	Урьдчилж төлсөн тооцоо/ зардал		
2.1	Урьдчилж төлсөн тооцоо		
2.2	Урьдчилж төлсөн зардал		
3	Өмчлөх бусад хөрөнгө		
3.1	Үл хөдлөх хөрөнгө		
3.2	Хөдлөх хөрөнгө		
3.3	Өмчлөх бусад санхүүгийн бус хөрөнгийн эрсдэлийн сан		
4	Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө		
5	Дуусаагүй барилга		
6	Хойшлогдсон татварын хөрөнгө		
7	Бусад		
8	Дүн (1+2+3+4+5+6+7)		

Тэмдэглэл. (Бусад санхүүгийн бус хөрөнгөтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг

.....

ТОДРУУЛГА:13 ИТГЭЛЦЛИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЭХ ҮҮСВЭР

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	1 жил хүртэлх хугацаатай		
2	1-ээс дээш жилийн хугацаатай		
3	Итгэлцлийн үлдэгдэл (1+2)		
4	Хуримтлуулж тооцсон үр шим		
5	Итгэлцлээр татсан хөрөнгийн хойшлогдсон төлбөр		
6	Дүн		

Тэмдэглэл: (Итгэлцлийн үйлчилгээтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, итгэлцлийн үлдэгдлийг валютаар болон хугацаагаар ангилан тодруулж болно)

.....

ТОДОТГОЛ:14.БАНК, САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГААС ТАТСАН ЭХ ҮҮСВЭР

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Төлөгдөх хугацаандаа байгаа зээл		
2	Хугацаа хэтэрсэн зээл		
3	Эх үүсвэрийн хойшлогдсон төлбөр		
4	Банк, санхүүгийн байгууллага, иргэнээс татсан эх үүсвэрт хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг		
5	Дүн		

Тэмдэглэл: (Банк, санхүүгийн байгууллага, иргэнээс татсан эх үүсвэртэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, валютын төрөл, зээлдүүлэгч банкаар тодруулж болно.)

.....

ТОДРУУЛГА:15.БУСАД ЭХ ҮҮСВЭР

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Гаргасан өрийн бичиг		
2	Гаргасан үнэт цаас		
3	Төслийн зээлийн санхүүжилт		
4	Бусад		
4.1	Бусад эх үүсвэрийн хойшлогдсон төлбөр		
4.2	Бусад эх үүсвэрт хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг		
5	Дүн		

Тэмдэглэл. (Бусад эх үүсвэртэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, валютын төрөл, зээлдүүлэгч банкаар тодруулж болно. Түрээстэй холбогдуулан гэрээний ерөнхий мэдээлэл, хугацаа, түрээсийн төлбөр, болзошгүй өр төлбөр, буцаан түрээсэлсэн эсэхийг тодруулна.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:16.БУСАД САНХҮҮГИЙН ӨР ТӨЛБӨР

№	Ангилал	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны өглөг		
2	Дансны өглөг		
2.1	Төлөгдөх хугацаандаа байгаа		
2.2	Хугацаа хэтэрсэн		
3	Салбар хоорондын тооцоо		
4	Мөнгөн гуйвуулгын өглөг		
5	Цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг		
6	Ногдол ашгийн өглөг		
7	Мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опцион		
8	Хөрвөх өр төлбөр		
9	Бусад		
10	Дүн		

Тэмдэглэл. (Бусад санхүүгийн өр төлбөртэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:17.ХОЁРДОГЧ ӨГЛӨГ

№	Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Хоёрдогч өглөгийн нэрлэсэн үлдэгдэл		
2	Хуримтлуулсан хүүгийн өглөг		
3	Нэмэх, хасах нь: Хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт		
4	Хойшлогдсон төлбөр		
5	Дүн (1+2+3+4)		

Тэмдэглэл:(Хоёрдогч өглөгтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:18.ТАТВАР, НДШ-ИЙН ӨР ТӨЛБӨР

№	Ангилал	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Татварын өглөг		
1.1	НӨАТ-ын өглөг		
1.2	ААНОАТ өглөг		
1.3	ХАОАТ-ын тооцоо		
1.4	Бусад татварын өглөг		
2	Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өглөг		
3	Дүн		

Тэмдэглэл. (Татвар, НДШ-ийн өр төлбөрийн төрлөөр тайлбар, тэмдэглэл хийнэ)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:19 НӨӨЦ БОЛОН БУСАД САНХҮҮГИЙН БУС ӨР ТӨЛБӨР

№	Ангилал	Эхний үлдэгдэл	Эцсийн үлдэгдэл
1	Нөөц, болзошгүй өр төлбөр		
1.1	Зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөнд хамаарах үүргийн нөөц		
1.2	Хуулийн байгууллагаар шийдэгдэж байгаа зүйлсэд байгуулсан нөөц		
1.2	Бусад		
2	Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй өр төлбөр		
3	Бусад		
4	Дүн		

Тэмдэглэл. (Нөөц болон бусад санхүүгийн бус өр төлбөрийн төрлөөр тайлбар, тэмдэглэл хийнэ)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:20.ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ, ТҮҮНИЙ УДИРДЛАГА

20.1.ХУВЬ НИЙЛҮҮЛСЭН ХӨРӨНГӨ

№	Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл	Нэмэгдсэн	Хасагдсан	Эцсийн үлдэгдэл
1	Давуу эрхийн хувьцаа (өөрийн хөрөнгө)				
2	Энгийн хувьцаа - Хаалттай				
3	Энгийн хувьцаа - Нээлттэй				
4	Хоёрдогч өглөг (өөрийн хөрөнгө)				
5	Хөрвөх өр төлбөр (өөрийн хөрөнгө)				
6	Хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн дүн (1+2+3+4+5)				

Тэмдэглэл. (Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө, хувьцаатай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ. Тухайлбал, халаасны хувьцааг нэмж авсан, эргүүлэн гаргасан бол энэ талаар тодруулна.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:21.ЭРСДЭЛИЙН САНГИЙН ЗАРДАЛ

№	Үзүүлэлт	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал		
2	Үнэт цаасны эрсдэлийн сангийн зардал		
3	Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал		
4	Факторингийн тооцооны авлагын эрсдэлийн сангийн зардал		
5	Авлагын эрсдэлийн сангийн зардал		
6	Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал		
7	Өмчлөх бусад санхүүгийн бус хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал		
8	Бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал (Авлагын эрсдэлийн сангийн зардал гэх мэт)		
9	Дүн		

ТОДРУУЛГА: 22.ХҮҮГИЙН БУС ОРЛОГО

№	Үзүүлэлт	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Арилжааны орлого		
1.1	Гадаад валютын арилжааны орлого		
1.2	Үнэт цаасны арилжааны орлого		
1.3	Бусад арилжааны орлого		
2	Ханш, үнэлгээний өөрчлөлтийн олз		
2.1	Гадаад валютын ханшийн өөрчлөлтийн олз		
2.2	Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн олз		
2.3	Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз		
2.4	Бусад үнэлгээний өөрчлөлтийн олз		
3	Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.1	Зээл хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.2	Факторингийн үйлчилгээ хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.3	Итгэлцлийн үйлчилгээ хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.4	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.5	Мөнгөн гуйвуулга хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.6	Цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэх хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.7	Санхүүгийн зөвлөгөө, мэдээлэл хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.8	Баталгаа, батлан даалт хураамж, шимтгэлийн орлого		
3.9	Бусад үйлчилгээ хураамж, шимтгэлийн орлого		
4	Бусад		
5	Хүүгийн бус орлогын дүн (1+2+3+4)		

Тэмдэглэл. (Хүүгийн бус орлогын төрөл тус бүрээр тайлбар, тэмдэглэл хийнэ)

.....
 .....

22.1. ОРЛОГЫН ТАЙЛАНД ХҮЛЭЭН ЗӨВШӨӨРСӨН ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР

№	Төрөл	Орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрсөн
---	-------	-----------------------------------

		Орлого	Зардал
1	Форвард арилжаа		
2	Своп арилжаа		
3	Опцион арилжаа		
4	Фьючерс арилжаа		
5	Бусад арилжаа		
6	Дүн		

Тэмдэглэл. (Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого, зардлын төрөл тус бүрээр тайлбар, тэмдэглэл хийнэ)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:23.БУСАД ОРЛОГО, ОЛЗ

№	Орлогын төрөл	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Түрээсийн орлого		
2	Торгуулийн орлого		
3	Алдангийн орлого		
4	Ногдол ашгийн орлого		
5	Тэнцлийн гадуурх данснаас орсон орлого		
6	Хөрөнгийг зах зээлийн түвшнээс өндөр хувь хэмжээгээр анх удаад хүлээн зөвшөөрсний орлого		
7	Өр төлбөрийг зах зээлийн түвшнээс бага хувь хэмжээгээр анх удаад хүлээн зөвшөөрсний орлого		
8	Хандив, тусламжийн орлого		
9	Бусад		
10	Хөрөнгө данснаас хассаны олз		
11	Борлуулсан буюу дамжуулан түрээсэлсэн хөрөнгийн олз		
12	Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай хөрөнгийн дахин үнэлгээний олз		
13	Дүн		

Тэмдэглэл. (Бусад орлого, олзтой холбоотой тайлбар, тэмдэглэл хийнэ)

.....

.....

ТОДРУУЛГА: 24.ХҮҮГИЙН БУС ЗАРДАЛ

№	Үзүүлэлт	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Арилжааны зардал		
1.1	Гадаад валютын арилжааны зардал		
1.2	Үнэт цаасны арилжааны зардал		
1.3	Бусад арилжааны зардал		
2	Ханш, үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз		
2.1	Гадаад валютын ханшийн өөрчлөлтийн гарз		
2.2	Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз		
2.3	Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз		
2.4	Бусад үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз		
3	Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн зардал		
3.1	Зээлийн хураамж, шимтгэлийн зардал		
3.2	Банкны шимтгэлийн зардал		
3.3	Бусад үйлчилгээний зардал		

4	Удирдлага ба үйл ажиллагааны бусад зардлын дүн		
4.1	Цалингийн зардал		
4.2	Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын зардал		
4.3	Зээл болон бусад авлагыг барагдуулахтай холбоотой зардал		
4.4	Зарлал, сурталчилгаа, маркетингийн зардал		
4.5	Элэгдэл, хорогдлын зардал		
4.6	Түрээсийн зардал		
4.7	Ашиглалтын зардал		
4.8	Харилцаа холбооны зардал		
4.9	Түлш шатахуун, тээврийн зардал		
4.10	Үйл ажиллагааны бусад зардал		
5	Дүн		

Тэмдэглэл. (Хүүгийн бус зардлын төрөл тус бүрээр тайлбар, тэмдэглэл хийнэ)

.....

.....

ТОДРУУЛГА: 25. БУСАД ЗАРДАЛ, ГАРЗ

№	Зардлын төрөл	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Зочин төлөөлөгч, баяр ёслолын зардал		
2	Хандив		
3	Торгууль		
4	Хөрөнгийг зах зээлийн түвшнээс доогуур хувиар анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн зардал		
5	Өр төлбөрийг зах зээлийн түвшнээс дээгүүр хувиар анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн зардал		
6	Зээлд хамаарах үүрэг ба хуулийн байгууллагаар шийдэгдэж байгаа зүйлсэд байгуулсан нөөцийн зардал		
7	Бусад		
8	Хөрөнгө данснаас хассаны гарз		
9	Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай хөрөнгийн дахин үнэлгээний гарз		
10	Бусад зардал, гарзын дүн		

Тэмдэглэл. (Бусад зардал, гарзтай холбоотой тайлбар, тэмдэглэл хийнэ.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:26.БУСАД ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ОРЛОГО

№	Зардлын төрөл	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Үндсэн хөрөнгө ба биет бус хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл дансны өсөлт, бууралт		
2	Борлуулахад бэлэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний өсөлт, бууралт		
3	Үнэлгээний сангийн өсөлт, бууралт		
4	Эрсдэлийн сангийн нөөцийн өсөлт, бууралт		
5	Бусад		
6	Дүн		

Тэмдэглэл. (Бусад дэлгэрэнгүй орлоготой холбоотой тайлбар, тэмдэглэл хийнэ.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:27.ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДАЙ ХИЙСЭН АЖИЛ ГҮЙЛГЭЭ

27.1.ТОЛГОЙ КОМПАНИ, ХАМГИЙН ДЭЭД ХЯНАЛТ ТАВИГЧ КОМПАНИ, ХУВЬ ХҮНИЙ ТАЛААРХ МЭДЭЭЛЭЛ****

№	Үзүүлэлт	Толгой компани	Хамгийн дээд хяналт тавигч толгой компани	Хамгийн дээд хяналт тавигч хувь хүн	Тайлбар
1	Нэр				
2	Бүртгэгдсэн /оршин суугаа/ улс				
3	Эзэмшлийн хувь				

****- НББОУС- 24 Холбоотой талуудын тодруулга-д заасны дагуу тодруулна.

27.2.ТЭРГҮҮЛЭХ УДИРДЛАГЫН БҮРЭЛДЭХҮҮНД ОЛГОСОН НӨХӨН ОЛГОВРЫН ТУХАЙ МЭДЭЭЛЭЛ ТЭРГҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ГЭДЭГТ

№	Нөхөн олговрын нэр	Өмнөх оны дүн	Тайлант оны дүн
1	Богино болон урт хугацааны тэтгэмж		
2	Ажил эрхлэлтийн дараах, ажлаас халагдсаны тэтгэмж		
3	Хувьцаанд суурилсан төлбөр		
4	Дүн		

****- Тэргүүлэх удирдлагад ямар бүрэлдэхүүнийг хамруулснаа тодруулна. Тухайлбал, захирлуудын зөвлөл, удирдах зөвлөлийн гишүүд гэх мэт.

27.3.ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДТАЙ ХИЙСЭН АЖИЛ ГҮЙЛГЭЭ

№	Холбоотой талын нэр	Ажил гүйлгээний утга	Дүн	Тайлбар
1				
2				

ТОДРУУЛГА:28.БОЛЗОШГҮЙ ХӨРӨНГӨ БА ӨР ТӨЛБӨР

Тэмдэглэл. (Болзошгүй хөрөнгө ба өр төлбөрийн мөн чанар, хэрэв практик боломжтой бол тэдгээрийн санхүүгийн нөлөөллийн тооцооллыг тодруулна.)

ТОДРУУЛГА:29.ТАЙЛАГНАЛЫН ҮЕИЙН ДАРААХ ҮЙЛ ЯВДАЛ

Тэмдэглэл. (Тайлагналын өдрийн дараах үл залруулагдах үйл явдлын материаллаг ангилал тус бүрийн хувьд мөн чанар, санхүүгийн нөлөөллийн тооцоолол зэргийг тодруулж бусад тайлбар, тэмдэглэл хийнэ.)

ТОДРУУЛГА:31.ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА

Тэмдэглэл. (Эрсдэлийн удирдлага, зохион байгуулалт, эрсдэлийг үнэлж, хэмжиж, хянан, тайлагнах тогтолцооны талаар товч тайлбар хийнэ.)

31.1.ВАЛЮТЫН ЭРСДЭЛИЙН ТОДРУУЛГА

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл				Эцсийн үлдэгдэл			
		Санхүүгийн хөрөнгө	Санхүүгийн өр төлбөр	Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	Цэвэр позици	Санхүүгийн хөрөнгө	Санхүүгийн өр төлбөр	Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	Цэвэр позици
1	Төгрөг								
2	Ам. Доллар								
3	Юань								
4	Евро								
5									
6									
7	Дүн								

31.2.ВАЛЮТЫН ХАНШИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН МЭДРЭМТГИЙ БАЙДАЛ

№	Төрөл	Эхний үлдэгдэл		Эцсийн үлдэгдэл	
		Ашиг, алдагдалд үзүүлэх нөлөөлөл	Өөрийн хөрөнгөд үзүүлэх нөлөөлөл	Ашиг, алдагдалд үзүүлэх нөлөөлөл	Өөрийн хөрөнгөд үзүүлэх нөлөөлөл
1	Ам доллар 20%-иар чангарсан				
2	Ам доллар 20%-иар суларсан				
3	Юань 20%-иар чангарсан				
4	Юань 20%-иар суларсан				
5	Евро 20%-иар чангарсан				
6	Евро 20%-иар суларсан				
7	Бусад валют 20%-иар чангарсан				
8	Бусад валют 20%-иар суларсан				
9	Дүн				

31.3.ХҮҮГИЙН ТҮВШНИЙ ЭРСДЭЛИЙН ТОДРУУЛГА

№	Үзүүлэлт	Хугацаагүй ба 3 сар хүртэлх хугацаатай	3 - 6 сарын хугацаатай	6 -12 сарын хугацаатай	1 жилээс дээш хугацаатай	Мөнгөн бус	Нийт дүн
1	ӨМНӨХ ОН:						
2	Нийт санхүүгийн хөрөнгө						
3	Нийт санхүүгийн өр төлбөр						
4	Цэвэр хүүгийн дүн						
5	ТАЙЛАНТ ОН:						
6	Нийт санхүүгийн хөрөнгө						
7	Нийт санхүүгийн өр төлбөр						
8	Цэвэр хүүгийн дүн						

Тэмдэглэл. (Зах зээлийн эрсдэлтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

31.4. ЭРГЭН ТӨЛӨГДӨХ ХУГАЦААНЫ ШИНЖИЛГЭЭ

№	Үзүүлэлт	Хугацаагүй ба 3 сар хүртэлх хугацаатай	3 - 6 сарын хугацаатай	6 -12 сарын хугацаатай	1 жилээс дээш хугацаатай	Мөнгөн бус	Нийт дүн
1	ӨМНӨХ ОН:						
2	Нийт санхүүгийн хөрөнгө						
3	Нийт санхүүгийн өр төлбөр						
4	Санхүүгийн хэрэгслийн хөрвөх чадварын зөрүү						
5	ТАЙЛАНТ ОН:						
6	Нийт санхүүгийн хөрөнгө						
7	Нийт санхүүгийн өр төлбөр						
8	Санхүүгийн хэрэгслийн хөрвөх чадварын зөрүү						

Тэмдэглэл. (Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын эрсдэлтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

ТОДРУУЛГА:32.БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ТОДРУУЛГА

32.1.ХОРОГДУУЛСАН ӨРТГӨӨР ИЛЭРХИЙЛСЭН САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГСЛИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ТОДРУУЛГА

№	Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл		Эцсийн үлдэгдэл	
		Дансны үнэ	Бодит үнэ цэн	Дансны үнэ	Бодит үнэ цэн
1	САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ				
2	Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө				
3	Хөрөнгө оруулалт				
4	- Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө				
5	- Хугацааны эцэс хүртэл эзэмших үнэт цаас				
6	- Зээл ба авлага гэж ангилсан бусад үнэт цаас				
7	Зээл				
8	Үүсмэл санхүүгийн хөрөнгө				
9	Бусад санхүүгийн хөрөнгө				
10	Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн санхүүгийн хөрөнгийн дүн				
11	САНХҮҮГИЙН ӨР ТӨЛБӨР				
12	Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр				
13	Банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр				
14	Бусад эх үүсвэр				
15	Бусад санхүүгийн өр төлбөр				
16	Хоёрдогч өглөг				
17	Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн санхүүгийн өр төлбөрийн дүн				

32.2. БОДИТ ҮНЭ ЦЭНЭЭР ИЛЭРХИЙЛСЭН САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГСЛИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ШАТЛАЛ

№	Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл			Эцсийн үлдэгдэл		
		Идэвхтэй зах зээлийн жишиг үнэ	Зах зээлийн мэдээллийг ашиглан үнэлгээний	Зах зээлийн мэдээлэл олдоогүй	Идэвхтэй зах зээлийн жишиг үнэ	Зах зээлийн мэдээллийг ашиглан үнэлгээний	Зах зээлийн мэдээлэл олдоогүй үед

			аргачлалаар гаргасан дүн	үед үнэлгээний аргачлалаа р гаргасан дүн)		аргачлалаар гаргасан дүн	үнэлгээний аргачлалаа р гаргасан дүн
1	САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ						
2	Хөрөнгө оруулалт						
3	- Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас						
4	- Хорогдуулсан ертгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас						
5	Үүсмэл санхүүгийн хөрөнгө						
6	Бусад санхүүгийн хөрөнгө						
7	Бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн санхүүгийн хөрөнгийн дүн						
8	САНХҮҮГИЙН ӨР ТӨЛБӨР						
9	Үүсмэл санхүүгийн өр төлбөр						
10	Бусад санхүүгийн өр төлбөр						
11	Бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн санхүүгийн өр төлбөрийн дүн						

32.3. БОДИТ ҮНЭ ЦЭНИЙН ШАТЛАЛЫН ГУРАВДУГААР ТҮВШИНД ХАМААРАХ ХЭРЭГСЛҮҮДИЙН ӨӨРЧЛӨЛТ, ХӨДӨЛГӨӨНИЙ НЭГТГЭЛ

№	Үзүүлэлт	Арилжааны үнэт цаас		Борлуулахад бэлэн үнэт цаас		Үүсмэл санхүүгийн хөрөнгө	Үүсмэл санхүүгийн өр төлбөр
		Өрийн хэрэгсэл	Өмчийн хэрэгсэл	Өрийн хэрэгсэл	Өмчийн хэрэгсэл		
1	20... оны 1 дүгээр сарын 1-ээрх бодит үнэ цэн						
2	Тайлант жилийн ашиг, алдагдалд хүлээн зөвшөөрсөн орлого, зардал						
3	Бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрсөн орлого, зардал						
4	Худалдан авсан						
5	Нэмж гаргасан						
6	Худалдсан						
7	Эргүүлэн төлсөн						

8	Гуравдугаар түвшнээс шилжүүлсэн						
9	Гуравдугаар түвшинд шилжүүлсэн						
10	20... оны 12 дугаар сарын 31-ээрх бодит үнэ цэн						

Тэмдэглэл. (Бодит үнэ цэнэтэй холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

ТОДРУУЛГА:33.ТЭНЦЛИЙН ГАДУУРХ ДАНС

№	Тэнцлийн гадуурх данс	Өмнөх үеийн дүн	Тайлант үеийн дүн
1	Зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөнд хамаарах үүрэг (цэвэр дүн)		
2	Барьцаа хөрөнгө		
3	Тэнцлээс хассан хөрөнгө		
4	Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр		
5	Барьцаанд тавьсан хөрөнгө		
6	Тэнцлийн гадуурх бусад данс		
7	Дүн		

Тэмдэглэл. (Тэнцлийн гадуурх данстай холбоотой тайлбар, тэмдэглэлийг хийнэ.)

.....

.....

---oOo---

“Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагаа эрхлэх аж ахуйн нэгж байгууллагад мөрдөх нягтлан бодох бүртгэлийн журам”-ын гуравдугаар хавсралт

ДАНСНЫ ЖАГСААЛТ

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

1.1.Дансны жагсаалт нь банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны онцлогийг бүрэн тусгасан, нягтлан бодох бүртгэлээр дамжуулан хүлээн авах мэдээллийн хэрэгцээг бүрэн хангахуйц дансны төлөвлөгөө юм.

1.2.ТЗЭ нь энэхүү тушаалын хавсралтаар батлагдсан дансны жагсаалтыг мөрдөх бөгөөд шаардлагатай дэд дансыг нэмж болно.

1.3.Дансны жагсаалт нь санхүүгийн болон орлогын дэлгэрэнгүй тайлангийн данснаас бүрдэнэ.

1.4.Санхүүгийн байдлын дансанд хөрөнгө, өр төлбөр, өмчийн данс хамаарах бөгөөд эдгээр данс тайлангийн үеийн эцэст үлдэгдэлтэй байна.

1.5.Орлого, зардлын данс нь тайлангийн үеийн эцэст орлого, зарлагын нэгдсэн дансанд хаагдана.

1.6.Банк бус санхүүгийн үйл ажиллагааны санхүүгийн тайлангийн дансны жагсаалт нь дараах бүтэцтэй байна:

- А.Тэнцлийн данс
  - Хөрөнгийн данс
  - Өр төлбөрийн данс
  - Өөрийн хөрөнгийн данс
- Б.Орлого, зардлын данс
  - Орлогын данс
  - Зардлын данс
- В.Тэнцлийн гадуурх данс

1.7.Тэнцлийн дансыг НББОУС 1-ийн дагуу хөрөнгө, өр төлбөрийн хөрвөх чадварын дарааллаар, орлого, зардлын дансыг үйл ажиллагааны төрлөөр бүлэглэнэ.

1.8.Санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн дансыг төгрөг, валютын нэр төрлөөр болон бусад шаардлагатай дэд дансаар ангилан ашиглаж болно:

1.8.1.мөнгөтэй адилтгах хөрөнгийн үнэт цаасны хорогдуулаагүй хямдруулалт, урамшууллыг үнэт цаас гаргагчийн нэр, төрлөөр;

1.8.2.банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан 3 сараас дээш хугацаатай хөрөнгийг хугацаагаар нь;

1.8.3.хөрөнгө оруулалт, үнэт цаасыг хугацаагаар нь болон гаргасан байгууллагаар нь;

1.8.4.санхүүгийн байгууллагад олгосон зээлийг санхүүгийн байгууллагын нэр, төрлөөр нь;

1.8.5.санхүүгийн бус байгууллагад олгосон зээлийг хуулийн этгээдийн нэр төрлөөр нь;

1.8.6.зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй олгосон зээлийг санхүүгийн болон санхүүгийн бус байгууллагаар нь;

1.8.7.үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн хөрөнгийг хуулийн этгээдийн болон санхүүгийн байгууллагын нэр төрлөөр нь;

1.8.8.банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан зээлийг санхүүгийн байгууллагын нэр төрлөөр нь (даатгалын компани, үнэт цаасны компаниуд, банк бус санхүүгийн байгууллагууд, хадгаламж зээлийн хоршоо, хөгжлийн банк, бусад санхүүгийн байгууллага, иргэн);

1.8.9.бусад эх үүсвэрийг гаргасан зах зээлээр нь;

1.8.10.төслийн зээлийн санхүүжилтийг санхүүжүүлсэн хуулийн этгээдийн нэр, төрлөөр нь гэх мэтээр ангилж болно.

ХОЁР. ТЭНЦЛИЙН ДАНС

Ерөнхий данс	Үндсэн данс	Дансны нэр
1. ХӨРӨНГӨ		
11000000		Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө
11100000		Бэлэн мөнгө
	11110000	Замд яваа мөнгө
	11120000	Тоолж шалгаагүй мөнгө
	11130000	Жижиг мөнгөн сан
	11140000	Бусад
11200000		Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11210000		Дотоодын банканд байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11211000	Харилцах
	11212000	Хугацаагүй хадгаламж
	11213000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11220000		Гадаадын банканд байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11221000	Харилцах
	11222000	Хугацаагүй хадгаламж
	11223000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11230000		Дотоодын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11231000	Дотоодын харилцах
	11232000	Хугацаагүй хадгаламж
	11233000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11240000		Гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11241000	Гадаадын харилцах
	11242000	Хугацаагүй хадгаламж
	11243000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11300000		Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгө
	11310000	3 хүртэлх сарын хугацаатай Монголбанкны үнэт цаас
	11320000	3 хүртэлх сарын хугацаатай Засгийн газрын үнэт цаас
	11330000	3 хүртэлх сарын хугацаатай хадгаламжийн сертификат
	11340000	Үнэт цаасны урамшуулал, хямдруулалт
11400000		Мөнгөн хөрөнгөнд хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага
11410000		Дотоодын банканд байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11411000	Харилцах
	11412000	Хугацаагүй хадгаламж
	11413000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11420000		Гадаадын банканд байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11421000	Харилцах

	11422000	Хугацаагүй хадгаламж
	11423000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11430000		Дотоодын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11431000	Дотоодын харилцах
	11432000	Хугацаагүй хадгаламж
	11433000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11440000		Гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
	11441000	Гадаадын харилцах
	11442000	Хугацаагүй хадгаламж
	11443000	Хадгаламж (3 хүртэлх сарын хугацаатай)
11500000		Мөнгөтэй адилтгах хөрөнгөнд тооцсон хуримтлуулсан хүүгийн авлага
	11510000	3 хүртэлх сарын хугацаатай Монголбанкны үнэт цаас
	11520000	3 хүртэлх сарын хугацаатай Засгийн газрын үнэт цаас
	11530000	3 хүртэлх сарын хугацаатай хадгаламжийн сертификат
11600000		Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө (3-аас дээш сарын хугацаатай)
	1610000	Дотоодын банканд байршуулсан хөрөнгө (3-аас дээш сарын хугацаатай)
	1620000	Гадаадын банканд байршуулсан хөрөнгө (3-аас дээш сарын хугацаатай)
	1630000	Дотоодын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө (3-аас дээш сарын хугацаатай)
	1640000	Гадаадын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан мөнгө (3-аас дээш сарын хугацаатай)
	1650000	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгийн эрсдэлийн сан
11700000		Хөрөнгө оруулалт
11710000		Хадгаламжийн сертификат
	11711000	Дотоодын банканд байршуулсан хадгаламжийн сертификат
	11712000	Гадаадын банканд байршуулсан хадгаламжийн сертификат
	11713000	Санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө оруулалт
	11714000	Хадгаламжийн сертификатын хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
11720000		Хадгаламжийн сертификатын хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага
	11721000	Дотоодын банканд байршуулсан хадгаламжийн сертификат
	11722000	Гадаадын банканд байршуулсан хадгаламжийн сертификат
	11723000	Санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө оруулалт
	11724000	Хадгаламжийн сертификатын эрсдэлийн сан
11730000		Үнэт цаас
11731000		Ашиг, алдагдлаар дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас
	11731100	Засгийн газрын үнэт цаас (3-6 сарын хугацаатай)
	11731200	Монголбанкны үнэт цаас (3-6 сарын хугацаатай)
	11731300	Вексель
	11731400	Хувьцаа
	11731500	Гадаадын үнэт цаас
	11731600	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас
	11731700	Өрийн бичиг
	11731800	Үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
11732000		Хорогдуулсан өртгөөр илэрхийлсэн үнэт цаас
	11732100	Засгийн газрын үнэт цаас
	11732200	Монголбанкны үнэт цаас
	11732300	Вексель
	11732400	Хувьцаа
	11732500	Гадаадын үнэт цаас
	11732600	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас
	11732700	Өрийн бичиг
	11732800	Үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
11733000		Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаас
	11733100	Засгийн газрын үнэт цаас
	11733200	Монголбанкны үнэт цаас
	11733300	Вексель
	11733400	Гадаадын үнэт цаас
	11733500	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас

	11733600	Өрийн бичиг
	11733700	Үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
11734000		Барьцаанд байгаа үнэт цаас
	11734100	Засгийн газрын үнэт цаас
	11734200	Монголбанкны үнэт цаас
	11734300	Вексель
	11734400	Хувьцаа
	11734500	Гадаадын үнэт цаас
	11734600	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас
	11734700	Өрийн бичиг
	11734800	Үнэт цаасны хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
11735000		Үнэт цаасанд хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага
	11735100	Засгийн газрын үнэт цаас
	11735200	Монголбанкны үнэт цаас
	11735300	Вексель
	11735400	Гадаадын үнэт цаас
	11735500	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас
	11735600	Өрийн бичиг
	11735700	Үнэт цаасны эрсдэлийн сан
12000000		Зээл
12100000		Хэвийн зээл
	12110000	Санхүүгийн байгууллагад олгосон зээл
	12120000	Санхүүгийн бус байгууллагад олгосон зээл
	12130000	Иргэдэд олгосон зээл
	12140000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)-д олгосон зээл
	12150000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
	12160000	Зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй олгосон зээл
12200000		Анхаарал хандуулах зээл
	12210000	Санхүүгийн байгууллагад олгосон зээл
	12220000	Санхүүгийн бус байгууллагад олгосон зээл
	12230000	Иргэдэд олгосон зээл
	12240000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)-д олгосон зээл
	12250000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
	12260000	Зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй олгосон зээл
12300000		Хэвийн бус зээл
	12310000	Санхүүгийн байгууллагад олгосон зээл
	12320000	Санхүүгийн бус байгууллагад олгосон зээл
	12330000	Иргэдэд олгосон зээл
	12340000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)-д олгосон зээл
	12350000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
	12360000	Зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй олгосон зээл
12400000		Эргэлзээтэй зээл
	12410000	Санхүүгийн байгууллагад олгосон зээл
	12420000	Санхүүгийн бус байгууллагад олгосон зээл
	12430000	Иргэдэд олгосон зээл
	12440000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)-д олгосон зээл
	12450000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
	12460000	Зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй олгосон зээл
12500000		Муу зээл
	12510000	Санхүүгийн байгууллагад олгосон зээл
	12520000	Санхүүгийн бус байгууллагад олгосон зээл
	12530000	Иргэдэд олгосон зээл
	12540000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)-д олгосон зээл
	12550000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
	12560000	Зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй олгосон зээл
12600000		Зээлийн хойшлогдсон орлого
12700000		Зээлд хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага

12800000		Зээлийн эрсдэлийн сан
12900000		Зах зээлийн хүүгийн түвшнээс доогуур хүүтэйгээр олгосон зээлийн бодит үнийн залруулга
13000000		Факторингийн тооцооны авлага
13100000		Хэвийн факторингийн тооцооны авлага
	13110000	Санхүүгийн байгууллага
	13120000	Санхүүгийн бус байгууллага
	13130000	Иргэд
	13140000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	13150000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
13200000		Анхаарал хандуулах факторингийн тооцооны авлага
	13210000	Санхүүгийн байгууллага
	13220000	Санхүүгийн бус байгууллага
	13230000	Иргэд
	13240000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	13250000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
13300000		Хэвийн бус факторингийн тооцооны авлага
	13310000	Санхүүгийн байгууллага
	13320000	Санхүүгийн бус байгууллага
	13330000	Иргэд
	13340000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	13350000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
13400000		Эргэлзээтэй факторингийн тооцооны авлага
	13410000	Санхүүгийн байгууллага
	13420000	Санхүүгийн бус байгууллага
	13430000	Иргэд
	13440000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	13450000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
13500000		Муу факторингийн тооцооны авлага
	13510000	Санхүүгийн байгууллага
	13520000	Санхүүгийн бус байгууллага
	13530000	Иргэд
	13540000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	13550000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
13600000		Факторингийн тооцооны авлагын хойшлогдсон төлбөр
	13610000	Санхүүгийн байгууллага
	13620000	Санхүүгийн бус байгууллага
	13630000	Иргэд
	13640000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	13650000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
13700000		Факторингийн тооцооны хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага
	13710000	Санхүүгийн байгууллага
	13720000	Санхүүгийн бус байгууллага
	13730000	Иргэд
	13740000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	13750000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
13800000		Факторингийн тооцооны авлагын эрсдэлийн сан
14000000		Үүсмэл санхүүгийн хөрөнгө
14100000		Форвард арилжаа
	14110000	Засгийн газар
	14120000	Монголбанк
	14130000	Санхүүгийн байгууллага
	14140000	Санхүүгийн бус байгууллага
	14150000	Иргэд
	14160000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	14170000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
14200000		Своп арилжаа
	14210000	Засгийн газар
	14220000	Монголбанк
	14230000	Санхүүгийн байгууллага
	14240000	Санхүүгийн бус байгууллага
	14250000	Иргэд

	14260000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	14270000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
14300000		Опцион арилжаа
	14310000	Засгийн газар
	14320000	Монголбанк
	14330000	Санхүүгийн байгууллага
	14340000	Санхүүгийн бус байгууллага
	14350000	Иргэд
	14360000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	14370000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
14400000		Фьючерс арилжаа
	14410000	Засгийн газар
	14420000	Монголбанк
	14430000	Санхүүгийн байгууллага
	14440000	Санхүүгийн бус байгууллага
	14450000	Иргэд
	14460000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	14470000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
14500000		Бусад арилжаа
	14510000	Засгийн газар
	14520000	Монголбанк
	14530000	Санхүүгийн байгууллага
	14540000	Санхүүгийн бус байгууллага
	14550000	Иргэд
	14560000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	14570000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
14600000		Валют хөрвүүлэлтийн түр данс
15000000		Хөрөнгө оруулалт
16000000		Бусад санхүүгийн хөрөнгө
16100000		Санхүүгийн түрээсийн авлага
	16110000	Хэвийн санхүүгийн түрээс
	16120000	Анхаарал хандуулах санхүүгийн түрээс
	16130000	Хэвийн бус санхүүгийн түрээс
	16140000	Эргэлзээтэй санхүүгийн түрээс
	16150000	Муу санхүүгийн түрээс
	16160000	Санхүүгийн түрээсийн хойшлогдсон төлбөр
	16170000	Санхүүгийн түрээсийн хуримтлуулж тооцсон хүүгийн авлага
	16180000	Санхүүгийн түрээсийн авлагын эрсдэлийн сан
16200000		Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны авлага
16300000		Авлага (цэвэр дүнгээр)
	16310000	Санхүүгийн байгууллага
	16320000	Дотоодын банк
	16330000	Бусад байгууллага
	16340000	Хувийн байгууллага
	16350000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
16400000		Авлагын эрсдэлийн сан
16500000		Салбар хоорондын тооцоо
16600000		Өмчлөх бусад хөрөнгө – санхүүгийн хөрөнгө (цэвэр дүнгээр)
	16610000	Өмчлөх бусад хөрөнгө (нийт дүнгээр)
	16620000	Өмчлөх бусад санхүүгийн хөрөнгийн эрсдэлийн сан
16700000		Бусад
17000000		Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө
17010000		Бараа материал, үнэ бүхий зүйл
17020000		Урьдчилж төлсөн зардал, тооцоо
	17021000	Урьдчилж төлсөн тооцоо
	17022000	Урьдчилж төлсөн зардал
	17023000	Зээл барагдуулахтай холбоотой тооцоо
	17024000	Дараа тайлангийн тооцоо
	17025000	Бусад
17030000		Өмчлөх бусад хөрөнгө-санхүүгийн бус хөрөнгө (цэвэр дүнгээр)
	17031000	Үл хөдлөх хөрөнгө
	17032000	Хөдлөх хөрөнгө

	17033000	Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сан
17040000		Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлага
17050000		Татварын авлага
17060000		Хойшлогдсон татварын хөрөнгө
17070000		Дуусаагүй барилга
17080000		Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө
17090000		Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай хөрөнгө
17100000		Бусад
18000000		Үндсэн хөрөнгө, хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө, түрээсийн хөрөнгө, биет бус хөрөнгө
18100000		Үндсэн хөрөнгө
18110000		Барилга, байгууламж
	18111000	Барилга байгууламжийн хуримтлагдсан элэгдэл
	18112000	Барилга байгууламжийн хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралт
18120000		Компьютер, дагалдах хэрэгсэл
	18121000	Компьютер, дагалдах хэрэгслийн хуримтлагдсан элэгдэл
	18122000	Компьютер, дагалдах хэрэгслийн үнэ цэнийн бууралт
18130000		Тээврийн хэрэгсэл
	18131000	Тээврийн хэрэгслийн хуримтлагдсан элэгдэл
	18132000	Тээврийн хэрэгслийн үнэ цэнийн бууралт
18140000		Тавилга, эд хогшил
	18141000	Тавилга эд хогшлын хуримтлагдсан элэгдэл
	18142000	Тавилга эд хогшлын үнэ цэнийн бууралт
18150000		Ашиглах эрхтэй хөрөнгө (санхүүгийн түрээсийн хөрөнгө)
	18151000	Ашиглах эрхтэй хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл
	18152000	Ашиглах эрхтэй хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт
18160000		Борлуулаад буцаан түрээсэлсэн хөрөнгө
	18161000	Борлуулаад буцаан түрээсэлсэн хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл
	18162000	Борлуулаад буцаан түрээсэлсэн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт
18170000		Бусад үндсэн хөрөнгө
	18171000	Бусад хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл
	18172000	Бусад хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт
18200000		Биет бус хөрөнгө
18210000		Зохиогчийн эрх
	18211000	Зохиогчийн эрхийн хуримтлагдсан хорогдол
	18212000	Зохиогчийн эрхийн үнэ цэнийн бууралт
18220000		Програм хангамж
	18221000	Программ хангамжийн хуримтлагдсан хорогдол
	18222000	Программ хангамжийн сангийн үнэ цэнийн бууралт
18230000		Мэдээллийн сан
	18231000	Мэдээллийн сангийн хуримтлагдсан хорогдол
	18232000	Мэдээллийн сангийн үнэ цэнийн бууралт
18240000		Патент
	18241000	Патентийн хуримтлагдсан хорогдол
	18242000	Патентийн үнэ цэнийн бууралт
18250000		Барааны тэмдэг
	18251000	Барааны тэмдэгийн хуримтлагдсан хорогдол
	18252000	Барааны тэмдэгийн үнэ цэнийн бууралт
18260000		Тусгай зөвшөөрөл
	18261000	Тусгай зөвшөөрлийн хуримтлагдсан хорогдол
	18262000	Тусгай зөвшөөрлийн хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралт
18270000		Газар эзэмших эрх
	18271000	Газар эзэмших эрхийн хуримтлагдсан хорогдол
	18272000	Газар эзэмших эрхийн үнэ цэнийн бууралт
18280000		Ашиглах эрхтэй хөрөнгө
	18281000	Ашиглах эрхтэй хөрөнгийн хуримтлагдсан хорогдол
	18282000	Ашиглах эрхтэй хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт
18290000		Бусад биет бус хөрөнгө
	18291000	Бусад биет бус хөрөнгийн хуримтлагдсан хорогдол
	18292000	Бусад биет бус хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт
20000000		ӨР ТӨЛБӨР

20100000		Итгэлцлийн үйлчилгээний эх үүсвэр
	20110000	Хувийн байгууллага
	20120000	Иргэд
	20130000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	20140000	Эдийн засгийн харьяат бус
	20150000	Итгэлцлээр татсан хөрөнгөнд хуримтлуулж тооцсон үр шимийн өглөг
	20151000	Хувийн байгууллага
	20152000	Иргэд
	20153000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	20154000	Эдийн засгийн харьяат бусын (Гадаадын оршин суугч бусын)
	20160000	Итгэлцлээр татсан хөрөнгийн хойшлогдсон төлбөр
	20161000	Хувийн байгууллага
	20162000	Иргэд
	20163000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	20164000	Эдийн засгийн харьяат бусын (Гадаадын оршин суугч бусын)
20200000		Банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэр
20210000		Банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл
	20211000	Дотоодын банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл
	20212000	Гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл
	20213000	Бусад санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл
	20214000	Зах зээлийн хүүгийн түвшнээс өндөр буюу бага хүү бүхий зээлийн бодит үнэ цэнийн залруулга
20220000		Банк, санхүүгийн байгууллагуудаас авсан зээлийн хугацаа хэтрэлт
	20221000	Дотоодын банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл
	20222000	Гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл
	20223000	Бусад санхүүгийн байгууллагаас авсан зээл
	20224000	Зах зээлийн хүүгийн түвшнээс өндөр буюу бага хүү бүхий зээлийн бодит үнэ цэнийн залруулга
20230000		Эх үүсвэрийн хойшлогдсон төлбөр
	20231000	Дотоодын банк, санхүүгийн байгууллага
	20232000	Гадаадын банк, санхүүгийн байгууллага
	20233000	Бусад санхүүгийн байгууллага
20240000		Банк, санхүүгийн байгууллагаас татсан эх үүсвэрт хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг
	20241000	Дотоодын банк, санхүүгийн байгууллага
	20242000	Гадаадын банк, санхүүгийн байгууллага
	20243000	Бусад санхүүгийн байгууллага
20300000		Бусад эх үүсвэр
20310000		Гаргасан өрийн бичиг
	20311000	Дотооддоо гаргасан
	20312000	Гадаадад гаргасан
	20313000	Хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
20320000		Гаргасан үнэт цаас
	20321000	Дотооддоо гаргасан
	20322000	Гадаадад гаргасан
	20323000	Хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
20330000		Төслийн зээлийн санхүүжилт
	20331000	Засгийн газрын санхүүжилттэй
	20332000	Гадаадын санхүүжилттэй
	20333000	Дотоодын санхүүжилттэй
	20334000	Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн төслийн санхүүжилтийн зээл
	20335000	Бусад
	20336000	Зах зээлийн хүүгийн түвшнээс өндөр буюу бага хүү бүхий зээлийн бодит үнэ цэнийн тохируулга
20400000		Бусад эх үүсвэр
	20410000	Гадаад валютын арилжааны эх үүсвэр
	20420000	Зээлийн барьцаанд байршуулсан эх үүсвэр
	20430000	Баталгаа, батлан даалтын эх үүсвэр
	20440000	Худалдааны санхүүжилтийн бусад эх үүсвэр
	20450000	Хувьцаанд хөрвөх үнэт цаас (өр төлбөр)
	20451000	Хувьцаанд хөрвөх үнэт цаасны нэрлэсэн үлдэгдэл
	20452000	Хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт

	20460000	Хувьцаанд хөрвөх эх үүсвэр (өр төлбөр)
	20470000	Түрээсийн өглөг
20500000		Бусад эх үүсвэрийн хойшлогдсон төлбөр
	20510000	Гаргасан өрийн бичиг
	20520000	Гаргасан үнэт цаас
	20530000	Төслийн зээлийн санхүүжилт
	20540000	Бусад
20600000		Бусад эх үүсвэрт хуримтлуулж тооцсон хүүгийн өглөг
	20610000	Гаргасан өрийн бичиг
	20620000	Гаргасан үнэт цаас
	20630000	Төслийн зээлийн санхүүжилт
	20631000	Засгийн газрын санхүүжилттэй
	20632000	Гадаадын санхүүжилттэй
	20633000	Дотоодын санхүүжилттэй
	20634000	Жижиг дунд үйлдвэрлэлийн төслийн санхүүжилтийн зээл
	20635000	Бусад
21000000		Үүсмэл санхүүгийн өр төлбөр
21100000		Форвард арилжаа
	21110000	Засгийн газар
	21120000	Монголбанк
	21130000	Санхүүгийн байгууллага
	21140000	Санхүүгийн бус байгууллага
	21150000	Иргэд
	21160000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	21170000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
21200000		Своп арилжаа
	21210000	Засгийн газар
	21220000	Монголбанк
	21230000	Санхүүгийн байгууллага
	21240000	Санхүүгийн бус байгууллага
	21250000	Иргэд
	21260000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	21270000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
21300000		Опцион арилжаа
	21310000	Засгийн газар
	21320000	Монголбанк
	21330000	Санхүүгийн байгууллага
	21340000	Санхүүгийн бус байгууллага
	21350000	Иргэд
	21360000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	21370000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
21400000		Фьючерс арилжаа
	21410000	Засгийн газар
	21420000	Монголбанк
	21430000	Санхүүгийн байгууллага
	21440000	Санхүүгийн бус байгууллага
	21450000	Иргэд
	21460000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	21470000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
21500000		Бусад арилжаа
	21510000	Засгийн газар
	21520000	Монголбанк
	21530000	Санхүүгийн байгууллага
	21540000	Санхүүгийн бус байгууллага
	21550000	Иргэд
	21560000	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	21570000	Эдийн засгийн харьяат бус (оршин суугч бус)
22000000		Бусад санхүүгийн өр төлбөр
	22100000	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны өглөг
	22200000	Бусдад өгөх өглөг
	22300000	Салбар хоорондын тооцоо
	22400000	Мөнгөн гуйвуулгын өглөг

	22500000	Цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдох өглөг
	22600000	Ногдол ашгийн өглөг
	22700000	Мөнгөөр төлөгдөх хувьцааны опцион
	22800000	Хөрвөх өр төлбөр
	22900000	Бусад
23000000		Хоёрдогч өглөг
	23100000	Хоёрдогч өглөгийн нэрлэсэн үлдэгдэл
	23200000	Хуримтлуулсан хүүгийн өглөг
	23300000	Хорогдуулаагүй урамшуулал, хямдруулалт
	23400000	Хойшлогдсон төлбөр
24000000		Давуу эрхийн хувьцаа (өр төлбөр)
25000000		Санхүүгийн бус өр төлбөр
	25010000	Цалингийн өглөг
	25020000	Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өглөг
	25030000	Тайлант үеийн орлогын албан татварын өглөг
	25040000	Бусад татварын өглөг
	25050000	Хойшлогдсон татварын өглөг
	26060000	Хойшлогдсон орлого
	26070000	Урьдчилж орсон орлого
	26080000	Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй өр төлбөр
	26090000	Бусад
26000000		Нөөц, болзошгүй өр төлбөр
	26100000	Хуулийн байгууллагаар шийдэгдэж байгаа зүйлсэд байгуулсан нөөц
	26200000	Зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөнд хамаарах үүргийн нөөц
	26300000	Тэтгэвэр, тэтгэмжийн сан (өр төлбөр)
27000000		Бусад санхүүгийн бус өр төлбөр
30000000		ӨМЧ
31000000		Хувь нийлүүлсэн хөрөнгө
	31100000	Давуу эрхийн хувьцаа (өөрийн хөрөнгө)
	31200000	Энгийн хувьцаа - Хаалттай
	31300000	Энгийн хувьцаа - Нээлттэй
	31400000	Хоёрдогч өглөг (өөрийн хөрөнгө)
	31500000	Хөрвөх өр төлбөр (өөрийн хөрөнгө)
32000000		Нэмж төлөгдсөн капитал
	32100000	Давуу эрхийн хувьцаа
	32200000	Энгийн хувьцаа
33000000		Халаасны хувьцаа
	33100000	Давуу эрхийн хувьцаа
	33200000	Энгийн хувьцаа
34000000		Үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл
35000000		Хуримтлагдсан ашиг, алдагдал
	35100000	Тайлант үеийн ашиг, алдагдал
	35200000	Өмнөх үеийн ашиг, алдагдал
36000000		Өмчийн бусад хэсэг
36100000		Нөөцийн сан
36200000		Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн нөөц
36300000		Эрсдэлийн сангийн нөөц
	36310000	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө
	36320000	Үнэт цаасны эрсдэлийн нөөц
	36330000	Зээлийн эрсдэлийн нөөц
	36331000	Зөрүү эрсдэлийн сан (СТОУС болон Актив.Анги.Жу)
	36332000	Ерөнхий эрсдэлийн сангийн нөөц
	36340000	Авлагын (СТОУС болон Актив.Анги.Жу) эрсдлийн сангийн нөөц
36400000		Нийгмийн хөгжлийн сан (өөрийн хөрөнгө)
36500000		Хувьцаанд хөрвөх үнэт цаас (өөрийн хөрөнгө)
36600000		Хувьцаанд хөрвөх эх үүсвэр (өөрийн хөрөнгө)
36700000		Бусад дэлгэрэнгүй орлогоор дамжуулан бодит үнэ цэнээр илэрхийлсэн үнэт цаасны дахин үнэлгээний сан
36800000		Хейжийн хэрэгслийн дахин үнэлгээний сан
36900000		Бусад

ГУРАВ. ОРЛОГО, ЗАРДЛЫН ДАНС

Ерөнхий данс	Үндсэн данс	Дансны нэр
40000000		ОРЛОГО
41000000		Хүүгийн орлого
41100000		Банканд байршуулсан хөрөнгө
	41110000	Харилцах данс
	41120000	Хадгаламжийн данс
41200000		Санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө
	41210000	Гадаад санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө
	41220000	Дотоодын санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө
41300000		Үнэт цаасны
	41310000	Засгийн газрын үнэт цаас
	41320000	Монголбанкны үнэт цаас
	41330000	Вексель
	41340000	Гадаадын үнэт цаас
	41350000	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас
	41360000	Өрийн бичиг
41400000		Зээлийн орлого
41410000		Санхүүгийн байгууллагад олгосон зээл
	41411000	Даатгалын компани
	41412000	Үнэт цаасны компани
	41413000	Банк бус санхүүгийн байгууллага
	41414000	Хадгаламж, зээлийн хоршоо
	41415000	Хөгжлийн банк
	41416000	Бусад санхүүгийн байгууллага
41420000		Санхүүгийн бус байгууллагад олгосон зээл
	41421000	Улсын байгууллагад олгосон зээл
	41422000	Хувийн байгууллагад олгосон зээл
41430000		Иргэдэд олгосон зээл
41440000		Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
41450000		Эдийн засгийн харьяат бус
41460000		Зах зээлийн хүүгээс доогуур хүүтэй олгосон зээл
41500000		Бусад хүүгийн орлого
	41510000	Санхүүгийн түрээсийн хүүгийн орлого
	41520000	Факторингийн үйлчилгээний хүүгийн орлого
	41530000	Хуримтлуулж тооцохыг зогсоосон хүүгийн орлого
	41540000	Бусад хүүгийн орлого
41600000		Хүүгийн орлогын буцаалт
42000000		Хүүгийн бус орлого
42100000		Арилжааны орлого
	42110000	Гадаад валютын арилжааны орлого
	42120000	Үнэт цаасны арилжааны орлого
	42130000	Бусад арилжааны орлого
42200000		Ханш, үнэлгээний өөрчлөлтийн олз
	42210000	Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз
	42220000	Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн олз
	42230000	Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн олз
	42240000	Бусад үнэлгээний өөрчлөлтийн олз
42300000		Үйлчилгээний хураамж, шимтгэлийн орлого
	42310000	Зээл үйлчилгээний орлого
	42320000	Санхүүгийн түрээс
	42330000	Факторингийн үйлчилгээ
	42340000	Итгэлцлийн үйлчилгээ
	42350000	Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаас
	42360000	Мөнгөн гуйвуулга
	42370000	Цахим мөнгө гаргах төлбөрийн үйлчилгээ үзүүлэх
	42380000	Санхүүгийн зөвлөгөө, мэдээлэл

	42390000	Баталгаа, батлан даалт
	42400000	Бусад үйлчилгээ
42500000		Бусад хүүгийн бус орлого
	42510000	Зээлийн хойшлуулсан шимтгэлийн орлого
	42520000	Бусад хүүгийн бус орлого
43000000		Бусад орлого, олз
	43010000	Түрээсийн орлого
	43020000	Торгуулийн орлого
	43030000	Алдангийн орлого
	43040000	Ногдол ашгийн орлого
	43050000	Тэнцлийн гадуурх данснаас орсон орлого
	43060000	Хөрөнгийг зах зээлийн түвшнээс өндөр хувь хэмжээгээр анх удаад хүлээн зөвшөөрсний орлого
	43070000	Өр төлбөрийг зах зээлийн түвшнээс бага хувь хэмжээгээр анх удаад хүлээн зөвшөөрсний орлого
	43080000	Хандив, тусламжийн орлого
	43090000	Бусад
	43100000	Хөрөнгө данснаас хассаны олз
	43110000	Борлуулсан буюу дамжуулан түрээсэлсэн хөрөнгийн олз
	43120000	Хөрөнгийн дахин үнэлгээний олз (үнэ цэнийн бууралтын буцаалт)
50000000		ЗАРДАЛ
51000000		Хүүгийн зардал
51100000		Үр шим
	51110000	Итгэлцлийн үйлчилгээний үр шим
	51111000	1 жил хүртэл хугацаатай
	51111100	Санхүүгийн байгууллага
	51111200	Санхүүгийн бус байгууллага
	51111300	Иргэд
	51111400	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд) /
	51111500	Эдийн засгийн харьяат бусын (Гадаадын оршин суугч бусын)
	51112000	1-ээс дээш жилийн хугацаатай
	51112100	Санхүүгийн байгууллага
	51112200	Санхүүгийн бус байгууллага
	51112300	Иргэд
	51112400	Өрх гэр, иргэдэд үйлчлэгч ашгийн бус байгууллага (Улс төрийн нам, сүм хийд)
	51112500	Эдийн засгийн харьяат бусын (Гадаадын оршин суугч бусын)
51200000		Зээлийн хүүгийн зардал
	51210000	Банкнаас авсан зээлийн хүүгийн зардал
	51220000	Санхүүгийн байгууллагаас авсан зээлийн хүүгийн зардал
	51230000	Иргэнээс авсан зээлийн хүүгийн зардал
	51240000	Төслийн зээлийн санхүүжилтийн хүүгийн зардал
	51250000	Бусад зээлийн хүүгийн зардал
51400000		Үнэт цаасны хүүгийн зардал
	51410000	Гаргасан өрийн бичиг
	51420000	Гаргасан үнэт цаас
	51430000	Бусад
51500000		Бусад хүүгийн зардал
	51510000	Түрээсийн хүүгийн зардал
	51520000	Бусад хүүгийн зардал
51600000		Хүүгийн зардлын буцаалт
52000000		Хүүгийн бус зардал
52100000		Эрсдэлийн сангийн зардал
	52110000	Банк, санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал
	52120000	Үнэт цаасны эрсдэлийн сангийн зардал
	52130000	Зээлийн эрсдэлийн сангийн зардал
	52140000	Санхүүгийн түрээсийн эрсдэлийн сангийн зардал
	52150000	Факторингийн тооцооны авлагын эрсдэлийн сангийн зардал
	52160000	Авлагын эрсдэлийн сангийн зардал
	52170000	Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал
	52180000	Өмчлөх бусад санхүүгийн бус хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал

	52190000	Бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангийн зардал (Авлагын эрсдэлийн сангийн зардал гэх мэт)
52200000		Арилжааны зардал
	52210000	Гадаад валютын арилжааны зардал
	52220000	Үнэт цаасны арилжааны зардал
	52230000	Бусад арилжааны зардал
52300000		Ханш, үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз
	52310000	Гадаад валютын ханшийн зөрүүний гарз
	52320000	Үнэт цаасны үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз
	52330000	Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз
	52340000	Бусад үнэлгээний өөрчлөлтийн гарз
52400000		Хураамж, шимтгэлийн зардал
	52410000	Зээлийн зардал
	52420000	Банкны шимтгэл
	52430000	Бусад үйлчилгээ
52500000		Үйл ажиллагааны бусад зардал
52501000		Ажилтнуудтай холбоотой зардал
52501100		Цалин хөлс, нэмэгдэл
	52501110	Ажилтнуудын цалин
	52501120	Ажилтнуудад олгосон нөхөн олговор, хөнгөлөлт
	52501130	Нэмэгдэл цалин урамшуулал
	52501140	Тэтгэмж, нийгмийн халамж
	52501150	Зах зээлийн түвшнээс доогуур хүүтэйгээр олгосон зээлийн үнэлгээний
	52501160	Бусад
52501200		Эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын зардал
	52501210	Нийгмийн даатгалын шимтгэл
	52501220	Эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл
52502000		Аж ахуйн нэгжээс төлсөн НДШ-ийн зардал
52503000		Сургалт
52504000		Зээл болон бусад авлагыг барагдуулахтай холбоотой зардал
	52504100	Зээл барагдуулахтай холбоотой
	52504200	Үнэт цаасны авлага барагдуулахтай холбоотой
	52504300	Санхүүгийн түрээсийн авлага барагдуулахтай холбоотой зардал
	52504400	Факторингийн авлага барагдуулахтай холбоотой зардал
	52504500	Бусад авлагыг барагдуулахтай холбоотой зардал
52505000		Өмчлөх бусад хөрөнгийн урсгал зардал
52506000		Мэргэжлийн үйлчилгээний хураамж
	52506100	Аудитын төлбөр
	52506200	Хуулийн зөвлөгөө авах, өмгөөллийн үйлчилгээний зардал
	52506300	Даатгал
	52506400	Мэргэжлийн бусад үйлчилгээ
52507000		Зарлал, сурталчилгаа, маркетингийн зардал
	52507100	Телевиз, радиогийн реклам, зар сурталчилгаа
	52507200	Хөнгөлөлт, урамшууллын зардал
	52507300	Олон нийттэй харилцах
	52507400	Бусад маркетингийн зардал
52508000		Элэгдэл, хорогдлын зардал
	52508100	Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл
	52508200	Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгийн элэгдэл
	52508300	Биет бус хөрөнгийн хорогдуулга
52509000		Түрээсийн зардал
52510000		Ашиглалтын зардал
52511000		Үндсэн хөрөнгийн урсгал засвар, борлуулах үйл ажиллагааны зардал
52512000		Программ хангамж, автоматжуулалтын урсгал зардал
52513000		Бичиг хэргийн зардал
52514000		Харуул, аюулгүй байдлын зардал
52515000		Харилцаа холбооны зардал
52516000		Түлш шатахуун, тээврийн зардал
52517000		Мөнгө хураалтын зардал
52518000		Албан томилолт
52519000		Ариун цэвэр
52520000		Газар эдэлбэр

52521000		Үл хөдлөх хөрөнгийн татвар
52522000		Төлсөн эрхийн шимтгэл
52523000		Данснаас хассан зээл ба авлага
52524000		Данснаас хассан өмчлөх бусад хөрөнгө
52525000		Үйл ажиллагааны бусад зардал
53000000		Бусад зардал, гарз
	53010000	Зочин төлөөлөгч, баяр ёслолын зардал
	53020000	Хандив
	53030000	Торгууль
	53040000	Хөрөнгийг зах зээлийн түвшнээс доогуур хувиар анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн зардал
	53050000	Өр төлбөрийг зах зээлийн түвшнээс дээгүүр хувиар анх удаа хүлээн зөвшөөрөх үеийн зардал
	53060000	Зээлд хамаарах үүрэг ба хуулийн байгууллагаар шийдэгдэж байгаа зүйлсэд байгуулсан нөөцийн зардал
	53070000	Бусад
	53080000	Хөрөнгө данснаас хассаны гарз
	53090000	Хөрөнгийн дахин үнэлгээний гарз (үнэ цэнийн бууралтын зардал)
54000000		Орлогын албан татварын зардал
54100000		Тайлант үеийн орлогын татварын зардал
54200000		Хойшлогдсон татварын зардал
55000000		Зогсоосон үйл ажиллагааны цэвэр орлого, зардал
56000000		Цэвэр ашиг

ДӨРӨВ. ТЭНЦЛИЙН ГАДУУРХ ДАНС

Дансны код		Дансны нэр
61000000		Зээл, зээлтэй адилтгах хөрөнгөнд хамаарах үүрэг
	61010000	Баталгаа
	61020000	Импортын
	61030000	Экспортын
	61040000	Урьдчилгаа төлбөрийн
	61050000	Батлан даалт
	61060000	Тендерийн батлан даалт
	61070000	Гүйцэтгэлийн батлан даалт
	61080000	Зээлийн шугам
	61090000	Шилжүүлсэн зээлтэй холбоотой хүлээж болзошгүй үүрэг
	61100000	Бусад болзошгүй үүрэг
62000000		Барьцаа хөрөнгө
	62010000	Үнэт цаас
	62020000	Хөдлөх хөрөнгө
	62030000	Үл хөдлөх хөрөнгө
	62040000	Бусдаас авсан баталгаа, батлан даалт
	62050000	Бусад барьцаа
63000000		Тэнцлээс хассан хөрөнгө
	63100000	Банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хөрөнгө
	63200000	Үнэт цаасны эрсдэлийн сангаар хаасан үнэт цаас
	63300000	Зээлийн эрсдэлийн сангаар хаасан зээл
	63400000	Факторингийн эрсдэлийн сангаас хаасан хөрөнгө
	63500000	Санхүүгийн түрээсийн эрсдэлийн сангаас хаасан хөрөнгө
	63600000	Өмчлөх бусад хөрөнгийн эрсдэлийн сангаар хаасан хөрөнгө
	63700000	Авлагын эрсдэлийн сангаар хаасан авлага
	63800000	Хуримтлуулж тооцохыг зогсоосон хүү
	63810000	Зээлийн хөрөнгө
	63820000	Үнэт цаас
	63830000	Авлага
	63840000	Факторингийн хөрөнгө
	63850000	Санхүүгийн түрээсийн хөрөнгө
	63860000	Өмчлөх бусад хөрөнгө
64000000		Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр
64100000		Спот арилжаа

	64101000	Гадаад валютын арилжааны авлага
	64102000	Гадаад валютын арилжааны өглөг
	64103000	Үнэт цаасны арилжааны авлага
	64104000	Үнэт цаасны арилжааны өглөг
64200000		Форвард
	64201000	Гадаад валютын арилжааны авлага
	64202000	Гадаад валютын арилжааны өглөг
	64203000	Үнэт цаасны арилжааны авлага
	64204000	Үнэт цаасны арилжааны өглөг
64300000		Своп
	64301000	Гадаад валютын арилжааны авлага
	64302000	Гадаад валютын арилжааны өглөг
	64303000	Үнэт цаасны арилжааны авлага
	64304000	Үнэт цаасны арилжааны өглөг
	64305000	Тогтмол хүүгийн түвшний своп
	64306000	Хөвөгч хүүгийн түвшний своп
	64307000	Индекс
	64308000	Бусад
64400000		Опцион
	64401000	Гадаад валютын арилжааны авлага
	64402000	Гадаад валютын арилжааны өглөг
	64403000	Үнэт цаасны арилжааны авлага
	64404000	Үнэт цаасны арилжааны өглөг
	64405000	Бараа, бүтээгдэхүүний арилжааны авлага
	64406000	Бараа, бүтээгдэхүүний арилжааны өглөг
64500000		Фьючерс
	64501000	Гадаад валютын арилжааны авлага
	64502000	Гадаад валютын арилжааны өглөг
	64503000	Үнэт цаасны арилжааны авлага
	64504000	Үнэт цаасны арилжааны өглөг
	64505000	Бараа, бүтээгдэхүүний арилжааны авлага
	64506000	Бараа, бүтээгдэхүүний арилжааны өглөг
64600000		Бусад үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр
	64601000	Гадаад валютын арилжааны авлага
	64602000	Гадаад валютын арилжааны өглөг
	64603000	Үнэт цаасны арилжааны авлага
	64604000	Үнэт цаасны арилжааны өглөг
	64605000	Бараа, бүтээгдэхүүний арилжааны авлага
	64606000	Бараа, бүтээгдэхүүний арилжааны өглөг
	64700000	Хэрэгжээгүй орлого, зардлын цэвэр дүн
65000000		Барьцаанд тавьсан хөрөнгө
	65100000	Мөнгөн хөрөнгө ба бусад банк, санхүүгийн байгууллагад байршуулсан хадгаламж
	65110000	Үнэт цаас
	65120000	Авлага
	65130000	Зээлийн хөрөнгө
	65140000	Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө
	65150000	Барилга, байгууламж
	65160000	Бусад хөрөнгө
66000000		Тэнцлийн гадуурх бусад данснууд
	66010000	Зээлийн барьцаа хөрөнгө
	66020000	Хадгалсан үнэ бүхий зүйл
	66030000	Борлуулсан үнэт цаас
	66040000	Мөнгөн тэмдэгт, үнэт цаас
	66050000	Тэмдгүүд
	66060000	Бүртгэлийн маягт
	66070000	Схем, зураг төсөв
	66080000	Цахим карт
	66090000	Бусад